

A BUDAPESTI ÁLLAMI ELEMI
TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET
ÉRTESÍTŐJE

AZ 1903—1904. ISKOLAI ÉVRŐL.

SZERKESZTETTE

DR BALÓ JÓZSEF.

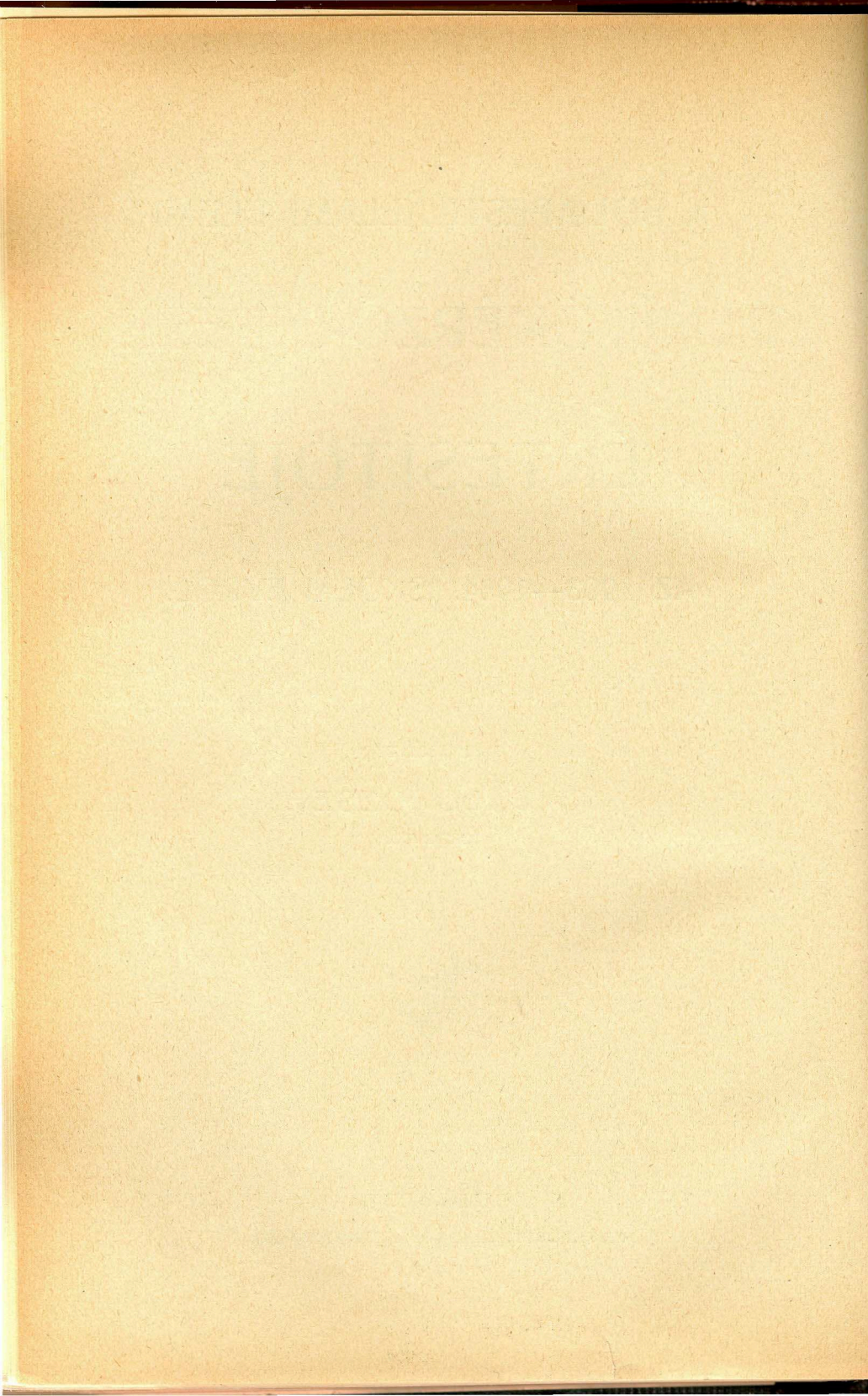
IGAZGATÓ.

BUDAPEST,

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG.

1904.

I. Az iskolai év történetéhez.

Az 1903/4. iskolai év az előbbi évi értesítőben vázolt keretben folyt le, amelynek főjellemvonása az intézetnek tanulmányi és fegyelmi önállósága, de anyagilag a polgári isk. tanítóképzővel való egységes összeköttetése. Ez a keret pedig eléggé nehézkes mozgásra, sőt néha mozdulatlanságra kényszeríti az intézetet, oly módon, hogy az elmúlt isk. évben különös fejlődésről alig lehetett szó.

Mégis egy tekintetben van haladás, tudniillik annak a felfogásnak szélesebb körű elterjedésében, hogy a jelen helyzet, különösen az intézet elhelyezettsége hosszabb időre tarthatatlan. Bizonyítéka ennek az, hogy február hónapban *dr. Avamélly Lajos* miniszteri tanácsos és *dr. Szász Károly* osztálytanácsos, elnöki titkár urak, előbbi az elemi tanítóképző, utóbbi a polgári tanítóképző ügyosztályának képviselőjében oly szempontból látogatták meg előbb az elemi s azután a polgári tanítóképző-intézetet, hogy mindkét intézet elhelyezését jól megismerve, azokat viszonyítva, a magas miniszterium megállapíthassa, hogy volna előbbre vihető a két intézet s különösebben az elemi tanítóképző jobb elhelyezésének kérdése.

Fogadják e helyen is köszönetünket a tanácsos urak, hogy e kérdést már ezzel is szőnyegre kerítették. De köszönet illeti a polg. tanítóképző gondnokát, *dr. Pauer Imre*, min. tanácsos egyetemi tanár urat, hogy ez intézetet állandó rokonszenvvel tekinti s mint az egész terület anyagi ügyeinek feje, az elemi tanítóképző előmenetelét is, midőn teheti, szívesen előmozdítja. *Dr. Verédy Károly*, kir. tanácsos, székesfővárosi kir. tanfelügyelő úr állandó köszönetre kötelez önnünket az intézetért és jobb jövőjeért kifejtett gondosságáért.

Meg vagyok győződve, hogy midőn az intézet jövőjét, amely első sorban most a helyiségen fordul meg, ilyen egyének intézik, akiknek eszméire *dr. Berzeviczy*, ő excellenciája adja a bölcs szankciót, az intézet akár kitelepítették a közelbe, és a székes fővároshoz méltó épületet nyer, — s ez volna a legjobb — akár a mai helyén maradván, új építkezéssel gyarapíttatik, de akármelyik esetben megnyeri helyiségében jövőendő fejlődésének feltételeit.

Mind e körülmények által keltett reménység csak edzette a tanári kar buzgalmát, amely ez évben tanulmányilag leginkább az új tantervnek az I. osztályban lehetőleg kifogástalan végrehajtásával volt elfoglalva.

Az volna a legfőbb óhaj, hogy addig is, amíg anyagi függetlenségét s az önálló koncipiálást elérhetné az intézet, legalább tanári karában 1—2—3 taggal kiegészíttessék, hogy legalább a tanítói-kar személyeiben is többszörösen ne uralkodnék az iskolák közössége.

Az előbb érintett kérdésekhez fűzött óhajok, tervezgetések, hol neki bátorítva, hol kissé lehangolva, jellemzik az iskolai év történetét, s bár az ezekre fordított erő másképen kamatoznék rendes körülményű pedagógiai és didaktikai munkában, örömmel iktathatom ide, hogy az intézet működése dacára a sokirányú stagnálásnak, nem esik, sőt évről-évre intenzívebb.

Feljegyezendő, hogy ez intézet is megkapta ez iskolai évben az ő véglegesen kinevezett igazgatóját.

1. Az 1903/4. iskolai év fontosabb eseményei,

1903.

Szeptember 1-én: 15 növendék javítóvizsgálata és két magánvizsgálat.

Szeptember 2 án és 3-án: 156 növendék beíratkozása.

Szeptember 4-én: d. e. 9 órakor az iskolai év megnyitása, a melyen először elhangzik a *Himnusz* s azután *dr. Baló József* igazgató megnyitó beszédet tart.

Szeptember 4-én este a IV. éves tanulók *Miklós G., Farkas Sándor* r. tanárok és *Kádár Lajos* hittanár vezetése mellett tanulmányi kirándulásra indultak *Kassára* és a *Magas Tátrába* (Leírását lásd hátrább.).

Szeptember 5-én: a tanítás félnapos órarenddel megkezdődik.

Szeptember 6-án: (vasárnap) a növendékek felekezetek szerint csoportosítva, tanáraik vezetése mellett *Veni Sancte* gyanánt saját templomaikba vonulnak Isten-tiszteletre.

Szeptember 8-án: Kisasszony napján iskolai szünet.

Szeptember 9-én: a kirándulók hazaérkeznek.

Szeptember 9-én: *Paulovich Lajos*, új r. kath. hittanár megkezdí működését.

Szeptember 19-én: az ifj. segítő-egyesület és az ifj. önképző kör megtartja alakuló közgyűlését.

Október 8-án: a r. kath. növendékek meggyónnak.

Október 9-én: d. e. 8 órakor áldoznak.

Október 10-én: *Horvay Ede* r. tanár apósa halála alkalmából távol van.

Október 17-én: *Deák Ferencz* születése százados évfordulója alkalmából az alább közlendő műsor szerint iskolai ünnep.

Október 31-én: a protestánsoknak iskolai szünet.

Október 23-án: ellenőrző konferencia, amelyen 75 növendék részeseül jegyzőkönyvi megintésben. (Lásd a *nevelés és fegyelem* című cikkben).

November 1-én és 2-án: iskolai szünet.

November 8-án: a tanári könyvtár más helyiségbe hurcolódik. Ez alkalomból a folyosó és a termek földrajzi és történelmi képekkel és szobrokkal díszítetik, a mi a kis intézetnek kellemes képet nyújt.

E hónapban kezdődik meg a tanítóképző-intézeti tanárjelölteknek, ez intézetben, gyakorlati kiképzése 4 másodéves 8, I. éves tanárjelölttel.

November 19-én: megdicsőült *Erzsébet* királyné emlékére isk. ünnep.

November 27-én: *Demény Albert*, szavaló színművész előadása az ifjúságnak.

December 1-én: *dr. Verédy K.*, kir. tanácsos székesfővárosi kir. tanfelügyelő úr ellenőrző látogatást tesz az intézetben.

December 14-én: a r. kath. növendékek gyónása.

December 15-én reggel pedig áldozása.

1904.

Január 16-án: *Paulovich Lajos*, r. kath. hittanár elhunyt.

Február 4-én: *Kovács Albert*, igazgató-tanácsos hunyt el.

Február 25-én *dr. Axaméthly L.* min. tanácsos és *Szász Károly* oszt. tanácsos urak *Schindler* fogalmazó úr kíséretében meglátogatják az intézetet — a jobb elhelyezés tanulmánya céljából.

Február 12-én: *dr. Verédy K.* kir. tanácsos, székesfővárosi kir. tanfelügyelő úr egy eléggé súlyos fegyelmi eset alkalmából látogatást tesz és tanári gyűlést hív egybe.

Március 6-án: *Szidanits Ferenc*, elhunyt tűzoltó tanár temetése.

Március 7-én: *Michelis* úr (*Drezdából*) bemutatja a fára, selyemre, üvegre való festése módszerét.

Április 17-én: *Molnár Zoltán*, III. éves növendéket baleset éri, *dr. Verédy*, tanfelügyelő úr a kórházban meglátogatja.

Május 2-án *Pingitzer K.* III. éves és *Gyurkovits I.* IV. éves növendékek verseny-tanítása a gyak. iskolában.

Május 7-én: *Luspay Sándor*, IV. éves növendék temetése.

Május 9-én: *Jókai Mór* temetése.

Május 14-én: *dr. Hanzély Béla*, int. orvos temetése.

Május 26-án: vizsgálat a tűzoltásból *dr. Szily I.* önk. tűzoltó-parancsnok és *Oleják K.* szakaszparancsnok közreműködésével.

Május 18-án: részt vesz a tanári kar *Rohn J.* polg. tképző tanár 25 évi jubileumán.

Május 20-án *dr. Vladár M.*, kórházi főorvos úr megkezdí *dr. Hanzély B.* elhunyt int. orvos helyettesítését.

Május 22-től 26-án reggelig: a tképző tanárok győri közgyűlése alkalmából iskolai szünet.

Júniusban: az évváró vizsgálatok tartattak meg.

Júliusban: a tanítók továbbképző tanfolyama.

2, A fontosabb miniszteri rendeletek.

A 61.805/1903. sz. min. rendelet a délelőtti tanítás csoportosítása szerint készült órarendet helyben hagyja.

Az 56.999/1903. sz. min. rendelet a IV. évesek tanulmányi kirándulására 200 K külön segélyt engedélyez.

A 2.808/1903. e. számú m. r. elrendeli *dr. Gööz József* egyetítő módszerének a növendékekkel való megismertetését.

A 3.240/1903. e. sz. m. r. elrendeli a *Deák-ünnep* megtartását.

A 68.034/1903. sz. m. rend. megbizsa *Naberschnig Romeo* tanárt a fumei olasz növendékeknek heti két órában olasz nyelvi tanításával.

A 4 239/1903. e. számú magas irat *dr. Wlassics Gyula* válás- és közok. miniszter úr Ő Excellenciájának búcsúlevele az igazgatósághoz.

A 79.433/1904. sz. m. rendelet *dr. Ranschburg P.*-nak a gyengeelméjűekről szóló sz. *Szabó S.*-nak a brémai alkoholelles kongresszusról szóló művét küldi a tanári könyvtárnak.

A 95.407/1903. sz. m. rendelet kérdést intéz az igazgatósághoz az iránt, hogy az új tanterv megvalósítására hány új tanár és mily égetően szükséges felszerelési taneszközök szükségesek.

A 80.822/1903. sz. m. rendelet elrendeli a félévi értesítőket.

A 207/1904. eln számú m. rendelet a *fizetési pótlék-előleget* utalványozva a tanári kar tagjainak.

A 7.474/1904. m. rendelet *Bésán-féle* ösztöndíjakra pályázatot hirdet.

A 6.298/1904. sz. m. rend. a tanulmányi felszerelés pótlására 1002.24 K-t utalványoz.

A 20.779/1904. sz. m. rend. alapján *dr. Gööz József* maga ismerteti módszerét az intézetben

A 22.363/1904. sz. m. rend. a tanári karnak négy növendék feyelmi ügyében hozott határozatát megerősíti.

A 11.782/1904. sz. m. rendelet a tanári karnak az 1904/5. isk. évi felvételekre vonatkozó tervezetét elfogadja.

A 30228/1904. sz. m. rendelet *dr. Baló J.*-nek eddigi mb. és címz. igazgatónak az intézet igazgatójává való kinevezését tartalmazza.

A 35.934/1904. m. sz. rend. a tanítóképzőint. tanárok szünidei tanfolyamára vonatkozik.

A 30.246/1904. sz. m. rend. elrendeli az intézetben a néptanítók szünidei továbbképző tanfolyamát.

A 40.334/1904. sz. m. rend. az előbbi pótlásaként a továbbképző hallgatói számára bizonyítvány-mintákat küld.

A 31.911/1904. sz. m. rendelet a tanulmányi felszerelésre utalványozott 1002.24 korona költség elszámolására a felmentvényt nyújtja.

A 2986/1904. eln. sz. rend. alapján kimutatás terjesztendő fel beszerzett hazai és külföldi isk. tanszerekről.

A 49.851/1904. sz. m. rend. az intézethez pályázó orvosok kérvényeit küldi véleményes jelentéstétel végett.

A 2463/1904. eln. sz. rendelet az orsz. tanítói nyugdíjt érdeklő *bevallási lapokat* rendel kitöltetni.

A 63.377/1904. sz. m. rendelet az 1904/5. iskolaévi felvételeket tartalmazza.

Az 56.411/1904. sz. rendelet az igazgató által bemutatott óra- és tárgyfelosztást az 1904/5. isk. évre helybenhagyja.

II. A képző-intézet állapota.

1. A tanári testület és munkaköre.

1. *Dr. Baló József*, az intézet igazgatója. Képesítve van elemi-, valamint a nyelv- és történettudományi szak tárgyaiból polgári iskolákra; érettségi-, továbbá középisk. tanári alap- és szakvizsgálatot tett. Bölcsészettudor. Tanít 1881. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a testi élet ismeretét, a lélektant, a módszertant, a neveléstörténetet, a szervezettant és neveléstant. Vezette a tanítási gyakorlatokat. Heti óráinak száma: órátöbblettel 15.

2. *Miklós Gergely* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a mennyiség- és természettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Tanít 1880. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a természetrajzot; a természet- és vegytant; a számtant az I., II. III., IV. osztályban, a mértant a II., III. és IV. osztályban, részben mint óraadó. Heti óráinak száma: 24, a II. oszt. főnöke és az ifj. segítő-egyesület tanárelnöke. A természetrajzi, természettani és vegytani szertárak őre. Az orsz. tanszermuzeum titkára. Az orsz. polgáriskolai egyesület pénztárosa.

3. *Horvay Ede* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1891. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a németnyelvet, a hegedűt, a protestáns egyh. éneket. Heti óráinak száma: 19. Az I. osztály főnöke; az ifj. zenekar tanárelnöke. A Tanítóképző-tanárok orsz. egyesületének pénztárosa.

4. *Sztankó Béla* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra, továbbá a nyelv- és történettudományi szakcsoport tárgyaiból polg. iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Zenetanári vizsgálatot tett. Tanít 1889. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a magyar nyelvet az I. osztályban; ezen kívül az éneket, zenét, összhangzattant, róm. kath. egyházi éneket s a karéneket. Heti óráinak száma 19. A IV. oszt. főnöke, az ifjusági könyvtár őre. A Tanítóképző tanárok orsz. egyesületének főtítkára és a felső nép- és polg. isk. tanítóvizsgálóbizottság tagja.

5. *Farkas Sándor* r. tanár. Képesítve van elemi iskolákra és a nyelv- a történettudományi szakcsoport tárgyaiból polgári iskolákra. Végezte a tanítóképző-int. tanári tanfolyamot. Tanít 1894. óta. F. f: VIII. 3. Tanította a magyar nyelvet a II., III., IV. osztályokban és a földrajzot, a történetet, az alkotmánytant, részben órátöbblettel. Heti óráinak száma 21. A III. osztály főnöke; az ifjúsági önképzőkör tanárelnöke.

6. *Snašel Ferenc* r. tanár. Tanít 1887. óta. F. f: VIII. 2. Tanította a gazdaságtant, vezette a gazdasági gyakorlatokat. Heti óráinak száma: 10, mely a polgári iskolai tanítóképzőben nyert kiegészülést. Internatusi felügyelő és intézeti gazda.

7. *Nagy F. Károly* r. tanár. A II. ker. tanítónőképzőhöz s ezen intézethez együttesen kinevezett r. tanár. Tanít 1871. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a szépirást s a rajzot. Heti óráinak száma 8, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

8. *Oheroly János* r. tanár. Okl. tornatanár. Tanít 1871. óta. F. f: VIII. 1. Tanította a tornát. Heti óráinak száma: 4, mely a II. ker. áll. tanítónőképzőben, a polg. isk. tanító- és tanítónőképzőben nyer kiegészülést.

9. *Kún Alajos* r. tanár, gyakorló iskolai tanító. Képesítve van elemi iskolákra és tornából középiskolákra. Tanít 1879. óta. F. f: IX. 1. Tanítja az osztatlan négy osztályú gyakorló iskolában a hittan kivételével az összes tárgyakat; részt vesz a tanítási gyakorlatok előkészítésében.

10. *Dr. Hanzély Béla* orvos, óraadó tanár. Tanította a test- és egészségtant és életmentést. Heti óráinak száma: 3. Intézeti orvos. 1904. április 16-án elhunyt.

11. *Szabó Gábor*. Gyakorló polgári iskolai r. tanár. Óraadó. Tanította a kéziügyességet. Heti óráinak száma: 6.

A hittan tanárai.

1. *Ozoray István*, esztergom-főegyházmegyei áldozó pap; a római és görög kath. tanítójelöltek és a gyakorló iskola róm. kath. tanulóinak hitoktatója. Heti óráinak száma a tanítóképzőben 7, a gyakorló iskolában 2, együtt: 9.

2. *Bogoevics Gy. Gheneadie*, görög-keleti román esperes, a görög-keleti román tanulók (2) hitoktatója.

3. *Ifj. Kiss Áron*, hittanár, az ev. ref. tanulók hitoktatója. Óráinak száma: a tanítóképzőben 4, a gyakorló iskolában 2. Összesen 6.

4. *Mohr Henrik*, ág. hitv. ev. segédlelkész és tanító, az ág. hitv. evang. tanulók hitoktatója; heti óráinak száma a tanítóképzőben 3, gyakorló iskolájában 1=4.

5. *Dr. Heller Bernát*, főreálisk. tanár, az izraelita tanulók hittanára. Heti óráinak száma összesen 2.

A tanári karnak ez iskolai évben sok csapásban volt része. 1904. január hónapban meghalt *Paulovich Károly*, a róm. kath. tanulók hittanára. Szegény megboldogult kollegánkat ez iskolai év elején rendelte a primási intézkedés a II. ker. tanítónő- és az I. ker. tanítóképző-intézetek hittanári tanszékébe egy vidéki parochiából. Onnan betegen jött, ide betegen érkezett s ez a betegség januárig tartott, amikor életét ki is oltotta.

A hitnek és tanításnak hivatott szolgája nagy önmegadással, türelemmel viselte a sorvasztó betegséget, amelyben hónapról-hónapra fogyatékosabb erővel vergődött és tanítását hiven folytatta december végéig, gyónást, áldozást is szigorúan végeztetvén, de akkor ágyba került, amelyből többé nem is kelt fel.

Kartársai és tanítványai megilletődéssel állottuk körül koporsóját s egy sorscsapásoktól sujtott, de kötelességtudó, felvilágosodott hittanár kollegialis emlékét őrizzük lelkünkben.

1904. május havában *dr. Hanzély Béla*, isk. orvos és egészség-tanár kollegánk hunyt el. E sorok írója, kinek közelebbi munkatársa is volt, egy kissé betekintést nyert megboldogult kartársunk lelki világába és sajnálattal tapasztalta, hogy ő jobb jövőre lett volna hivatva.

Világos felfogás és a mellett való kitartás, gyors gondolkodás és gyors cselekvés voltak neki, mint orvosnak, eredeti kiváló képességei; szemléltető előadás, mert igen jó rajzoló is volt, mint tanárnak kiváló képessége, és szeretetre méltó modora, kollegiális ragaszkodása, lelke minden percben kész derűje volt igazi képessége, mint barátunknak és kollegánknak.

Ám e kiváló képességek a családi élet tragikumában és gyermekei elveszte után sokban elhalványodtak. Kár érte!

1904. március 6-án temettük el *Szidanits Ferenc* önk tűzoltó osztályparancsnokot, aki 1892-től tanította az intézetben a tűzoltás-tant. Áldott legyen a nagyon buzgó, lelkes apostol emléke, aki állásától már a múlt év végén megváltván, őt ez évben *Oleják Károly* szakasziparancsnok helyettesítette.

Venio nunc ad fortissimum virum . . . 1904. február havában elhunyt *Kovács Albert*, volt országgyűlési képviselő a már addig majdnem kihalt igazgatótanács utolsó tagja, a képesítő vizsgálobizottság állandó elnöke.

A tanári kart illető feljegyzések között emlékszem meg róla, mert a tanári kar nagyon szerette őt és ő is nagyon szerette a tanári kart.

Higgadt, magas szempontú, türelmes, sokoldalú, szigorú, de méltányos és igazi elnök volt ő az elnöki székhelyen; kedves, közvetlen, barátságos kollega volt, ha onnan leszállt, mutatván, hogy a tanári erényeket egyéniséggel és állással miként lehet tiszteletet gerjesztő méltóságokká emelni. Semmi intézkedése sohasem sértett,

pedig telfogásából alig engedett; intézkedésre nem is igen volt szüksége, mert a megtestesült szabatosság ellenmondást nem is kelthet és érzelem nélkül kategorikus imperativus gyanánt kor-mányzott belőle.

Feledhetetlenek lesznek azok a tudatos, de természetes naiv-sággal folytatott csevegések, a melyeket kis lányaival folytatott azok magánvizsgálatai alkalmából.

Igazi pedagogus!

Áldott legyen az emléke, adjon az ég sok ily emelkedett magyart a tanítóképzők élére.

E nagy csapások közepette elenyésznek az olyan kisebb ese-tek, amelyek egyik-másik kollega családjában, gyermekek beteg-ségében állottak.

Az így előfordult 1—2 hétig, egy esetben hat hétig tartó mulasztások házilag nyertek megoldást.

Gyökeres változás a tanári karban az előbbiekből folyólag is, hogy *Paulovich K.* helyét *Ozoray* tisztelendő úr foglalta el, *dr. Hanzély* helyén *dr. Vladár M.* főorvos úr helyettesített és helyettesít. Fel-jegyzendő továbbá, hogy *Snašel F.* elemi és polg. tanítóképző tanár, csupán a polg. tanítóképzőbe helyeztetett.

A tanári kar irodalmi munkálkodása.

1. *Horvay Ede*: *Német nyelv- és olvasókönyv* II. kötete,

2. *Sztankó Béla*: *Énekiskola* címmel kézikönyvet a tanító-képző intézetek II. osztálya számára. Átdolgozta *Bartalus Magyar Énekiskola* című művének II. kötetét.

3. *Farkas Sándor*: Megírta *Egyetemes Történet* című iskolai kézikönyvének II. kötetét.

2. A növendékekről.

a) A növendékek névsora

(az osztálynaplóba jegyzett következő adatokkal: név, születési idő és hely, az atya vagy gyám neve és foglalkozása, a növendék val-lása, anyanyelve, a tanítóképzőbe való felvétel előtt végzett tanul-mányai).

I. osztály.

1. *Ádám Adolf*, 1885. március 29., Balassagyarmat; atyja — Miksa, ügynök; izraelita; magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. VI. oszt.

2. *Balla Béla*, 1887. márc. 4., Budapest; atyja — János, kir. tábl. irodatiszt; róm. kath. magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

3. *Bera Nándor*, 1888. júl. 5., Budapest; atyja — Nándor, pincér; róm. kath. magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

4. *Brém János*, 1888. máj. 26. Budapest; atyja — János, mészáros; róm. kath., magyar. Végzett tanulmánya: felső keresk. isk. I. oszt.

5. *Cserey József*, 1886. szept. 2. Budapest; atyja — György, máv. raktáros; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

6. *Czimerer Béla*, 1889. jún. 7. Budapest; most. atyja — Pál Albert, tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

7. *Darnai József*, 1889. jan. 19. Budapest; atyja — József, p. min. számvizsgáló; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

8. *Dömény János*, 1888. máj. 2. Rákosfalva (Pestm.); atyja — István, rendőr ellenőr; ev. ref., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

9. *Drahos József*, 1887. jan. 22. Budapest; atyja — István, cipész. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

10. *Fábián Miklós*, 1888. dec. 16. Rád (Nógrádm.); atyja — Lajos, tanító; ev. ref., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

11. *Farkas József*, 1889. febr. 18. Budapest; atyja — József, ig. tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

12. *Fejes Gyula*, 1888. okt. 18. Budapest; most. atyja Ági Lajos, vaskereskedő; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

13. *Friedrich József*, 1888. jan. 3. Budapest; anyja — Zsuzsanna, szülésznő; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

14. *Gurka Károly*, atyja — Mátyás, molnár; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

15. *György Sándor*, 1887. máj. 16. Kovászna (Háromszékm.); atyja — Mihály, szatócs; ev. ref., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

16. *Halápy Jenő*, 1889. jún. 5. Pórszombat (Zalam.); atyja — János, el. isk. ig., róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

17. *Hammel Lajos*, atyja — József, vasuti altiszt; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

18. *Hollentoner Mihály*, 1887. szept. 29. Duna-Adony (Fehér-megye); atyja — Jakab, írodaszolga; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

19. *Hübschl Imre*, 1888. szept. 10. Budapest; atyja — Vilmos, közokt. min. irodatiszt; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

20. *Jacovich Mário*, 1889. ápr. 30. Fiume; atyja — József, városi hivatalnok; róm. kath., olasz. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

21. *Kilián Zoltán*, 1888. jun. 12. Budapest; atyja — Mihály. pénzügyőri fővigyázó; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

22. *Kis Gyula*, 1886. szept. 1. Budapest; atyja — Vilmos, órás; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. V. oszt.

23. *Körössy Tamás*, 1888. dec. 18. Szolnok (Jász-Km.); atyja — György, tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

24. *Lajtin Tamás*, 1886. márc. 18. Plugova (Krassó-Szörény-megye); atyja — Mihály, földmivelő; gör. kel., román. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

25. *Lankó Rezső*, 1888. febr. 21. Budapest; atyja — István †, vásárbiztos; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

26. *Marton József*, 1888. jun. 19. Kecskemét (Pestm.); atyja — József, kalapos; ev. ref., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

27. *Merva Ferenc*, 1887. ápr. 14. Rákos-Csaba (Pestm.); atyja — Ferenc, tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. V. oszt.

28. *Nagy Adorján*, 1888. nov. 24. Budapest; atyja — Ferenc, színházi zsinórmester; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

29. *Novágh Ferenc*, 1888. jun. 19. Budapest; atyja — Károly, esztergályos; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: reál-isk. IV. oszt.

30. *Páhány János*, 1889. jan. 15. Budapest; atyja — János, iskolaszolga; ev. ref., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

31. *Pasquali Jakab*, 1889. jun. 8. Fiume; atyja — Mihály, adóhivatali szolga; róm. kath., olasz. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

32. *Péterffy Béla*, 1887. márc. 31. Budapest; atyja — József, főv. tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: felső keresk. I. osztály.

33. *Pörje István*, 1888. nov. 10. Budapest; atyja — József, iskolaszolga; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

34. *Rándl Árpád*, 1887. febr. 20. Budapest; atyja — János, munkás; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. V. oszt.

35 *Reif Lajos*, 1886. jun. 11. Budapest; atyja — Gyula, cipész; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

36 *Ries Dónát*, 1888. jun. 5. Budapest; atyja — Dónát, Dunagőzhajó tisztviselő; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

37 *Ruhner Gyula*, 1888. márc. 30. Budapest; atyja — József, adóhiv. tisztviselő; róm. kath. magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. V. oszt.

38 *Scheiber Ferenc*, 1885. aug. 21. Budapest; atyja — Ferenc, napszámos; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. V. oszt.

39 *Seéber Béla*, 1888. máj. 20. N-Igmánd (Komáromm.); atyja — Béla, főv. iskolaszolga; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

40 *Spáda Endre*, 1889. jun. 20. Budapest; atyja — Gyula, kir. kuriai irodatiszt; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

41 *Till Géza*, 1888. okt. 29. Albertfalva (Pestm.); atyja — Gyula, asztalos; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

42 *Török Béla*, 1889. aug. 11. Győr-Szabadhegy (Györm.); atyja — Béla, bérszolga; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: polg. isk. IV. oszt.

43 *Véber Albin*, 1883. okt. 6. Kassa (Abauj-Tordam.); anyja — Istvánné özv., gim. tanár; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

44 *Velinszky László*, 1888. aug. 28. Előszállás (Fehérm.); atyja — Ferenc, közs. tanító; róm. kath., magyar. Végzett tanulmányai: gim. IV. oszt.

II. osztály.

1. *Battyányi László*, 1885. aug. 5., Rád; atyja — László isk. szolga; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

2. *Bajnok Géza*, 1887. jun. 16., Duna-Keszi, atyja — Vince, kántortanító; r. kath., magyar; megelőzőleg polg. isk. IV. osztály.

3. *Bendák Gyula*, 1886. nov. 7., Brassó; gyámja Molnár Viktor miniszt. tanácsos; ág. evang., magyar; polg. isk. IV. oszt.

4. *Benzán Rafael*, 1886. okt. 24., Fiume; atyja — József, szolga, r. kath. olasz; polg. isk. IV. oszt.

5. *Bereczky Béla*, 1885. jun. 17., Komárom; atyja — Kálmán, mérnöki munkás; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

6. *Czibula Pál*, 1885. nov. 25., Otrókocs; anyja — Mária, szakácsné; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

7. *Csányi József*, 1885. okt. 5., Budapesten; atyja — József, lakatossegéd; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

8. *Csia Antal*, 1886. jan. 1., Czofalva; anyja — Ida, magánzó; ev. ref., magyar; polg. IV. oszt.
9. *Dallos Lajos*, 1887. szept. 9., Budapest; atyja — István; ág. evang., magyar; polg. isk. IV. oszt.
10. *Deim János*, 1887. dec. 15., Budapest; atyja — István, kapus; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
11. *Deme Bálint*, 1887. febr. 21., Lád-Besenyő; atyja — Bálint, hivatalsszolga; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.
12. *Eisenstock Alajos*, 1886. ápr. 19., Budapest; atyja — Imre, m. kir. posta s táviráda főtiszt; r. kath., magyar; polg. isk. IV. osztály.
13. *Felsner Sándor*, 1888. márc. 25., Tesmag; anyja özv. Felsner Mórné, kiskereskedő; izr., magyar; polg. isk. IV. oszt.
14. *Franzoso Richard*, 1885. szept. 25., Turn-Szeverin; atyja — Márk, főművezető; r. kath., német; polg. isk. IV. oszt.
15. *Galler László*, 1887. máj. 26., K.-Nyék; anyja — Józsefné, nyugdíjas; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
16. *Gabel Dezső*, 1888. jun. 14., Brezova; atyja — Gyula, sz. főv. tanító; izr., magyar; polg. isk. IV. oszt.
17. *Gulyás Samu*, 1886. dec. 1., Jolsva; atyja — Samu, iparos; ág. evang., tót; polg. isk. IV. oszt.
18. *Gyulányi Aladár*, 1885. nov. 13., Ipolyság; atyja — István, sz. főv. tanító; r. k., magyar; polg. isk. IV. oszt.
19. *Halbart Alajos*, 1887. dec. 4., atyja — Károly, magánzó, r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
20. *Hamlik Samu*, 1886. dec. 16., Kövi; atyja — Sámuel, iparos; ág. evang., tót; polg. isk. IV. oszt.
21. *Herrmann Mihály*, 1887. jul. 1., Seregélyes; atyja — Mihály, rendőr-ellenőr; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
22. *Illyés Lajos*, 1885. jul. 27., Budapest; atyja — Zsigmond, egyet. kapus; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.
23. *Kárner Pál*, 1887. máj. 27., K.-Szt.-Iván; atyja — János, tanító; ág. evang., német; polg. isk. IV. oszt.
24. *Keleti Lajos*, 1887. nov. 26., Budapest; anyja — Béláné, r. kath., magyar; reálisk. IV. oszt.
25. *Klöczl József*, 1885. ápr. 11., Budapest; atyja — Márton, munkás; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
26. *Kucharik József*, 1886. január 1., Budapest; atyja — József, iparos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
27. *Láng Tivadar*, 1887. szept. 21., Barkócz; atyja — Ignác, tanító; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.
28. *Lipovetz Aurél*, 1886. márc. 20., Bakony-Szt.-László (Veszprém.); atyja — Antal, r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt., ismétlő.
29. *Magyary Lajos*, 1888. jan. 6., Budapest; atyja — Lajos, akatos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

30. *Münstermann Ernő*, 1886. márc. 27., Szilágy-Somlyó; atyja — Gyula, pénzügym. számellenőr; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

31. *Nyers Elek*, 1886. máj. 8., Budapest; atyja — Elek, lakatossegéd; r. kath., magyar; gymn. IV. oszt.

32. *Paulik László*, 1888. jan. 30., Budapest; atyja — József, nyomdai művezető; g. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

33. *Puskovits Endre*, 1888. febr. 21., Budapest; anyja — Adolfné, nyugdíjas; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

34. *Ray Sándor*, 1887. ápr. 20., Budapesten; atyja — Péter, munkás; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

35. *Sándor István*, 1887. nov. 11., Nagy-Bánya; anyja — Istvánné, gyárimunkásné; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

36. *Stolmár Viktor*, 1886. jul. 21., Budapest; atyja — Sebestyén, posta és távirda műszerész; r. kath., magyar; polg. isk. V. oszt.

37. *Sütő Tibor*, 1887. aug. 16., Budapest; anyja — Jánosné, nyugdíjas; ág. ev., magyar; polg. isk. V. oszt.

38. *Szántó Lajos*, 1885. dec. 29., Rácz-Mecske; atyja — Lajos, rendőr; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

39. *Szente Lajos*, 1888. aug. 24., Budapest; atyja — Károly, sz. főv. lámpagyújtogató; ev. ref., magyar; polg. isk. IV. oszt.

40. *Vándory Dezső*, 1884. aug. 17., Bukarest; anyja — Lajosné, magánzó; ev. ref., magyar; gymn. IV. oszt.

41. *Véky Ferenc*, 1888. okt. 26., N.-Berczel; atyja — Gábor, asztalos; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

42. *Virág László*, 1885. máj. 25., Budapest; gyámja Dr. Virág Gyula, ügyvéd; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

43. *Véhner Géza*, 1888. július 8., Budapest; atyja — Gyula, közs. isk. igazgató; r. kath., magyar; polg. isk. IV. oszt.

III. osztály.

1. *Adamkovits Bertalan*, 1886. nov. 5, Budapest; atyja — Bertalan, magánzó; r. kath. magyar; megelőzőleg polg. isk. IV. osztály.

2. *Ballun Ferenc*, 1884. márc. 25. Tápió-Sáp; atyja — János, néptanító; r. kath. magyar; gymn. IV. osztály.

3. *Baráth Árpád*, 1885. febr. 9. Jászberény; atyja — Péter, földbirtokos; r. kath. magyar; gymn. IV. osztály.

4. *Baráth Géza*, 1887. máj. 6. Budapest; atyja — Endre, szabó; róm. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

5. *Bazsó Károly*, 1884. nov. 1. Lak (Komáromm.); atyja — Károly, közjegyző; r. kath., magyar, polg. isk. IV. oszt. tan.

6. *Berínza István*, 1887. febr. 1. Sajó-Szt.-Péter (Borsodm.); gyámja Berkes János, a hülyék intézetének igazgatója; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

7. *Bóna Menyhért*, 1886. jan. 4. Jász-Jákóhalma; atyja — Menyhért, hiv. szolga; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
8. *Borzsák Benő*, 1886. nov. 23. Monor; atyja — Sándor, ügyvéd; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
9. *Bruss Nándor*, 1886. máj. 30. Fiume; atyja — Herrman, asztalos; r. kath. olasz; polg. isk. IV. oszt.
10. *Debreczeny Miklós*, 1886. nov. 6. Budapest; atyja — Károly, művezető; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
11. *Elszász Imre*, 1883. jul. 16. Újpest; atyja — Oszkár, tanító, Budapesten, r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
12. *Fetter Ferencz*, 1886. aug. 3. Budapest; anyja — Emilia; mosónő; r. kath. magyar; polg. isk. V. oszt.
13. *Gaál Ödön*, 1886. okt. 10. Szada (Pestm.); atyja — János, tanító; ev. ref. magyar; polg. isk. IV. oszt.
14. *Gerhard Lajos*, 1886. ápr. 26. Budapest; atyja — József, cipész; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
15. *Grefl János*, 1886. szept. 28. Pest — Hidegkút; atyja — Pál, földmives; r. kath. német-magyar; polg. isk. IV. oszt.
16. *Hán Győző*, 1885. szept. 24. Budapest, atyja — János, bolti szolga; r. kath. magyar; gymn. V. oszt.
17. *Háry Ferenc*, 1886. jun. 4. Budapest; atyja — Ferenc, sz. főv. pénztáros; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
18. *Hetyey Ferenc*, 1884. ápr. 24. Nyim (Somogym.); atyja — Ferenc, díjnok; r. kath. magyar; gymn. V. oszt.
19. *Imreh Károly*, 1886. aug. 3. Kovászna (Háromszékm.); atyja — György, timár; ev. ref. magyar; polg. isk. IV. oszt.
20. *Király Lajos*, 1884. márc. 22. Budapest; atyja — László, fehérneműtisztító; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
21. *Kiss Antal*, 1885. nov. 22. Kovászna (Háromszékm.); atyja — Vén József, földmives; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
22. *Klotzbücher Viktor*, 1887. jul. 24. Budapest; atyja — Károly, cipész; ág. ev. magyar; polg. isk. IV. oszt.
23. *Kovách Arpád*, 1885. jun. 6. Kis-Vejke, Tolnañ.; atyja — Gyula, körjegyző; ev. ref. magyar; gymn. IV. oszt.
24. *Mittl Ferencz*, 1887. febr. 7. Lapincs-Újtelek (Vasm.); atyja — István, tanító; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
25. *Molnár Zoltán*, 1882. máj. 3. Alistál (Pozsonym.); atyja — Ambrus, tanító, r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
26. *Orsovszky László*, 1886. dec. 10. Nyiregyháza; atyja — Gyula, tanító; r. kath. magyar; gymn. IV. oszt.
27. *Pápai Gyula*, 1886. ápr. 29. Budapest; atyja — Gyula, sz. főv. adótiszt; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.
28. *Piazza Antal*, 1887. jul. 27. Budapest; atyja — Nándor, asztalos; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
29. *Pingitzer Károly*, 1884. okt. 8. Budapest, atyja — Mátyás, magánhivatalnok; ág. evang. német-magyar; polg. isk. IV. oszt.

30. *Ring Ödön*, 1884. okt. 7. Marczali (Somogym.); anyja — Erzsébet, születésnő; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
31. *Schmidt János*, 1887. ápr. 5. Budapest; anyja — özv. Jánosné, magázó; r. kath. magyar: polg. isk. IV. oszt.
32. *Steiner Rezső*, 1886. nov. 16. Budapest; atyja — Ferenc, kávé; r. kath. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
33. *Szilágyi Béla*, 1884. jan. 4. Kis-Báb (Nyitram.); atyja — György, magánzó; r. kath. magyar; főreálisk. IV. oszt.
34. *Teklesz Alfréd*, 1887. máj. 4. Hosszúfalú (Brassóm.); atyja — Henrik, kereskedő; ág. ev. magyar-német; polg. isk. IV. oszt.
35. *Unger János*, 1883. dec. 14. Bárkvér (Vasm.); atyja — Antal, sz. főv. rendőr; r. kath. német-magyar; polg. isk. V. oszt.
36. *Varga Károly*, 1885. május 26. Gyúró (Fehérm.); atyja — István, kertész; ág. ev., polg. isk. IV. oszt.
37. *Wilde Ferencz*, 1887. márc. 22. Budapest; atyja — Richárd, szabó-segéd; r. kath. magyar; polg. isk. IV. oszt.

IV. osztály.

1. *Dermár Pál*, 1885. nov. 22. Budapest; — János, vállalkozó; r. kath.; magyar. Gymnasium V. oszt.
2. *Ébner Rezső*, 1886. márc. 6. Svedlér (Szepesm.); — Károly, tanító; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
3. *Ember György*, 1884. jun. 18. Bpest; — János, s. tanfelügyelő; gör. kath., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
4. *Fetter Kornél*, 1884. jun. 10. Bpest; — György, igazg. tanító; r. kath., magyar. Polg. isk. VI. oszt.
5. *Frankendorfer Róbert*, 1886. május 14. Ruszt; — Mátyásné, földbirtokos; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
6. *Glöckner Keresztély*, 1883. nov. 3. Alsó-Nána (Tolnam.); — Keresztély, napszámos; ev. ref., magyar. Gymnasium IV. oszt.
7. *Gyurkovits Zoltán*, 1882. jul. 21. Bpest; — Béla, főv. tanító; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
8. *Hajas György*, 1885. május 11. D-Pentele; — Mihály, kántortanító; róm. kath., magyar. Polg. isk. IV. o.
9. *Halbarth József*, 1886. jan. 18. Bagonya (Zalam.); — Henrik, vendéglős; r. k., magyar. Polg. isk. IV. oszt.
10. *Hantl Antal*, 1885., szept. 25. Budapest; — József, villamos szerelő, r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
11. *Haris Jenő*, 1880. nov. 7. Győr; atyja — János, vasuti tisztviselő; r. kath.; polg. isk. IV. o.
12. *Kerekes Elemér*, 1885. okt. 13. Bpest; — Lajos, tisztviselő; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.
13. *Kégl Tibor*, 1884. jul. 13. Szt.-Király (Pestm.); — István, bizt. társ. főfelügyelő; r. k., magyar. Gymn. IV. oszt.

14. *Kiss Sándor*, 1885. aug. 5. Bpest; — István, hiv.-szolga; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.

15. *Koháry Géza*, 1883. decz. 23. Túrkeve; — József, takarékpénztári hivatalnok; ev. ref., magyar. Polg. isk. V. o.

16. *Lenkei Vilmos*, 1885. jul. 17. Bpest; gyámja: Szakos János, földbirtokos, Monor; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

17. *Márkus F. Rezső*, 1882. nov. 2. Budapest, ev. ref.; atyja: — István, cipész; magyar. Polg. isk. IV. oszt.

18. *Petik Kálmán*, 1883. okt. 13. Bpest; — Ferenc, posta-altiszt; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

19. *Rumpl Engelbert*, 1886. aug. 26. Bpest; — Józsefné, magánzó; r. k., német. Polg. isk. IV. o.

20. *Schröder Lajos*, 1885. szept. 15. Rozsnyó (Gömörm.); — Sándor, hiv.-szolga; ág. hitv., magyar. Polg. isk. IV. o.

21. *Szabó István*, 1885. ápr. 5. Kiskún-Dorozsma; — István, földmives; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

22. *Szabó Kálmán*, 1886. jul. 5. Bpest; — Sándorné, mosónő; ev. ref., magyar. Polg. isk. IV. o.

23. *Szekeres Ferenc*, 1884. nov. 3. Cegléd; — Gyula, mozonyvezető; r. k., magyar. Gymn. IV. o.

24. *Vésey Győző*, 1885. jul. 16. Bpest; — Ferenc, cipész, r. k., magyar. Polg. isk. V. oszt.

25. *Zelenka János*, 1883. máj. 29. Szolnok; — János, tanító, r. k., magyar. Gymn. V. o.

26. *Zepeniág Jenő*, 1884. nov. 21. Mehádia; — Nesztor, földmives; gör. kel., román. Polg. isk. IV. o.

27. *Zsidó Lajos*, 1884. ápr. 11. Padány (Pozsonym.); — Lajos, hiv. szolga; r. k., magyar. Polg. isk. IV. o.

b) Statisztikai kimutatás a tanulókról.

A) Általános áramlat szerint.	I.	II. o s z t á l y	III.	IV.	összesen
Felvételért folyamodott	86	46	40	32 =	204
Felvétetett	48	45	37	30 =	160
Beiratkozott	45	45	37	30 =	157
Alsóbb osztályból fellépett	—	42	36	30 =	108
Más intézetből jött	45	2	1	— =	48
Javító vizsgálatot tett	—	3	2	8 =	13
Osztályt ismételt	—	1	1	— =	2
Kimaradt	1	2	—	2 =	5
Meghalt	—	—	—	1 =	1
Év végén vizsgálatot tett	44	43	37	27 =	151

B) Kor szerint.

1879-ben született	—	—	—	1 =	1
1880-ban »	—	—	—	1 =	1

	I.	II. o s z t á l y	III.	IV.	összesen
1882-ben »	—	—	1	2 =	3
1883-ban »	—	—	2	4 =	6
1884-ben »	—	1	7	5 =	13
1885-ben »	2	10	5	9 =	26
1886-ban »	4	11	14	5 =	34
1887-ben »	8	13	8	— =	29
1888-ban »	21	8	—	— =	29
1889-ben »	9	—	—	— =	9
Összesen .	44	43	37	27 =	151

C) Vallás szerint.

Róm. kath. vallású	36	26	29	17 =	108
Ev. ref. »	6	8	5	5 =	24
Ág. hitv. »	—	6	3	3 =	12
Gör. kath. »	—	1	—	1 =	2
Gör. keleti »	1	—	—	1 =	2
Izraelita »	1	2	—	— =	3
Összesen .	44	43	37	27 =	151

D) Anyanyelv szerint.

Magyar	41	40	35	25 =	141
Német	—	1	1	1 =	3
Román	1	—	—	1 =	2
Tót	—	1	—	— =	1
Olasz	2	1	1	— =	4
Összesen .	44	43	37	27 =	151

E) Illetőség szerint.

Budapesti (helybeli)	26	18	16	12 =	72
Abauj-Tornamegye	1	—	—	— =	1
Baranyamegye	—	1	—	— =	1
Bács-Bodrogyamegye	—	1	—	— =	1
Borsodmegye	—	1	1	— =	2
Brassómegye	—	1	1	— =	2
Csongrádmegye	—	—	—	1 =	1
Fehérmegye	2	2	1	— =	5
Gömörmegye	—	3	—	1 =	4
Győrmegye	1	—	—	— =	1
Háromszékmegye	1	1	2	— =	4
Hevesmegye	—	—	—	1 =	1
Hontmegye	—	2	—	— =	2
Jász-N.-K.-Szolnokmegye	1	—	2	2 =	5
Komárommegye	1	1	—	— =	2
Krassó-Szörénymegye	1	1	—	1 =	3
Nógrádmegye	2	2	—	— =	4
Nyitra megye	—	1	1	— =	2
Pestmegye	5	1	5	4 =	15
Pozsony megye	—	—	1	— =	1
Somogy megye	—	—	2	— =	2

	I.	II. o s z t á l y	III.	IV.	összesen
Sopronmegye	—	—	—	1 =	1
Szabolcsmegye	—	—	1	— =	1
Szatmármegye	—	—	—	1 =	1
Szepesmegye	—	—	1	— =	1
Szilágymegye	—	1	—	— =	1
Tolnamegye	—	—	1	1 =	2
Vasmegye	—	1	2	1 =	3
Veszprémmegye	—	2	—	1 =	3
Zalamegye	1	—	—	1 =	2
Fiumei	2	1	1	— =	4
Külföldi születésű	—	1	—	— =	1
Összesen .	44	43	37	27 =	151

F) *A szülők polgári állása szerint.*

Tanítás terén működők fia	9	7	7	6 =	29
Más értelmiségi pályán működők fia	13	7	9	6 =	35
Kereskedő és iparos fia	12	10	12	7 =	41
Östermelő fia	1	—	2	3 =	6
Munkás, szolga fia	9	13	4	5 =	31
Magánzó, foglalkozásnélküliek fia	—	6	3	— =	9
Összesen .	44	43	37	27 =	151

G) *Előképzettség szerint.*

A polg. iskola IV. (V. VI.) osztályából felvétetett	34	37	30	19 =	120
A gymnasium IV. (V.) oszt.-ból felvétetett	7	5	5	8 =	25
A reáliskola IV. oszt.-ból felvétetett	1	1	1	— =	3
Felső kereskedelmiből felvétetett	2	—	—	— =	2
Felvételi vizsgálatlalt felvétetett	—	—	1	— =	1
Összesen .	44	43	37	27 =	151

3. Épületek, udvar, kert, szolgák.

A tanítóképző-intézet iskolai és internatusi helyiségei két külön épületben vannak elhelyezve.

Iskolai helyiségek: 4 osztályterem, 1 könyvtári szoba, 1 termésetrajzi- és vegytani, 1 természettani- és szertár, 1 igazgatói iroda, 1 tanári szoba és a gyakorló-iskola nagy tanterme és 1 szer-tári helyisége.

A tornaterem, mely az intézet iskolai helyiségeivel egy épü-letben van, az elemi és polg. képző s utóbbinak gyak. polg. iskolája által is, a kézügyességi terem pedig, a gyakorló polgári iskola által is használatnak. Viszont az elemi tanítóképző növen-dékei a zenei órákra a polgáriskolai tanítóképző helyiségeivel egy épületben levő nagy zeneterembe járnak.

Az elemi tanítóképzőnek külön udvara nincsen. Az udvart az elemi és polg. képzők és gyak. polg. iskola közösen használják.

Az intézeti kert, mely első sorban a gazdasági oktatás céljainak megfelelően van berendezve, 2400 □-öl kiterjedésű és gyümölcsfák, konyhakerti növények, szőlő és mezőgazdasági növények termesztésére használtatik fel. A kertben van két üvegház, melyben részint botanikai szempontból érdekes, részint a díszkertben kiültetendő növények tenyésztetnek és ápoltnak.

Az intézet méhese is a gazdasági oktatás céljainak szolgál. 23 méhcsalád van, melyeket a III. osztály növendékei kezelnek.

Az elemi tanítóképzőnek két szolgája van, egyik az iskolában, a másik az internatusban. A kertész, kapus, a konviktusbeli cselédek stb. a polgáriskolai tanítóképző szolgálatában állván, itt csak annyiban jöhetnek számításba, a mennyiben munkájuk egy része az elemi iskolai tanítóképzőt is illeti.

4. A szertárak.

A szertárak ugyanazon állapotban és keretben vannak, mint az a múlt évi értesítőben fel van tüntetve.

A történelmi és földrajzi szertár az 1903/904. iskolai évben a következő tárgyakkal szaporodott:

A) *Történelem.* I. A régi Görögország térképe. A római birodalom térképe. Európa a népvándorlás korában. Európa a keresztes hadjáratok idején. Európa a renaissance és Mátyás korában. Európa a XVIII. század elején. Európa a francia forradalom és Napoleon korában.

II. Langl J. összes szemléltető képe. A magyar címer.

B) *Földrajz.* I. A német birodalom eredeti térképe. Anglia, Belgium, Hollandia, Franciaország, Skandinávia, Spanyolország, Svájc, Olaszország, Oroszország, a török birodalom eredeti térképei. A Balkán-félsziget térképe.

II. Hölzel földrajzi jellemképei. Vajda-Hunyad. A Balaton. A jáki templom.

A többi szertárak gyarapodása az 1903/904. isk. évben:

1. *Természettudományi szertár.* 10 drb. kagyló. Nagy tengeri rák páncélja. (Ajándék). 10 drb. ásvány és 12 drb. kőzet (Gyűjtés).

2. *Természettudományi szertár.* 1 drb. Leitz-féle mikroszkóp 2 tárgy-s 2 szemlencsével, revolverrel. 1 drb. demonstráló mikroszkóp. Mikroszkópi eszközök. Reichert-loupe. Grenet-féle batteria 8 elemmel. Szikrainduktor. Röntgen-lámpa állvánnyal és ernyő hozzá (kryptoszkóp). A beszerzett természettudományi tárgyak értéke: 651.30 korona.

Zeneműtár. Schmidt H. Das Streichorchester der Mittelschulen. I—IV. Heft. (Vezérkönyv és szólamok.)

Zenegyöngyök népzene karra. 14. és 45. füzet.

Kling H. Populäre Instrumentationslehre.

Az elemi és polgári képzők közös nagykönyvtárában levő s a népiskolai oktatás körébe vágó művek, nemkülönben a kettős példányok az elemi tanítóképző kézi könyvtárába csatoltattak, ami által külön elemi képzői tanári könyvtár keletkezett.

A tanári könyvtár számára a következő folyóiratok jártak: Budapesti Szemle, Magyar Nyelvőr, Nyelvtudományi Közlemények, Akadémiai Értesítő, Egyetemes Philologiai Közöny, Földrajzi Közlemények, Századok, Természettudományi Közlemények (Pótfüzetek), Irodalomtörténeti Közlemények, Archaeologiai Értesítő, Athenaeum, Magyar Paedagogia, Magyar Tanítóképző, Néptanítók Lapja, Hivatalos Közöny, Pädagogische Blätter.

Az ifjúsági könyvtár tervszerűleg továbbfejlesztett: s az osztály könyvtárak az új tanterv szerint csoportosítottak.

Az I. osztály könyvtárának *Sztankó* Béla, a II. osztályénak *Miklós* Gergely, a III. osztályénak *Horvay* Ede, a IV. osztályénak *Farkas* Sándor tanárok voltak a kezelői.

Az ifjúsági könyvtár jelenlegi állapotát a következő szám-
adatok tüntetik fel:

Az I. osztály könyvtárában volt	150	mű,
a II. » » »	128	»
a III. » » »	181	«
a IV. » » »	196	»
összesen . . .	655	mű.

5. Internatus.

Az internatusban ez iskolai év alatt 42 ösztöndíjas növendék volt elhelyezve, kik az internatus helyiségében laktak, de a polgári iskolai tanítóképzővel szervesen összefüggő konviktusban élmeztek.

Az internatus vezetője *Snašel* Ferenc rendes tanár, ki mellé a felügyeletben való segédkezés végett két tanítóképző-intézeti tanárjelölt volt beosztva.

Az internatus helyiségei: 3 hálóterem, 2 dolgozószoba és 1 nappali szoba, mely utóbbi egyuttal az elemi tanítóképző-intézet összes növendékeinek olvasótermül is szolgált; ezekhez járult újabban az internatus helyiségei közül kitelepitett *slöjd műhely* fennmaradt nagy terme, mely a ruhaszekrények elhelyezésére is szolgál s egyszersmind nappali szoba, meg szükség esetén a künnlakók számára tartózkodó hely.

A benlakó növendékek erkölcsi viselete nagyjában kielégítő volt; de előfordult egy súlyosabb fegyelmi eset is.

A benlakó tanulók egészségi állapota ez iskolai évben eléggé kedvező volt.

Az internatus növendékei külön is tettek kirándulásokat, végeztek tanulmányi szemléleteket.

Minden vasárnap és ünnepnapon a katolikusok a felügyelő tanár, a protestánsok pedig az egyik protestáns vallású tanítóképző-intézeti tanárjelölt vezetése mellett az isteni tiszteleten részt vettek.

6. Segélyezés.

Az intézetben nyújtott állami ösztöndíjak mértékét és mennyiségét a következő adatok tüntetik fel:

Volt az I. osztályban: 8 ingyenes-, egész köztartásból álló, és 8 ingyen ebédből álló állami segély; a II. osztályban: 9 egész köztartásból álló, 3 félköztartásból álló és 7 ingyen ebédből álló állami segély; a III. osztályban 9 ingyenes egész köztartásból álló, 5 félköztartásból álló és 8 ingyen ebédből álló állami segély; a IV. osztályban 6 ingyenes egész köztartásból álló, és 10 ingyen ebédből álló állami segély; összesen: 32 ingyenes egész köztartásból álló, 10 félköztartásból álló és 33 ingyen ebédből álló állami segély.

Ösztöndíjban a következők részesültek:

I. *Egész köztartásos* ösztöndíjban részesültek: Az 1. osztályban: György S., Halápy F., Hammel Lajos, Jacovich M., Körössy T., Merva F., Pasquali J., Lajtin D.

A 2. osztályban: Bendák Gy., Bajnok G., Csia A., Czibula P., Gulyás S., Kucharik J., Sándor J., Veky F., Hamlik S.

3. osztályban: Bruss Nándor, Hetey F., Pápai Gy., Mittl F., Imreh Károly, Kiss A., Szilágyi Béla, Piazza Antal, Kovách Árpád ingyenes- és egész köztartásban.

4. osztályban: Glöckner Keresztély, Zepeniág J., Frankendorfer Róbert, Szabó István, Koháry Géza, Halbarth József.

II. *Félköztartásos* ösztöndíjban:

1. osztályban: Fabián M., Kilián Z.

2. osztályban: Karner Pál, Láng T., Sütő T.

3. osztályban: Gaál Ö., Molnár Z., Ring Ö., Teklesz A.

4. osztályban:

III. *Ingyenes ebédből* álló ösztöndíjban:

Az 1. osztályban: Balla B., Cimerer B., Dömény J., Fejes Gy., Hollentoner M., Laukó R., Nagy Adorján, Weber Albin.

2. osztályban: Felsner S., Ilyés L., Magyar L., Galler L., Puskovits E., Vándory D., Keleti L.

3. osztályban: Adamkovics Bertalan, Baráth Árpád, Pingitzer Károly, Wilde Ferenc, Steiner Rezső, Schmidt János, Gerhard L., Klotzbücher V.

4. osztályban: Lenkei Vilmos, Schröder Lajos, Ember György, Szabó Kálmán, Zsidó Lajos, Petik Kálmán, Rumpl Engelbert, Kerekes Elemér, Vésey Győző, Márkus F. R.

Ezen, itt felsorolt államsegélyeken kívül ösztöndíjat élveztek még a következők:

Fiume város adományából: Pasquali J., Jacoplch M., és Banzan R. (200 kor.). A volt hatérörvidéki alapítványból Zepeniág Jenő 60 kor.

A *Kammermayer Károly*-féle városi ösztöndíjból Szabó Kálmán (160 kor.).

A *Gyertyánffy István* nevére elnevezett azon alapítványnak kamatait, melyet Gyertyánffy volt növendékei az ő tanári működésének negyedszázados évfordulója alkalmából 1881-ben létesítettek, az ifjúsági segélyező egyesület s a tanári kar javaslatára *Szilágyi B.*, a nagyobb alap kamatát: *Bereczky B.* és *Kiss A.* nyerték meg.

Az *Eötvös-Alap* (Orsz. Tanítói Segélyegyesület) részéről jótéteményben részesült: Orsovszky László (szabad asztal).

III. A képzőintézet működése.

1. Nevelés és fegyelem.

Amit a nevelés modern elmélete, mint iskolai eszközöket az ifjak nevelésére nézve üdvösöknek, célszerűeknek tart, azok közül mindazt alkalmazta a tanári kar, amit alkalmaznia módjában állott. Az oktatás nevelő célzatai ép úgy érvényesültek, mint a jó példa, a gondos szoktatás, erős fegyelem, egyesületekben és azokon kívül hajlamaik szerint való foglalkoztatása a növendékeknek pl. szépirodalommal, közgazdasági eszméssel, kézimunkával, zenével, tanítással, kirándulásokkal, színházzal stb. stb.

A tanítónövendékek állandóan érezhették, hogy ez intézetben csak az élhet meg, akiben a nemzeti irányú műveltség, tudás, izlés, továbbá a vallásosság, munkásság, rend stb. minimuma legalább is megvan.

Bizonyos azonban, hogy midőn a növendékek erkölcsi és értelmi színvonala átlagban a kívánalomnak megfelel, sok részletben innen maradnak a tények a tanári kar által kitűzött ideálokon. S ha ennek az ember az okát keresi, itt is találja, ott is találja, de egyebek között az egymás mellé helyezett két intézet különböző korú és így jogú tanulóinak egymásra hatásában is véli találni. Ugyanitt végzi a növendék az elemi tanítóképzőt s mikor a polg. tanítóképzőbe lép, ahol az előbbi állapotához képest rengeteg szabadsága van, tartja még a barátságot előbbi kartársaival s e barátsága sokszor megtévesztheti a még elemi tanképző-intézet növendékét.

Elégé feltűnő volt pl. az internatusnak egyik súlyos fegyelmi ügye, a mely egy kerek hétig foglalkoztatta a tanári kart. Ennek ténye pedig kávéházalás, vendéglőzés, ivás, elzálogolás, ez utóbbi lopás-sikkasztással kapcsolatban is, a melyben kiemelkedőleg két növendék vett részt, de mellék-szerepben még más kettő is, amíg a végén egy banda állott a tanári kar előtt.

A tanári kar itt szigorral lépett fel. A két főcinkost igazgatói eltanácsolással eltávolította, a két másodrendűt minden állami segélytől megfosztotta — magas miniszteri jóváhagyással.

De ez eset aztán végkép szőnyegre is hozta az internatus kérdését, a melyben feltűnő anomalia ma is az, hogy az elemi tanítóképző-internatusát polg. képzőintézeti tanár vezeti s e mellett olyan elfoglalt ember, aki a legideálisabb képességek mellett sem tudna az internatus vezetésére kellő gondot fordítani, mert nincs ideje.

S ennek is egyelőre csak azért kell így maradnia, mert elemi tanítóképzői férfiúnak csak egy lakás van a területen s azt a két intézet gazdája foglalja le, akinek így az elemi tanítóképző-internatusának vezetése is eo ipso feladata.

Ez pedig megváltoztatandó állapot

Feljegyzendő e helyen az a tapasztalat, amelyet az első ízben 14 éves korról az I. osztályba felvett növendékeken a tanári kar — összevetve e kort az új tantermek követelményeivel — tett.

Általános ebben az évben az intézetben az a tapasztalat, hogy a 14 éves korról felvett I. osztályos még feltűnő éretlen, úgyszólván kölyök, tacsó. Sohasem volt még I. osztállyal ez intézetben annyi baj, vesződés, mint ebben az iskolai évben. S jól lehet ez véletlen folytán nemcsak a korbéli alsóbbságnak a következménye lehet, mégis bizonyos, hogy a 14 éves korra való visszaesés értelmileg és erkölcsileg is visszaesést jelent. Hozzá számítandó ehhez az, hogy az I. osztály tanulni valója az új tanterv életbe lépése óta sokkal nehezebb és több, mint azelőtt volt.

Beszéljenek a számok. Végzett 44 első éves. Köztük volt 1 példás, 25 dicséretes, 13 jó, 5 szabályszerű magaviseletű, 13 kártató, 25 kellő, 6 változó szolgalmú, 30 felsőbb osztályba léphetett, 9 javító-vizsgálatra és 5 osztályismétlésre utasított. S ez az előbbi isk. év statisztikai adataihoz képest határozott visszaesés.

A vallási, felekezeti gyakorlatokat minden növendék végezte, mint az előbb az év eseményeinél fel van sorolva.

Kirándulások, közeli helyeken való szemléletek, mint pl. a kisdudóvíz meglátogatása, sőt színház-látogatás is időnként történtek.

Az ifj. egyesületek működése hátrább találunk ismertetésre.

Iskolai ünnepet négyet tartottunk az iskolai évet megnyitó és bezáró ünnepen kívül.

I. *Deák Ferenc* születésének százados évfordulója okt. 17-én, melynek műsora:

1. *Szózat*; előadja az énekkar.

2. *Megnyitó beszéd*; tartja dr. Baló József, az intézet tan. igazgatója.

3. *Emlékezés Deák Ferencre*: irta és felolvassa: Halbarth József, IV. éves tanítónövendék.

4. *Deák sirja*; költemény Szász Károlytól, szavalja: Szabó Kálmán, IV. éves tanítónövendék.

5. *Himnusz*; előadja az énekkar.

II. Megdicsőült *Erzsébet* királyné emlékére nov. 19-én. Műsora:

1. Mendelssohn: *Szent vagy*... előadja az ifj. énekkar.

2. Józán Miklós: *A genfi áldozat*, költemény; szavalja Illyés Lajos, II. éves tanítónövendék.

3. a) Händel: *Largo*, hegedűkar;

b) Schubert: *A könyvek dicsérete*, hegedűkar; előadja az ifj. zenekar.

4. *Erzsébet királyné emlékezete*; felolvassa Farkas Sándor tan.

5. *Orlando himnusza*; előadja az ifj. énekkar

6. Vargyas E.: *Erzsébet emlékezete*, költemény; szavalja Hermann M. II. éves tanítónövendék.

7. Erkel: *Himnusz*; előadja az ifj. énekkar.

III. Az 1848. korszakalkotó törvények szentesítésének emlékére ápr. 11-én. Műsora:

1. Szegedi E.: *Királyhimnusz*; előadja az ifjúsági énekkar.

2. *Ünnepi beszéd*; előadja Farkas S. tanár.

3. Lavotta: *Hallgató magyar*; előadja az ifj. zenekar.

4. Vörösmarty M.: *Az élő szobor*; költemény, szavalja Szabó Kálmán, IV. éves növendék.

5. Erkel: *Himnusz*; előadja az ifj. énekkar.

IV. Végül a negyediket az ifj. önképző-kör rendezte március 15-én, nagy közönség jelenlétében.

Ennek műsora a következő volt:

1. *Himnusz* Erkeltől. Előadja az ifjúsági ének- és zenekar.

2. *Vonós négyes* Haydntól. Előadják: Szekeres Ferenc, Fetter Kornél, Kiss Sándor, Glöckner Keresztély.

3. *Március 15-ének emlékezete*. Irta: Hanl Antal. Felolvassa Petik Kálmán.

4. a) *Karddal* Webertől. b) *Dal a hazáért*. Nyizsnyaitól. Előadja az ifjúsági énekkar.

5. *Új Simeon*. Tompa Mihálytól. Szavalja Szabó Kálmán.

6. *Magyar táncok*. Chován Kálmántól. Zongorán előadják Hány Ferenc is Wehner Géza.

7. *Magyar nóták*. Bihari, Csermák. Előadja az ifjúsági zenekar.

A negyedéves növendékek 1903/904. tanévi tanulmányútjáról.

Kirándulás a Táttra vidékére.

Az intézet negyedéves növendékei Miklós Gergely és Farkas Sándor tanárok vezetése alatt ebben az iskolai évben is megtették szokásos kirándulásukat az ország északi vidékére. A kis csapat szeptember hó 5-én indult el s első állomása Kassa város volt, hol Mihálik József múzeumi igazgató vezetése mellett megtekintette a Rákóczi-kiállítást. A haza egyik legnagyobb fiának életére és szereplésére vonatkozó nagyértékű emlékek kétségtelenül maradandó nyomokat hagytak hátra az ifjúság lelkében. Megtekintették továbbá

a kirándulók az újonnan épített múzeumot, a híres dómot, számos iskolát s végül délután kirándultak a Csermely-völgybe.

Kassáról, Poprád-Felkán és Szepes-Bélán keresztül, Barlangligetre utazott a társaság, hol a nagykiterjedésű, gazdag cseppkő-barlangot járta meg folytonos magyarázat és érdeklődés közt. Barlangligetről, a Magas-Tátra déli pereme alatt, gyalogszerrel indultak tovább a kirándulók s késő estére értek Tátrafüredre. Másnap kora hajnalban a tarpataki vízeséseket keresték fel ifjaink, majd visszaérkezve, Hágin keresztül a Csorbai-tóhoz indultak, melyet vidám gyaloglás után dalolgatás közt estefelé értek el. A vállalkozóbbak innen még a Poprádi-tóhoz is kirándultak, honnan csak késő este, holdvilág mellett érkeztek vissza a fő állomáshelyre.

Szeptember 8-án ragyogó napfényben, felpeszűlt jókedvvel ereszkedett le a fáradhatatlan csapat a vasuti állomáshoz, honnan Ruttkán keresztül, a délutáni órákban a kies fekvésű Znióváráljára érkezett. A turócvármegyei királyi tanfelügyelő, Berecz Gyula barátságos fogadása, az intézet' érdemes igazgatójának, tanárkarának s ifjúságának kollegiális vendégszeretete tette kellemessé a gyorsan múló estét s már másnap, kora reggel talpon volt a társaság, melyet a dübörgő vonat nem sokára, a kirándulás utolsó pontjára Salgó-Tarján felé röpített. A gyárak füstjétől kormos telepen szakszerű kalauzolás mellett egy köszöntárnát, majd egy aknát tekintettek meg a kirándulók, kik esti kilenc órakor tanulságokkal tele Budapest felé indultak, a hová soha el nem múló kedves emlékekkel, gazdag tapasztalatokkal s a mi fő, friss, jó egészségben csakhamar meg is érkeztek.

—r.

Növendékek közreműködése a felügyeletben.

Évről-évre jobban gyökeret ver a tanítónövendékekben az a felfogás, hogy a ki az iskolai és internatusi rend fentartásában társainak jó tanáccsal vagy tűrhetlenebb fegyelmi esetek bejelentésével segédkezik, az nem erkölcstelen «besúgó», a ki társainak csak megvetésére volna érdemes. E, pár évvel ezelőtt megkezdett alapon nem egyet lehetne találni az ifjúságban, a ki vagy az igazgatóság-nak, vagy a tanári karnak a felügyeletben számottevő segéde. S nem volt egyetlen eset, hogy az ily felügyelőt társai gúnyolták vagy bizalmukból kirekesztették volna, mert az ily felügyelőnek az a kötelessége, hogy egyénisége erkölcsi s ha lehet, értelmi súlyával is a jó irányba próbálja terelni csoportját, első sorban jó tanáccsal, intéssel, baráti bizalommal s csak akkor kerül bejelentésre a sor, ha a megátalkodottság megszüntetésére nagyobb tekintély szükséges, és akkor is csak nyíltan, őszintén.

Úgy tapasztalom, hogy az ily intézkedés nagyban hozzájárul a jó iskolai közszellem kialakulásához.

Növendékfelügyelők voltak:

- az I. osztályban: *Lajtn Dániel* és *Randl Árpád* dicséretes arravalósággal;
 a II. osztályban: *Czibula Pál* és *Nyers Elek* tűntek ki e téren;
 a III. osztályban: *Ballun F.*;
 a IV. osztályban: *Glöckner Keresztély* tett dicséretes szolgálatot.

Az iskola látogatói.

Azon számos egyeseken kívül, kik a lefolyt tanévben intézetünket becses látogatásukkal megtisztelték, örömmel jegyezzük fel ez évi jelentésünkben, hogy a *dévai* társintézet növendégeit — igazgató és tanári vezetőikkel együtt tanulmányúttjuk közben, mialatt a fő- és székváros nevezetességeit tekintették meg, intézetünk vendégeiül üdvözölhette.

A július hónapban tartott tanítói *továbbképző tanfolyam* életének sem egy tanító és tanár látogatója akadt.

2. A tanítás.

a) Tanári értekezletek.

A tanári kar az 1903/4. iskolai évben összesen 22 gyűlést tartott: az elsőt augusztus 31-én, az utolsót június 21-én, mint záróértekezletet.

E gyűlésnek rendes tárgyai az ügynevezett folyóügyek voltak, nevezetesen: az igazgatónak miniszteri rendeletekről való előterjesztése s az azok szerint való intézkedések megállapítása; továbbá a növendékek tanulmányi és segélybeli ügyei, a melyekről egyes, konkrét eseteken kívül is minden értekezleten volt szó.

Őszi, téli és tavaszi évharmadban rendesek voltak az ellenőrző konferenciák, a mely alkalmakkor a hanyag tanulók jegyzőkönyvi megintésben részesültek és erről szüleiket az igazgatóság értesítette. Ezen ellenőrző gyűléseket a megfelelő időben a félévi osztályozó gyűlés követte.

Az állami segélyeknek az érdemek és rászorultság arányában való megosztása is éber gondja volt a konferenciáknak.

Különös tartalmat adott az iskolai év első felében tartott értekezleteknek az új tanterv életbe lépte az I. osztályban.

Módszeres konferencia tárgyai voltak a min. rendelet szerint alkalmazandó helyesírás szabályai és a növendékek írásbeli dolgozatainak egységes javítása, továbbá az egységes elvek szerint való feleltetés.

Tartalmas volt az intézet felszereléseit tárgyaló két gyűlés is, mely 7000 K-ban állapította meg az égető szükség által parancsolt eszközök beszerzését.

b) *A tananyag rövid felsorolása.*

A végzett tananyag az, a melyet a *tanterv* és *utasítások* megszabtak. Kiváló gond tárgyát alkotta, hogy az *anyag* módszeresen feldolgoztassék és a megfelelő *írásbeli* tételek is aránylagosan kerüljenek dolgozás alá.

A hit- és erkölcstanból az illető hitfelekezet egyházi hatóságai által előírt tanítási anyag elvégeztetett.

I. Az I. osztály tananyagának feldolgozása.

I. Test- és egészségtan.

A testi élet ismertetése, egészségtani és neveléstani vonatkozásokkal. A testi élet ismeretének és a neveléstannak kapcsolata. *A) A nevelés. B) A testi élet megismerése.* Előleges tájékozódás az élettanhoz. (Fiziológia.) Az állati test elemei, a sejtek, a szövetek. *A) A sejt alakja. B) A sejt életműködése. C) A sejt és az állati test és élet viszonya. D) Sejtszövetek vagy szövetek.* Az emberi szervezet általában.

A csontváz. A csontváz szerepe és alakja. A csontvázat alkotó csontok csoportjai: *a) a fejcsontok; b) a törzs csontjai; c) a végtagok csontjai.* A csontok szövete, alakja, összeköttetései, különösen az ízületek. *a) Csont, porc és szálag.* Az angolkór; a gerincoszlop rendellenes alakulása; okaik és következményeik. A csontokra vonatkozó egészségtani és nevelési szabályok.

Az izmok. Az izmok alkotása, alakja, működése. A legfőbb izomcsoportok és a legfőbb testmozgások. A mértékletes mozgás hatása.

A bőr (haj és körmök). A bőr, haj és körmök és nyálkahártya alkotása. A bőr ápolása; mosakodás, fürdés, edzés. A bőrbetegségek. A fertőző betegségek: *a) a fertőző betegségek okozói, b) a baktériumok, c) a baktérium hatásának van határa, d) elkülönítés és fertőtlenítés, e) a gyermekeknél leggyakrabban fellépő ragadós betegségek.*

Az emésztő szervek. *a) Az anyagcsere, b) a táplálékot felvevő és emésztő szervek, c) az emésztő szervek működése.* A tápláló anyagok: *a) az állati tápláló anyagokról, b) a növényi tápláló anyagok.* Az emésztés, felszívódás és kiválasztás. A rendes és célszerű táplálkozás szabályai.

A vér és a vérkeringés. A vér alkata és szerepe a testben. A szív és az erek. A fontosabb verőerek fekvése különösen a ta-

gokon. A vérkeringés: *a)* a nagy vérkeringés, *b)* a kis vérkeringés. Az érverés egészséges és beteg állapotban, felnőtt és gyermekkorban. A szegénység. Vérmérgezés; a sebfertőzés elkerülése, vérzések elállítása. *a)* A vérmérgezés, *b)* a sebfertőzés elkerülése, *c)* a vérzések elállítása.

A lélekző szervek. *a)* A lélekzés. *b)* A lélekző szervek. A lélekzés fizikai folyamata. A lélekzés kémiai folyamata. A test melege; a meghülés. A tiszta levegő jelentősége a lélekző szervek szempontjából. A tiszta levegő jelentősége általában. A lélekző szerv védelme. Lakás, fűtés, ruházkodás.

A beszélő szerv. *A)* A hang keletkezése és a beszélő szerv általában. *B)* A beszélő szerv leírása. *C)* A beszélő szervnek nyelvhangszerhez való működése. *D)* Hangok képződése. *E)* Hangmódosulás a száj és a garatüregben. A nyelv, fogak, ajkak, orr szerepe a hangképzésben és beszédben.

A hang meghatározói. *a)* Mi a hang. *b)* A hang magassága. *c)* Hangerő, hangszínezet. Beszédhangok különfélesége a kor, nem és gége fejlettsége szerint, beszédhibák.

Az ének. *a)* Mi az ének? *b)* Nevelés az éneklésre. A beszélő szerv gondozása.

Az idegrendszer. Az idegrendszer fontossága. Az idegközpontok élettana. Az agyvelő. A gerincvelő. A gerincagyi idegpályák élettana. Az érző és mozgató idegrendszer szerkezete és élettani működése. Az idegrendszer fejlődése s az ebből levonható neveléstani és egészségügyi szabályok. Az idegrendszer ápolása; idegesség. Az alvás. Az alkoholizmus. Az érzékszervek élettani és lélektani működése. A tapintó szerv; tapintási érzetek. A tapintó képesség fejlesztése gyermekeknél, különösen vakoknál. Az ízlelés szerve és működése. A szaglás szerve és működése. A halló érzék és hangérzetek: *a)* a fül szerkezete; *b)* a hangérzet, a hallás ténye. A halló érzék hibái. Látó érzék, alkata, bevezetés. Közel és messzelátás, kancsalság, szemüvegek használata. A szem óvására vonatkozó egészségügyi és neveléstani szabályok.

II. Magyar nyelv és irodalom.

A) Magyar nyelvtan. I. osztály. a) Nyelvtani anyag. A magyar nyelv. A magyar irodalmi nyelv. Történeti, tájnyelv, gyermeknyelv, rokonnyelv. A magyar nyelvjárások ismertetése. A nyelvtan fölőstása.

A szóhangok keletkezése, száma és osztályozása. A magánhangzók, időmérték, hangfokozat és szájnnyílás szerint. A mássalhangzók időmérték, szájrészek és hangrezgés szerint. A szóhangok változásai a beosztási szempontok szerint. A hangtani helyesírás.

A szók fajtái. A szótörzsek. A képzők és ragok. A főnevek fajtái, képzése, ragozása; mondatnyi szerepük. A mellénevek fajtái,

képzésük módja, ragozásuk, szerepük a mondatban. A számnevek fajai, képzése, ragozása, tisztjuk a mondatban. A névmások fajai és ragozása, névmások a mondatban. Az igék fajai, az igeeképzés, az alanyi és tárgyias ragozás; ikés és iktelen igék; az igemódok, módjelek; az igeidők, időjelek. Az igeragozás rendszeres áttekintése. Névalakok. Az ige tiszte a mondatban. A határozó szók fajai, képzésük módja, fokozásuk és ragozásuk, a határozószófajták szerepe a mondatban. A névutók fajai, ragozásuk módja és mondattani szerepük. A névelők s mondattani szerepük. A kötőszók fajai; helyzetük a mondatban. Az indulatszók.

Rokonalakú és rokonértelmű szók. A szótan körébe eső helyesírási szabályok összefoglalása.

Mondatszerkezetek. A mondatrészek, egymáshoz való viszonyuk. Az alany és állítmány; egyezésük törvényei. A mondat kiegészítője. Szóvonzatok. Kiegészítő bővítmények. A határozók; az állítmányhoz való viszonyuk. Határozói bővítmények. A jelzők. Kihagyásos mondatok. A mondatok jelentésük szerint. A szórend, a hangsúly. A mellérendelt mondatok fajai. Az összevont mondat. Az alárendelt mondatok fajai. Az alanyi mellékmondatok. Kiegészítői mellékmondatok. Határozói mellékmondatok. Jelzői mellékmondatok. A mellékmondatok helyzete és fokozatai. Többszörösen összetett mondatok. Körmondatok. A szünetjelzés.

b) A nyelvtani fejtegetéseket minden egység bevégeztével nyomon kísérte a tartalmilag tárgyalt olvasmányokon való elemzés;

c) ugyancsak ezt a célt szolgálták a nagyobb egységek bevégezte után a feleletképen szolgáló, rögtönzött fogalmazási gyakorlatok, melyeknek tárgyai voltak: nyelvtani tételek szabatos megállapítása, példák keresése, mondat szerkesztések, stb. Rendszeres iskolai dolgozatok.

d) Két havonként egy-egy szépróza, vagy verses mű könyv-nélkülözése, tartalmi és alaki fejtegetésekkel. Alkalmasszerűleg szabadon választott költői művek szavalása.

B) *Stilisztika*. A stílus. *A stíl helyessége*; a magyarosság, a világosság, a szabatosság. *A stíl szépsége*; elemi föltételek, a személetesség, az élénkség. A stílus fajai. Polgári ügyiratok.

III. Német nyelv.

I. osztály. Szótan. A hangok és felosztásuk. Magánhangzók. Mássalhangzók. Az ábécé. A magánhangzók nyújtása és rövidítése. A hangsúly. Általános tudnivalók a helyesírásról.

A főmondat. Az alany főnév, az állítmány melléknév. Az alany főnév, az állítmány is főnév. A főnév többese. Az ige jelene a jelentő módban.

A mondat bővítményei. A 4. esetű tárgy. A jelző. Az alapszámnevek. A birtokos jelző. Birtokos esetű tárgy. Részes tárgy.

A határozó. Tulajdonító és tárgyesetet vonzó előljárók. Személyes névmások. Névelők. A főnév erős, gyenge és vegyes ragozása. Kettős alakú és jelentésű főnevek. Tulajdonnevek. Birtokos névmások. A melléknév erős, gyenge és vegyes ragozása. Fokozás. Az ige elbeszélő multja. A többi előljárók. A múlt, végzett múlt, jövő és végzett jövő idő. Időbeli segédigék. A többi névmások és számnevek. Ige-
nevek. Parancsoló mód, kötő mód. Szenvedő ige. Visszaható, személytelen, miveltető igék. Módbeli segédigék. Igeképzés. Határozó szó. Kötőszó. Indulatszó.

Olvasmányok. Der Herbst. Die Verwandten. Der Knabe und der Hund. Die Schrecken des Winters. Wanderers Nachtlied. Die Kapelle. Seltsamer Spazierritt. Am Morgen reich, am Abend arm. Der alte Landmann an seinen Sohn. Nutzen des Multiplizieren. Der Kaufmann und der Schiffer. Die wandelnde Glocke. Schäfers Sonntagslied.

Kéthetenként egy írásbeli feladat.

IV. Számtan.

1. osztály, hetenként 2 óra. Bevezetés: általános fogalmak. Az algebra jelei. A mennyiségtan módszere. Mennyiségtani alaptételek. Alapműveletek algebrai egész kifejezésekkel és számokkal. Számrendszerek, a tizes számrendszer és annak egységei. A számok írása. Számrendszerek más alapszámokkal. Más rendszerbeli szám áttétele a tizesszámrendszerbe és viszont. A római számírás. Pénz-, mérték- és időszámítás. A számok szétbontása, felváltása és összevonása.

A négy alapművelet a tizes számrendszerben elvont és megnevezett egész számokkal. A számok tulajdonságai; a számok oszthatósága és az oszthatóság ismertető jele; a számok törzstényezői; a legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többszörös. A törtszám fogalma, írása és átalakítása. A négy alapművelet közösleges törtekkel. Számolás algebrai tört-kifejezésekkel. Műveletek tizedestörtekkel; közösleges és tizedes törtek kölcsönös átválttatása.

Rövidített számolási műveletek; rövidített szorzás és osztás. Arányok és aránylatok. Az aránylatok megfejtése; a vonalmódszer. Az arányok és aránylatok alkalmazása kettőstételi feladatok megoldására. Összetett hármasszabályra tartozó feladatok megfejtése összetett aránylatokkal.

Egyenlőségek és egyenletek. Az egyenletekről általában; elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Szóbeli feladatok egyenletbe foglalása és megoldása. Kéthetenként 1—1 iskolai írásbeli dolgozat.

Kézikönyv: Miklós Gergely: *Közönséges számtan és algebra az elemi tanító- és tanítónőképző intézetek számára.* I. rész.

V. Növénytan.

I. osztály, hetenként 2 óra *I. időszak*. Az őszi flóra néhány ismeretesebb képviselőjének (gyujtoványfű, oroszlánszáj, a piros árvacsalán, erdei mályva, a nagy fecskefű, a mezei szarkaláb, a napraforgó és gyermekláncfű, a vadrepce, fehérmécsvirág, bűdös gólya orr, az őszi kikerics) leírása. A gyümölcsöskert és a gyümölcsfák. A szőlő. A konyhakerti növények. Erdei lombos- és tűlevelű fák.

II. *A téli időszak*. Virágtalan növények: edényes virágtalanok, mohok és telepesek, ezek közül részletesebben a gombák. A virágos növények külső tagoltsága, az egyes szerveknek és azok biológiájának ismertetése. A növények belső szerkezete a sejtek és szövetrendszerek. A növények életműködései: a növények táplálkozása, az asszimilálás; mozgási tünetmények. A növények szaporodása. Meleg- és forróéögvi növények rövid ismertetése.

III. *A tavaszi időszak*. A tavasz néhány fontosabb növényének (a kikeleti hóvirág, az illatos ibolya, a boglárkafélék, a tavaszi kankalin, a pettyezetett gálma, nadálytő; liliumfélék: a marti lapú; a kosborfélék; a szegfű; szagos májusfű; a gégevirág; a szamóca és málna; az egres és mákfélék) leírása. Mezei gazdasági növények: gabonafélék (pázsitfűvek); pohánka és cukorrépa; takarmánynövények; gyomnövények. Gyógy- és mérges növények. Ipari- és kereskedelmi növények. A növények földrajzi elterjedése és rendszerezése. Növényzeti tájak és övek. A rendszerezés elvei: Linné rendszere és a természetes rendszer.

Kézikönyv: Miklós Gergely. *A növénytan alapvonalai tanító- és tanítónőképző intézetek használatára.*

VI. Történelem.

I. osztály. *Egyetemes történet*. A történet fogalma, tárgya, kezdete és felosztása. Az ember és az emberfajok; s ezek elterjedése. A társadalom keletkezése. A történet előtti kor felosztása és műveltsége. A történeti idők felosztása.

I. *Az ó-kor. A keleti népek története*. A) Hámiták. 1. Egyiptom. Egyiptom földje. Az egyiptomiak története. Az egyiptomiak műveltsége, állami szervezete és vallása. B) Sémiták. Előázsia földje és népei. Babilónia története. Babilónia műveltsége. 2. AsszírIA. AsszírIA története. AsszírIA műveltsége. 3. A zsidók. A szent föld. A zsidók története. A zsidók műveltsége. 4. Fenícia. A feníciai nép története. A feníciai nép műveltsége. C) Az indo-germán vagy árja népek. 1. Az indok. Előindia földje. Az indok története. Az indok állami szervezete; a társadalmi osztályok és a műveltség. 2. Médek és a perzsák. Az iráni felföld. A médek története. Perzsia története. A perzsák műveltsége, állami szervezete, vallása. A keleti népek történetének eredményei. *Az európai népek története. A görögök.*

Görögország földje. A görög nép eredete, őshazája, vándorlása és letelepedése. Állami szervezet. A görögök vallása. A hőskor mondái. A mikenei kultúra. Az államalakulások és törvényhozások kora. A dórok vándorlása, új hazája, Lykurgos törvényei. Athén és Solon törvényei. A nemesség és a nép küzdelmei. Gyarmatosítások. Összekötő intézmények. A perzsa háborúk kora. A perzsa háborúk okai s a háború kezdete. Xerxes hadjáratai. A görögök támadó háborúi. A delosi szövetség s Athén hegemoniája. Perikles kora és a görögök műveltsége. Perikles és intézkedései. A görögök műveltsége Perikles korában. A peloponnésusi háború és Görögország aláhanyatlása politikailag. A háború okai és kitörése. Nikias békéje és a szicíliai expedíció. A dekeleai háború és Athén bukása. Spárta és Thebae versengése. Spárta hegemoniája. Thebae főhatalma. A makedon korszak. Makedónia és II. Fülöp király. Nagy Sándor uralkodása. Nagy Sándor birodalmának felbomlása. A diadochok. A hellenisztikus műveltség. A görög műveltség egyetemes történeti hatása. *A rómaiak.* Itália földje és lakossága. *A királyság kora.* Róma első állami szervezete. A Servius Tullius alkotmánya. *A köztársaság kora.* A köztársaság megalapítása. Új tisztségek és intézmények. A plebeiusok elégedetlensége. A decemvirátus s a teljes egyenlőség. Róma hódításai. A római hadsereg szervezete. Az etruszk háború. A samnit háborúk. A tarentumi háború. A pún háborúk. A pún háborúk előzményei. Az első pún háború. A második pún háború. A harmadik pún háború. A makedon és szíriai háborúk. A hispániai és gall hadjáratok. A köztársaság aláhanyatlása, A hódított területek szervezése. Róma belső állapota. Új osztályok. A Gracchus testvérek reformjai. Az első polgárháború előzményei. Jugurtha. A cimberék, teutonok. A szövetségesek háborúja. A mithridatesi háború. A polgárháború kitörése. A második polgárháború előzményei. Pompeius. Catilina összeesküvése. Az első triumvirátus és Julius Caesar. A második polgárháború. Caesar uralkodása. A köztársaság bukása és a harmadik polgárháború. *A császárság kora.* Kr. e. 31-től, Kr. u. 474-ig. Oktavianus Augustus uralkodása. A császárság átalakulása. Az illyr császárok. Nagy Constantinus uralkodása. A keresztyén egyház. A római birodalom kettészakadása s a nyugoti császárság bukása. A rómaiak műveltsége. A rómaiak történetének fontossága.

II. A középkor. A középkori intézmények megalakulása. A népvándorlás kora. A germánok eredete és vallása. A nyugotrómai császárság területén alakult új királyságok. A hispániai új gót birodalom. A húnok. A keleti gótok birodalma Itáliában. Nagy Theodorik. A frankok új birodalma Galliában. A szlávok és a turáni népek vándorlásai. A szlávok. Az avarok. A keletrómai birodalom küzdelme s hanyatlása. Az arabok terjeszkedése. Arábia és népe. Mohammed és az iszlám. Az arabok műveltsége. A pápaság és a középkori római császárság, hűbériség. A keresztyén egyház és a

szerzetesrendek. Nagy Károly és a frank birodalom. A major domusok. A nyugat-római császárság megújítása. A hűbéri társadalom keletkezése. *A középkori intézmények virágzásának kora.* A modern államok megalakulása. Nagy Károly birodalmának felbomlása. A frank nemzeti államok alakulása. Németország. Ujabb népvándorlások és államalakulások. A normann törzsek államalkotásai. Norvégia. Szláv államok. A magyar nép honfoglalása és külföldi hadjáratai. A német királyság és a római császárság kora. Németország egyesítése a szász hegemonia alatt. Nagy Ottó. II. Ottó III. Ottó és a clunyi reformok. II. Henrik. A frank családból származó uralkodók. II. Konrád. III. Henrik. IV. Henrik és a pápaság hatalmi törekvései. Az investitúra-harc. V. Henrik. A magyar királyság és a keresztyén egyház megalapítása és megerősödése. A keresztes háborúk. A keresztes háborúk okai. A második keresztes hadjárat. A harmadik keresztes hadjárat. A császári főhatalom kora. A pápák és császárok küzdelme a Hohenstaufok alatt. VI. Henrik. A pápai főhatalom kora. III. Ince. II. Frigyes uralkodása. Európa nevezetesebb államai a keresztes háborúk, a császárság és a pápai főhatalom korában. Franciaország és a Capetingek. Capet Hugó. Anglia és a normann, továbbá az Anjou vagy Plantagenet királyok. A Pireneusi félszigeten alakult keresztyén államok. Magyarország az Árpádok alatt.

A középkor nagy intézményeinek bomlása. A) A császárság aláhanyatlása. A német interregnum. Az új német királyság megalakulása. A választó fejedelemségek végleges megalakulása. A pápai főhatalom gyöngülése. A pápai főhatalom gyöngülésének okai. a) Szellemi mozgalmak. b) Politikai ellenhatás, az avignoni fogság, egyházzsakadás, reformkísérletek, zsinatok. A hűbériség felbomlása s Európa főbb államai e korban. 1. Németország. 2. Olaszország és az olasz városok. 3. Franciaország és a Valois-ház trónralépése. 4. Anglia és a százéves háború. A piros és fehér rózsza harca. 5. Svájc. 6. Spanyolország és Portugália. 7. Északi országok és a kalmári unió. 8. Szláv országok. 9. Magyarország.

VII. Csillagászati és fizikai földrajz.

I. osztály. Tájékozódás az észlelet helyén. Tetővonal. Tetőpont. Tetőponttávolság. Magasság. Delelés. Délvonal. Világtájak. Délkör. Az ég leírása. Az ég egy napi jelenségei. Az észlelt mozgások kiegészítése a szemhatár alatt. Éggömb. Világtengely. Égsarkok. Párhuzamos körök. Egyenlítő. Elhajlás (declinatio). Órakerék. Egyenes kelés (rect'ascensio). A föld alakja és nagysága. Fokmérés. A föld sarkai, egyenlítője, délkörei. Földrajzi szélesség. Földrajzi hosszúság. Helyi idő. Földrajzi hosszúság. Helymeghatározás a szélesség és hosszúság által. Összefoglalás. A föld forgása. Az égi testek távolsága. Mi a földnek valódi forgásideje?

Az ég egy évi jelenségei. A nap elhajlásának változásai. Évszakok. Földövek. A nap mozgása nyugotról keletre. Csillagidő. Valódi, közép és polgári idő. Az év hossza. A hold keringése az égen. A hold fényváltozatai. A hónap az időszámításban. A naptár. A föld keringése a nap körül. A bolygók mozgása. Kopernikus rendszere. Kepler törvényei. A nap-rendszer.

Fogyatkozások. Napfogyatkozás. Holdfogyatkozás.

A föld ábrázolása. A glóbus. A napi jelenségek utánzása. A nap mozgásának szemléltetése a glóbuson. Térképek.

Fizikai földrajz. A föld felszíne. A szárazföld és víz megoszlása. Szárazföldi és óceáni földgömbök. Az óceánok osztályozása és kiterjedése. A tengerek helyzete, tagjai és tagoltsága. A tengerek mélysége. A tengerfenék. A tenger vizének színe. A tenger vizének átlátszósága. A tenger vizének ásványi alkotó részei. A tenger vizének hőmérséklete. A felszín hőmérséklete. A mélységek hőmérséklete.

A tenger mozgása. *a)* A tenger hullámozása. *b)* A tenger áramlásai. *c)* Az árapály.

A szárazföld. A földrészek és nagyságuk. A földrészek alakjuk és csoportosítások szerint

A szárazföldek vízszintes tagoltsága. *a)* A vízszintes tagoltság általában. *b)* Fél-szigetek. *c)* A szigetek.

A szárazföldek függőleges tagoltsága. A föld kérge. A függőleges tagoltság általában. *a)* Alföldek. *b)* Fennföldek. *ab)* A sivatagok. *c)* A hegységek. Hegyek. Völgyek. Hegységek. A függőleges tagoltság szerepe.

A szárazföld vizei. *a)* A föld árja. *b)* A források. *c)* A folyók. *d)* A tavak.

A szárazföld vizeinek geológiai működése. A vulkánok. A földrengések. A szárazados emelkedés és süllyedés. A légkör. A légkör hőmérséklete. *a)* A besugárzás erőssége. *b)* A talaj minősége. *c)* A hőmérséklet változása a magassággal. A légköri nedvesség és a csapadékok.

VIII. Ének és zene.

I. osztály. *I. A kemény hangnem kialakítása.* 1. Hangképző gyakorlatok. 2. Hangközképzési gyakorlatok. 3. Hangjegy-olvasási és hangtalálási gyakorlatok. *A)* Az első lépcső. Egyméretes hang, $\frac{2}{4}$ -es ütem. Kétméretes hang. *B)* A 2. lépcső. Kétméretes szünet. *C)* A 3. lépcső. Az ismétlő jel. *D)* A 4. lépcső. A korona. *E)* Az 5. lépcső. A kötőív. *F)* A 6. lépcső. A $\frac{3}{4}$ -es ütem s a 3 méretes hangjegy. Hangkötés. A 3 méretes szünet. *G)* A 7. és 8. lépcső. A kemény hangnem. A $\frac{4}{4}$ -es ütem. A 4 méretes hangjegy. A 4 méretes szünetjegy. 4. Hangképző gyakorlatok. 5. Olvasási és hangtalálási gyakorlatok a 8 hang körében, létraszerű hangközök szerint. A nyolcad hangjegy, mint számolási egység. 3 méretes hangjegyek a 4-es

ütemben. A magyar khoriiambus képletei. Összevont mérték. Hangsúlyjelek. $\frac{1}{8}$ -ad értékű szünetjel. A $\frac{3}{8}$ -os ütem. 6. Képletek a hangemlékezet s a hangközfelismerés gyakorlására.

II. A hangkör kiszélesítése a természetes hangsorozat szerint.
A lágy hangnem. 1. Hangképző-gyakorlatok. (Hangkötések.) 2. Hangköz és hangsorképzés. 3. Olvasási és hangtalálási gyakorlatok. *A)* Az alsó 7. lépcső. Metrikai felezés a $\frac{2}{4}$ -es ütemben. *B)* A felső 2. lépcső. Metrikai felezés a $\frac{3}{4}$ -es ütemben. *C)* Az alsó 6. lépcső. Metrikai felezés a $\frac{4}{4}$ -es ütemben. *D)* A felső 3. lépcső. Metrikai felezés $\frac{4}{8}$ -os ütemben. *E)* Az alsó 5. lépcső. Méretfelezés a $\frac{3}{8}$ -os ütemben. *F)* A felső 4. lépcső. $\frac{1}{8}$ -os szünetjel a $\frac{2}{4}$ -es, $\frac{3}{4}$ -es és a $\frac{4}{4}$ -es ütemben. *G)* A felső 5. lépcső. $\frac{1}{16}$ ért. szünetjegy a $\frac{3}{8}$ -os és a $\frac{4}{8}$ -os ütemben. *H)* A természetes lágy hangnem.

III. Gyakorlatok a használtabb létranemekben. 3. Olvasási és hangtalálási gyakorlatok. *A)* Kemény *C*, lágy *a*. A lágy hangnemek mintái (*a*—létrában). *B)* Kemény *G*, lágy *e*. A $\frac{2}{2}$ -es ütem. *A* $\frac{3}{2}$ -es ütem. *A* $\frac{4}{2}$ -es ütem. *C)* Kemény *F*, lágy *d*. Értéknövelés ponttal, a mértékegység felezése (I). *D)* Kemény *D*, lágy *h*. Értéknövelés ponttal, a mértékegység felezése (II). *E)* Kemény *B*, lágy *g*. Összevont hangjegyek. *F)* Kemény *A*, lágy *fis*. Khoriiambus képletek. *G)* Kemény *Es*, lágy *c*. Értéknövelés ponttal, az $\frac{1}{8}$ mérték felezése. A szokottabb létra nemek ismétlő gyakorlása.

Elméleti rész. Az általános zeneelmélet elemei. A viszonylagos érték, a hangjegyek alakja. A hangok általános időértéke, az időnérték jelzései. Különböző értékviszonyok. A szünetek s azok jelei. A hangsúly s az ütem. Az ütemek fajtái, fő- és mellékhangsúly. Az ütemezés. A hangerő általános jellege. A természetes hangsorozat; a hangnév. A hangírás. A kemény létranemek s létrakörök. A lágy létranemek és létra köröz.

Zongora. A zongora billentyűzetének megismertetése. Előkészítő gyakorlatok tetrachordok szerint. Gyakorlatok az első 5 hang terjedelmében g-kulcs szerint. Gyakorlatok f-kulcsban. Két kulcs rendszerében írt gyakorlatok. Rithmusgyakorlatok 5 hang terjedelmében. 6—7—8 hang terjedelmű technikai rithmusos gyakorlatok. Két-szólamú dalok. Ujjcsere. Hanglétra-gyakorlatok.

Hegedű I—IV. osztály. A hegedű és részei. A hegedű tartása. A vonó tartása. A vonó hozdozása.

A 4 üres húr. Alapfogások a 4 húron. $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$, $\frac{1}{4}$ hang- és szünetjegyek, összekötött hangok (*legato*), csukló- és újjképzőgyakorlatok, a korona, da capo al fine, felütés, coda, simile, I-mo, II-do, $\frac{1}{8}$ hang- és szünetjegyek, a hangjegy után írt pont, triolák, páros nyolcadok és triolák, csukló- és újjképzőgyakorlatok, gyakorlatok a hallás fejlesztésére, ütenynemek, syncopa.

Könnyebb hanglétrák; kemény *C*, lágy *A*, kemény *G*, lágy *E*, kemény *F*, lágy *D*, $\frac{1}{16}$ hang- és szünetjegyek, $\frac{4}{8}$ ütem, *ritardando*, a tempo, *abbreviatura*, csukló- és újjképzőgyakorlatok, kemény *D*,

lágý H, kemény B, lágý G, kemény A, lágý Fis, kemény Es, lágý C, kemény E, lágý Cis, kemény As, lágý F.

Előütések, trilla, utóütés, gyöngytrilla, mordent, elő-, utóütés, staccato, pizzicato, arco, tört hangzatok, kettős hangok, vonás-gyakorlatok.

Fekvések: félfekvés, második, harmadik, negyedik fekvés.

Közben Alard, Viotti, Pleyel könnyebb duói, valamint a népiskolai énektanítás anyaga. Ez utóbbit az utolsó évfolyambeliek más könnyebb létrákba is áteszik. Két és több hegedűre írt magyar népdalok.

Zenekari gyakorlatok. I—IV. osztály. Egy- vagy többszólamú hegedűkarra (kísérő hangszerrel vagy a nélkül), ill. vonózenekarra írt darabok úgy klasszikus, mint a magyar zeneirodalom teréről.

Prot. egyházi ének és zene. III—IV. osztály. Úgy az ág. ev., valamint az ev. ref. egyház szokottabb énekei orgonán, előbb pedál nélkül, utóbb pedállal; ugyanezeknek könyv nélkül való éneklése, végül éneklés és orgonálás együtt.

II. A felsőbb osztályok tananyaga.

I. Pedagógiai tárgyak.

A) Lélektan. II. osztály. Kiindulás a nevelés feladataiból, ami a lélektan és neveléstan összefüggésére vezet. Lelki tünetmények konkrét észrevevése. A megfigyelés útján szerezhető lélektani anyag. Tapasztalati és physiologiai tanulságok feltüntetése. Az idegrendszer. Az érzet és meghatározói; észrevétel (szemlélet), képzet. A tudat: reproductio és associatio. Emlékezet. Képzelet. A lélektan és logika kapcsolata. A logika alapvonalai. Érzet- és képzethangulat s ezzel kapcsolatban az érzelmek; paedagogiai vonatkozásuk. Önkénytelen mozgások, a melyekben az akarat kifejlődésének csirái tüntethetők fel gyermekpsychologiai képekben. Önkénytes mozgások, akaratbeli cselekmények. Az akarat kettős meghatározója. A jellem.

A lelki jelenségek főbb csoportjai genetikus rendben, különös tekintettel a gyermekpsychologiai szempontra. Paedagogiai rámutatások: az érzet, észrevétel, képzet foka a gyermekben: a figyelem, emlékezet, képzelet fejlődése. A gondolkodás kifejlődése.

A lelki élet egészében, a lélek mivolta, a lélektan tudatos fel fogása. Az egyéniség. Lelki bajok, pathologia. A pathologia és eredményei.

Rövid erkölctan és a neveléstan legáltalánosabb rendszere.

B) Módszertan. II. osztály. A népiskola mivolta. A népiskolai tanulmányok iránya. A nevelés és oktatás kapcsolata. Didaktikai részletek. A tanterv elmélete röviden. A népiskolai tanterv. Órarend, tanmenet, haladási napló. A módszer, a tanítás alakjai. A tanítás

fokozatai. A fegyelem az oktatás szempontjából. Taneszközök, tan-könyvek.

Az irva-olvasás és beszéd- és értelemgyakorlatok részletes módszere tanítási próbákkal.

III. osztály. Az összes népiskolai tárgyak tanításának mód-szere; tanítási próbák a tárgyalás közben, oly sorban, amint a jelöltek nyilvános próbatanítása a gyakorló-iskolában ezt szükségessé teszi.

C) *Neveléstan*. III. osztály. A nevelés és neveléstan fogalma. Induktív megállapítása a növendékekkel együtt a nevelés terének, irányainak. Testi, erkölcsi, értelmi, érzelmi és vallásos nevelés céljai, eszközei, főképp az iskolai eszközök. Gondoskodás arról, hogy a jelöltek a nevelésnek ez ágait ne egymástól elszigetelten fogják fel, ami már a lelki jelenségek tárgyalása közben figyelem tárgya volt a lélektanban.

D) *Neveléstörténet és szervezettan*. IV. osztály. A kereszténység előtti kor összefoglalása egy pár képben. Görögök, rómaiak. A kereszténység hatása a nevelésre. A nyugati egyház iskolái. A scholasticismus; a lovagok, városok. Egyetemek. A középkorbeli magyar nevelés és oktatás. A reformatio paedagogiája, főképp magyarországi adatok alapján. Ez utóbbival párvonalosan a r. kath. iskolaügy.

A gondolkodás fordulata a XVI. században. A realismus a paedagogiában a különböző országokban, főképp Magyarországon.

A XVIII. század. Rousseau; az emberbarátok, Felbiger; a Ratio educationis. A XVIII. század nevelési irodalma és népoktatás-ügye hazánkban a XIX. század I. és II. fele épen ily pontok szerint s megelőzőleg *Pestalozzi*, *Herbart*, *Disterweg* paedagogiája. A nevelés- és iskolaügy fejlődése hazánkban az 1868-ik év után.

A magyar népoktatásügy szervezetéből: előleges bevezetés, a népiskola fentartását és szervezését illető ismeretek; állami felügyelet, a tanítóra vonatkozó ismeretek; a népiskola belső szervezetét illető ismeretek. A kiseddőzés és az emberbaráti intézetek.

Írásbeli dolgozatok tételei a neveléstani tárgyak köréből. II. osztály. Ez osztályban az írásbeli dolgozatok célja az volt, hogy a tanulók, amire a III. osztályba fellépnek, tudjanak jól szerkesztett tanítási tervezetet írni.

Ebből a célból, mikor a *módszertan* tanmenete szerint lehetséges volt:

a) az összekötő előkészítés és célkitűzés c. formális fokra nézve tettek próbákat 1. az »i« hang ismertetése c. tételhez; 2. a *Balkán félsziget földrajzi ismertetése* c. tételhez; b) gyakorolták azután az új anyag egységeiben c. formális fokot: 1. »m« betű ismertetése c. tételhez készítvén tanítási egységeket s ezt próbálva egy olvasmány tárgyalásán is, a mint az a gyakorlóiskolában taní-

tásra került; c) harmadik fokon már egész tervezeteket próbáltak szerkeszteni ezen beosztás szerint:

Tanítási tervezet. Hely, Idő, Tárgy, Anyag, Tanító, Főbiráló. E szempontok szerint adatok elősorolása.

I. Vázlat. 1. *Összekötő előkészítés és célkitűzés* stb. 2. *Az új anyag egységeiben* stb. 3. *A társítás* stb. 4. *Rendszer* stb. 5. *Összefoglaló ismételés, begyakorlás* stb. Arról itt még nem lehetett szó, hogy e formális fokok egyike-másika alkalmilag el is maradhat. Ezeken kívül minden II. éves növendék irt gyakorló-iskolai jegyzeteket 10—20 lap terjedelemben két-két ízben történt hospitálásáról.

III. osztály. Ez osztályban a) a különböző tanítási tervezetek, b) a bírálatok és c) a bírálatok alkalmából a főbiráló által vezetett jegyzőkönyvek voltak az írásbeli dolgozatok.

IV. osztály. a) A tanítási tervezetek, b) bírálatok, c) jegyzőkönyvek és d) a gyakorló iskola mind a négy osztályáról vezetett rendszeres *haladási napló* voltak az írásbeliek tárgyai.

II. Magyar nyelv és irodalom.

Stilisztika. II. osztály. Az írásművek elmélete. A stílus általában. A stílus kellékei. Világosság, szabatoság, nyelvtisztaság, magyarosság, az előadásbeli kellem. A prózai előadás. A prózai előadás tárgyai. Élettelen tárgyak leírása. Személyek leírása. Jellem-, nép- és erkölcsrajz. Életkép. Uti rajz. Az elbeszélés általában. Az elbeszélés szerkezete. Példázat. Eletrajz. Történetírás. Az értekezés. Az értekezés szerkezete és stílusa. A választékos stílus. Hangfestés, hasonlat. Metaphora, metonymia. Személyesítés. Jelzők. Alakzatok. A körülírás. Elmésség. Hathatosság. A stilisztika áttekintő ismételése. A levél. Folyamodás. Bizonyítvány. Nyugtatvány. Számla. Elismervény. Jegyzőkönyv. Végrendelet. Szerződés. Meghatalmazás.

Minden harmadik órán olvasmánytárgyalás. Toldi. A prózai műfajok közül azok, a melyeken a stilisztikában tanultak bemutatathatók.

Költemények könyv nélkül.

C) Költészet és szónoklattan. III. osztály. A művészetekről. A költészet. A költői nyelv. A ritmus. A hangsúly. Hangsúlyos mondatrészek. A hangsúlyos ritmus. Ütemek. Ütemes vesszorok. Időmértékes verselés. A rím. A versnemek. A költői műfajok. A lyrai műfajok. Epikai műfajok. Drámai műfajok. *Szónoklattan.* Meghatározások. A szónoki beszéd tárgya, fajtái. A szónoki beszéd szerkezete; előadása. A szónoklás története.

Az elméleti részt állandóan megfelelő prózai és költői olvasmányok kísérik, melyek közül a növendékek többet könyv nélkül is megtanultak.

D) Irodalomtörténet. IV. osztály. Az irodalom fogalma. Az irodalomtörténet fogalma és felosztása.

I. A régi magyar irodalom. A pogány kor költészete. A keresztény középkor egyházi és világi irodalma. A vallási harcok és nemzeti küzdelmek korának egyházi és világi irodalma általában. Tinódi, Balassi. Regényes elbeszélés, állatmese. Pázmány P., Zrínyi, Gyöngyösi. A lyra és dráma. A nemzeti irodalom hanyatlásának kora. Mikes, Faludi.

II. Az új magyar irodalom. Az ébredés korszaka. Irodalmi iskolák. Bessenyei, Berzsenyi, Kármán J., Csokonai V. Mihály. Kisfaludy Sándor, Kazinczy, Kölcsey. A nemzeti költészet korszaka, Kisfaludy Károly, Katona, Vörösmarty, Bajza; Jósika, Eötvös, Kemény; Tompa, Petőfi, Arany; Szigligeti és a dráma. A szabadságharc utáni költészet. Gyulai, Szász K., Lévai, Tóth K., Vajda J., Jókai, Csiky G., Tóth E., Madách I.

III. Német nyelv.

II. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Kindesdank. Rätsel. Az ígéről általában. A »haben, sein, werden« hajlítása. Alexander und Diogenes. Schwert und Pflug. Az erős és gyenge igehajlítás. Nutzen des Multiplizierens. Die wandelnde Glocke. A vegyes igehajlítás. Die drei Rätsel. Das Loch im Ärmel. A szenvedő ige. Lorelei. Attilas Schwert. A határozó szó. Az előjáró. Az indulatszó. Die traurige Geschichte vom dummen Hänschen. A szótan rendszeres áttekintése. Das Gold. Einkehr. Árpád auf der Insel Csepel. Hirtenlager. Kéthetenkint egy írásbeli feladat.

III. osztály. Olvasmányok s a német nyelvtan folytatása a következő tanmenet szerint. Frau Hütt. A mondat és főrészei. Az egészen egyszerű mondat és részeinek rendje. Von der Kleidung. A bővített egyszerű mondat. A jelző. A kiegészítő. Das Grab in Busento. A határozó. A mondatrészek rendje. Vier Rätsel. A hiányos mondat. A független szerkezetű összetett mondat és fajtái. Mellérendelő kötőszók. Der Process. Az összevont mondat. Das Lied vom Samenkorn. A függő szerkezetű összetett mondat. Az alanyi, tárgyi, jelzői mellékmondat és ezeknek kötőszói. Die teure Zeche. A határozói mellékmondat és ennek kötőszói. A fő- és mellékmondat helyzete és részeinek sorrendje. Das Wunder des Blattes. A körmondat. Havonkint egy írásbeli feladat.

IV. Osztály. Olvasmányok: Der durch Obstbau reich gewordene Tagelöhner. Des Sängers Fluch. Die Sage vom Plattensee. Die Bürgerschaft. Ismétlés. Einiges von den Schildbürgern. Die drei Ringe.

A fentiekén kívül közbe-közbe olvastak a növendékek szemelvényeket német paedagogiai írókból.

Az olvasmányok tárgyalásával kapcsolatban történt a nyelvtani ismeretek föllevenítése és kibővítése. Havonkint egy írásbeli feladat.

Írásbeli dolgozatok. Ezek az első osztályban kizárólag iskolaiak, a középsőkben felváltva iskolaiak és háziak, a negyedikben kizárólag házi feladatok. A dolgozatok általában szorosan a tárgyalt olvasmányokkal függnek össze. Eleinte a növendékek könyvből másolnak, a tanár vagy egymás tollba mondása után írják, végre a megtanult olvasmányt emlékezetből írják le. Az olvasmányt aztán más alakba öltöztetik (más személy beszél, változik az idő, a szám, a sorrend, a szereplő stb.) kivonatokat készítenek, eleinte magyar nyelven, aztán németül. Következik a szabadabb átalakítás, az olvasmánynyal rokon tartalmú magyar szöveg fordítása németre és esetleg az illető évfolyam tudásához mért szabad dolgozat.

IV. Földrajz.

II. osztály. *Ázsia.* Kis-Ázsia. Az Eufrát és Tigris vidéke. Szíria és Palesztina. Arábia. Irán. Elő-India. Hátsó-India. Sziget-India. Japán. A khinai birodalom. Ázsiai Oroszország. *Afrika.* Az Atlas vidéke. A Szírtisz melléke. Az Alsó-Nilus vidéke. Sahara. Nubia. Abesszinia. Szomaliak. Zanzibár partvidéke. Kelet-Afrika tóvidéke. A Mozambik-partvidék. Alsó- és Felső-Guinea. Szenegambia. Kongo-állam. Szudán. Szofalva-partvidék. A kalahári sivatag. Damara- és Namaqua-föld. Fok-föld. Afrika szigetei. *Amerika.* Grönland. Alaszka. Kanada. Az Egyesült-Államok. Mexiko. Közép-Amerika. Nyugat-India. A Kordillerák vidéke; a Magdolna folyó vidéke. Az Orinokó síksága. A guajánai fensík. Az Amazon melléke. A La-Plata melléke. Patagonia és a Tűzföld. *Ausztrália.* Ausztrália szárazföldje. Oceánia.

Csillagászati földrajz. A világ és a Föld a világűrben. A föld alakja és nagysága. A látáshatár s az égi jelenségek a láthatáron. A földgömb részei és körei. Napi tűnemények az éggömbön. A föld forgása. A föld forgásának következményei. A föld keringése a nap körül. A földnek a nap által való megmelegíttetése. Évszakok. A holdnak a naphoz való viszonya, látszólagos mozgása s fényváltozásai. Nap- és holdfogyatkozás.

V. Történelem.

A) *Egyetemes történet.* III. osztály. A történet tárgya. Őskori műveltség. Az emberi nem felosztása.

Egyptom. Khaldea. Fönícia. Izráel. Assíria. Média. Perzsia. Görögország. A dór vándorlás. Solon és Athén. Piszisztratosz és fia. Gyarmatok. A perzsa háborúk. Perikles és kora. A peloponnésusi háború. Thebae hegemoniája. II. Fülöp. Nagy Sándor. A görögök műveltsége.

Itália és lakói. Róma királyai s a köztársaság megalapítása. A patriciusok és plebeiusok küzdelme. A pún háborúk. A Gracchusok. A Jugurtha elleni harcok. Márius és Sulla. Pompeius. Az első triumviratus. Julius Caesar. Gallia meghódítása. A polgárháborúk. Caesar egyeduralma és halála. A második triumviratus. Augusztus uralkodása. A julius-családból származó császárok. A Flaviusok és az öt jó császár. Műveltségi viszonyok. A birodalom hanyatlása, kettészakadása, bukása.

A népvándorlás; hunok, góthok. A keresztény vallás terjedése. A görögkeleti császárság. Mohamed és az arabok. Nagy Károly kora. A császárok és a pápák küzdelme a főhatalomért. E kor műveltsége. A kereszties háborúk. A császárság és a pápaság bukása. A 100 éves háború. Új országok keletkezése. A középkor műveltsége.

Az újkort előidéző okok. A reformatio. V. Károly. Az ellen-reformatio. II. Fülöp. A 30 éves háború. XIV. Lajos és kora. Az angol forradalom. A spanyol örökösödési háború. Az északi háború. Oroszország emelkedése. Poroszország. Nagy Frigyes. Lengyelország felosztása. Az Egyesült-Államok keletkezése. A francia forradalom okai és kitörése, lezajlása. Nagy Napoleon. A szent szövetség. A júliusi forradalom. A februári forradalom s következményei. A reactio s az alkotmányos élet diadala.

B) Magyarország története. IV. osztály. A mai Magyarország területén lakó régi népek. A hunok, avarok; frankok, szlávok.

A magyarok őstörténete. A honfoglalás. A vezérek kora. Műveltségi viszonyok. Géza.

Szent István s a kereszténység befogadása, a királyság alapítása. Péter. Aba Samu. Endre, Béla, Salamon, Géza, Szent László, Kálmán és törvényei; II. István, Vak Béla, II. Géza, III. István s a görög hatás kora. III. Béla. Imre. II. Endre s az aranybulla, IV. Béla s a tatárjárás. V. István. IV. László. III. Endre. Az Árpád-házi királyok alatti műveltség.

Venczel, Ottó, Róbert Károly s a banderális rendszer. Nagy Lajos s a szent korona eszméje. Mária, Kis Károly, Zsigmond s az 1405. és 1435-iki országgyűlések. Albert. Ulászló. Hunyadi János kormányzósága. V. László. Mátyás és a korabeli műveltség. II. Ulászló. II. Lajos.

A kettős királyválasztás. Martinuzzi és politikája. János Zsigmond, I. Miksa. Állapotok a törökhódoltság területén. Rudolf, Bocskay felkelése. II. Mátyás. A 30 éves háború kora. I. Lipót s Buda visszafoglalása. II. Rákóczi Ferenc. I. József. III. Károly s a pragmatica sanctio. Mária Terézia s az úrbéri rendelet. II. József központosító tervei. II. Lipót. A francia forradalom hatása. I. Ferenc. V. Ferdinánd. Az 1848-iki törvények. A szabadságharc; az abszolutismus. A kiegyezés.

VI. Magyar alkotmánytan.

IV. osztály. Az állam és nemzet. Államhatalom, államforma. Az ősi törzsszerkezet megszűnése. A magyar állam alaptörvényei.

A magyar állam alkotó részei; címere, színe és lobogója. A magyar állampolgárság. A magyar nemzet és nemzetiségek.

A királyi hatalom gyakorlásának kellékei. A király méltósága és jogai.

Az országgyűlés két háza. Választó-jog és szenvedő választó-képesség. A választók állandó jegyzéke. A választási eljárás. Az országgyűlés megalakulása és működése.

A végrehajtó hatalom feladata, gyakorlása és műszerei. A miniszterium szervezete és osztályai.

Ausztria és Magyarország közös ügyei, a delegációk.

A törvényhatóságok feladata, felosztása. A törvényhatósági bizottság s ennek jogköre. A tisztviselők. A közigazgatási bizottság. A községek osztályozása. A községek önkormányzati jogai, képviselő testület, előjáróság. A közigazgatás ágai. A belügyi közigazgatás tárgyai. Közbiztonsági rendőrség. Cselédtartás. Adók és más jövedelmek. Ipar és szabadalmi ügy. Közutak, vasutak, táviratok, kisajátítás. A hazai egyházak és hitfelekezetek jogi állása. A bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyosságairól. A népoktatásiügy szervezete.

Bírák, bíróságok. Védkötelezettség. A magán- és büntetőjog fogalma.

Szerződés. Pénzkölcsön, kamat, uzsora. A váltó-levél. Végrendelet. Végrendeleti örökség. A polgári törvénykezés nevei és főbb vonalai. A csőd. A telekkönyv. Az ügyvédek és királyi közjegyzők. Büntények és vétségek. A kihágásról. Büntető törvénykezési eljárás.

VII. Mennyiségtani tárgyak.

A) Számtan.

II. osztály. Arányok és aránylatok; az aránylatok megfejtése s alkalmazása az egyszerű és összetett hármasszabályra tartozó feladatok megoldására. A láncszabály és ennek alkalmazása a pénzek értékének kiszámításánál. A percent vagy százalékszámítás 100-tól, 100-ra és 100-ból, következtetéssel és aránylattal megoldva. Ezrelékszámítás. A százalék- és ezrelékszámítás alkalmazásai a súlylevonások, árlevonások, a közvetítési, alkusz-, bizomány- és jutalomdíjak s a biztosítási számításoknál. Az egyszerű kamatszámítás esetei. Takarékpénztárak. Állampapírok és váltók ismertetése. Váltóleszámitolás; árfolyamszámítás. Középhatáridőszámítás. Arányos osztás és társaság-szabály. Vegyítési és ötvény-számítás.

Az ellentett mennyiségek fogalma és jelentése: a viszonyított, vagyis algebrai számsor. A betű- vagy általános szám fogalma és jelentése. A négy alpművelet algebrai mennyiségekkel. Az osztásból folyó tételek; az algebrai mennyiségek oszthatósága, tényezőkre való szétbontása. Több szám nagyobb közös osztója és legkisebb közös többszöröse. Számolás törtekkel. Az egyenletekről általában. Az egyenletek rendezése. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Szóbeli feladatok az egyenletbetétel gyakorlására.

III. osztály. Több ismeretlennel bíró elsőfokú egyenletek megoldása: összehasonlítás vagy egyenlítés, helyettesítés és összeadás vagy kivonás (angol módszer) szerint. Szóbeli feladatok megoldása.

Hatványok egész pozitív kikötőkkel; 0 és negatív kitevőjű hatványok. A hatványozás általánosabb fogalma; általános tételek a hatványozásról; számműveletek hatványmennyiségekkel. Két és több tagú algebrai kifejezések és a számok második és harmadik hatványai; a hatványozás alkalmazása a mértanra.

A gyökvonás fogalma A négyzetgyök. Számolás négyzetgyökökkel. Az egyszerű mennyiség négyzetgyöke. Második gyök vonása összetett kifejezésekből és számokból; a négyzetgyökvonás alkalmazása a mértanra; Pythagoras-féle tételek megoldása. Másodfokú egyenlet egy és két ismeretlennel.

A gyökvonás általánosítása; a tört kitevőjű hatvány. Számolási műveletek gyökmennyiségekkel. A nevező gyöktelenítése.

Számtani sorok; a 10 eset begyakorlása gyakorlali példák megoldása által. Ezeken az egy és két ismeretlennel bíró első- és másodfokú egyenletek megfejtésének további begyakorlása.

A köbgyök vonása egy- és több tagú algebrai kifejezésekből és különösen számokból.

IV. osztály. A mértani sorok fogalma; az általános tag és az összeg számítása. A kamatos kamat fogalma és számítása. Az évi betétek, évjáradékok és kölcsöntörlesztések számítása.

Az egész anyag encyclopaedikus ismétlése; e közben utalás a népiskolai számtani anyagra s annak módszeres eltanítására.

B) Mértan.

II. osztály. Térmennyiségek; test, lap, vonal és pont. A térmennyiségek származtatása mozgás által. Egyenes- és görbelap. Egyenes, görbe, tört- és vegyesvonal. Sugár és távolság. Távolságok megnevezése, összehasonlítása és mérése. A hosszúság-mérték ismertetése. Alpműveletek távolságokkal.

A szög származása, jelölése és megnevezése. A szög és az ív közötti összefüggés. Különböző nagyságú szögek. A szög mérése és mérése. Szögmásolás. Alpműveletek szögekkel. Szögpárok, mellékszögek és csúcshögek. Három egyenes kölcsönös helyzetéről; a megfelelő, váltó és társszögekre vonatkozó tételek bebizonyítása. Merőlegesek és párhuzamosak szerkesztése.

Az egyenes vonalú idomokról általában. A háromszög meghatározása, jelölése és megnevezése. Belső szögeinek összege. A háromszögek osztályozása szögeik és oldalaik szerint. A külső szögek. A szögek és az oldalak közötti összefüggés. A négyszögek meghatározása. Az átló. A négyszög belső szögeinek összege $= 4 R$. A négyszögek osztályozása. A sokszögekről általában. A sokszög belső szögeinek kiszámítása. A szabályos sokszög egyszögének kiszámítása.

Az idomok összeillőségéről általában. A háromszögek összeillőségének esetei. A négy- és sokszögek összeillősége. Az összeillőségi tételek alkalmazása. Az egyenlő szárú háromszögre vonatkozó tételek bebizonyítása s ezek alkalmazása a szerkesztéseknél. A parallelogrammra vonatkozó tételek s ezek alkalmazása. A trapez, a szimmetrikus trapéz és a deltoid. A háromszög három magasságvonala egy pontban metszi egymást. A háromszög három középvonala egy pontban metszi egymást. A szabályos sokszögekre vonatkozó tantételek. Három-, négy- és sokszögek szerkesztése.

Mértani viszonyok és arányok. A hasonlóság. A háromszögek hasonlósága s az ebből folyó tételek. A sokszögek hasonlósága. A háromszögek hasonlóságán alapuló tételek alkalmazása a távolságok meghatározásánál. A hasonlósági tétel a derékszögű háromszögre alkalmazva. Az egyenes osztása egyenlő és arányos részekre. Három adott egyeneshez a negyedik arányost keresni. A kisebbített mérték szerkesztése.

Gyakorlati földmérés. A földmérési eszközök ismertetése. Adott távolság kitűzése. Egy kitűzött távolság meghosszabbítása. Távolságmérés vízszintes területen mérőléc és mérőlánc segélyével. Távolságmérés lejtős területen. Szögek mérése és merőlegesek emelése mérőlánccal és szögkereszttel. Földterületek felvétele mérőlánc segélyével: *a)* háromszögekre való felosztás által, *b)* metszések és *c)* az idom berekesztése által. Területfölvétel szögmérő segélyével.

III. osztály. A terület meghatározása. A területek összehasonlítása. A parallelogramm, háromszög, trapez, trapezoid és a sokszög területének kiszámítása. A szabályos sokszög területének kiszámítása. Pythagoras tantétele a terület és a hasonlóság alapján. Alkalmazása számításoknál és szerkesztéseknél. Idomok átalakítása a területek alapján. Alapműveletek területekkel; különösebben az osztás. A kör meghatározása a kör húrjára és érintőjére vonatkozó tételek s az ezen alapuló szerkesztések. Középponti és kerületi szögek. A körbe és a kör körül irt három- és négyszögekre vonatkozó tételek. A körbe és a kör körül irt szabályos sokszögek. A körbe irt n oldalú sokszögből kiszámítandó a kör körül irt n oldalú sokszög egyik oldala, vagy viszont. A körbe irt szabályos n oldalú sokszög oldalából és a kör sugarából meghatározandó a körbe irt $2n$ oldalú szabályos sokszög egyik oldala. A körbe irt szabályos

sokszög és a kör. A kör körül irt szabályos sokszög és a kör. Körmérés. A π meghatározása. A kör kerületének és területének kiszámítása. A körgyűrű, a körzikk és körszelet területének kiszámítása.

IV. osztály. A körbe és a körön kívül irt sokszögek oldalainak kiszámítása a sugárból. A kör mérése; számolási feladatok.

A térbeli alakok. A sík meghatározása és keletkezése. Az egyenes és a sík kölcsönös helyzete; két sík kölcsönös helyzete, a lapszög; három sík kölcsönös helyzete, a testszög vagy szöglet. A szögletek tulajdonságai. A szögletes testek: hasáb, gúla, szabályos testek keletkezése és leírása. A görbe felületű testek: henger, kúp, gömb keletkezése és leírása.

A testek hálózatainak szerkesztése és felületének kiszámítása. A testek köbtartalmának kiszámítása s az ide vonatkozó képletek levezetése.

VIII. Természettudományi tárgyak.

A) *Állat- és növénytan.* II. osztály. Ősszel: Erdei fák és cserjék: barkások, szil-, juhar-, hárs-, kőris-, som- és bengefélék; az akácza. A tűlevelűek vagy tobozosok. A virágtalan növények: előtelépesek, mohok és telepesek. A külföldi növények közül: a kávéfa, theacserje, kakaófa, fűszernövények, narancsfélék, fügefa és rokonai, olajfa, a nevezetesebb külföldi pillangósak, gyapótcserje, kaucsukfa, kaktuszfélék, pálmák, banánok, ananász- és ágavéfélek, rizs, cukor- és bambusznád.

A téli hónapokban: a gerinctelen állatok közül az izeltlábuak, puhatestűek és férgek behatóbb, a tuskébőrűek, bélnélküliek és az őslények rövidebb ismertetése. Az állatország rendszeres összefoglalása.

Tavasszal: a hazai mezőgazdasági és ipari növények ismertetése. A növénytan általános részéből: a növények külső tagjainak s belső szerkezetének, a sejteknek és szöveteknek ismertetése. A növények életműködései. A növények földrajzi elterjedése és rendszeres felosztása.

B) *Ásvány-, közet- és földtan, kapcsolatban a vegytannal.* III. osztály. A kémiai változások s azok feltételei, szétbontások és összetevések, összetett és egyszerű testek fogalma. Az oxigén. A levegő összetétele. Az oxidok. A fémek osztályozása. Vegyületi hajlam. Vízontó fémek. Hidrogén. A víz összetevése; a vízről. A sósav, chlor és vegyületei. Atomelmélet. Savak, bázisok, sók. Halogén-elemek; a konyhasó és stassfurti só. A fotografozás. A fluor és üvegtetés; a fluorit. A salétromok és a salétromsav. Lőporgyártás. A kénsav és sói: keserűs, csudás, timsó, vas- és rézgálic, a gipsz és súlypát. Kénessav. A szalamiasó és az ammoniák. A nitrogén körutja a természetben. A borax és borsav. A fosz-

for, foszforsav és sói; apatit. A foszfor hidrogén. A gyufagyártás. A szénsav és sói: szikso, hamuzsir, mészkő, dolomit. Szénoxid, szén-szulfid. A kali- és nátronlúg. A feloldott szénsav, savanyúvizek, kemény és lágyvíz. A kovássav és sói: kvarc és fajtái, üveggyártás, földpátok, agyagföldek, cserép- és porcellánedények gyártása, a termőföld alkotórészei, csillámfélék, amfibol, augit, olivin, szerpentin, zirkó, tajték. A krómsavas és bikkromsavas káli, a manganoxid és felmangansavas káli.

A drágakövek: opál, gránát, topáz, berill és fajtái, korund és fajtái, gyémánt, turmalin, türkisz. A fémek ásványok: nemes és nem nemes fémek. A fémek sűrítése. Az ötvények. A kén és kén-hidrogén. A kőszemek: antracit, fekete és barnaszén, turfa, grafit, kátrány, petroleum, borostyánkő.

Az ásványok általános tulajdonságai. A 6 kristályrendszer. Összefoglalásképen az ásványok természettani és vegytani tulajdonságai.

A kőzetekről általában, összetett jegedes és palás kőzetek, törmelék vagy réteges kőzetek. A kőzetek szövete, települése. A föld keletkezésének és fejlődésének története.

A geológiai tényezők: a tűz, víz, levegő és a szerves élet hatása. A kővületek. Az egyes geológiai korszakok és képleteiknek rövid ismertetése.

Szerves vegytan. A szerves vegyületekről általában. A szerves vegyületek alkotórészei és szétbomlásainak különböző nemei. A szén-hidrogének: mocsárgáz, methansorozat. A világítógáz és gyártása. A láng részei és nemei. A faszén és csontszén. Szénégetés. Szénhidrátok; sejtanyag (lőgyapot, kollodium, celluloid), szövetek, papirgyártás, a fa konzerválása; keményítő, mézgák, nádcukor (cukorgyártás), tej-, szőlő- és gyümölcscukor. A borszesz, a szeszes erjedés; a bor alkotórészei és kezelése. Sör- és szeszgyártás. Ecet-sav és sói, ecetgyártás. Az alkoholok sorozata. A glicerín és nitroglicerín. Zsirsavak. Etherék, összetett etherék. Zsírok. Szappanfőzés és gyertyagyártás. Gyümölcssavak: sóska-, borostyánkő-, alma-, borkő- és citromsav. Cyánvegyületek: kéksav, cyánkálium, sárga és veres vérlúgsó (berlini és párisi kék). Durranó kéneső. Benzol, nitrobenzol, anilin-festékek; naftalin, antracén. Karbolsav és szalicilsav. A csersav és a bőrgyártás. Illó olajok, gyanták (fűnájzsok és lakkok). Alkaloidok: copin, nikotin, morfin, kinin, sztrichnin stb., továbbá koffein, tein, teobromin. Fehérjék (albuminok, fibrinek, kazeinek). Az enyv, enyvgyártás. Szaruanyag. A tápláló anyagok felosztása, az állatok táplálkozása.

C) *Természettan.* IV. osztály. Általános fogalmak. A testek általános tulajdonságai. Az erő és a mozgás fogalma; egyensúly, a testek súlya és súlymérése. A súly, térfogat és fajsúly közt lévő összefüggés. A sűrűség. A fajsúly meghatározása piknométerrel. A halmazállapotok.

A folyadékokról. A folyadékok nyomása lefelé, felfelé és oldalt; a nyomás egyenletes továbbterjedése a folyadékokban. A közlekedő edények és alkalmazásai. Archimedes törvénye, a testek úszása. Sűrűségmérés az Archimedes-féle mérleg segítségével és fokozott sűrűségmérőkkel. Hajcsövesség; ki- és beszívargás.

A légnemű testekről. A levegő súlya, a légköri nyomás és annak mérése. A barométer. A léghajó. Mariotte törvénye és annak alkalmazásai: légzés, fuvó, lopó, görbített szívócső, szivattyús kutak, ritkító és sűrítő légszivattyú, Heron-labda, tűzi fecskendő.

Különböző mozgások: egyenletes és egyenletesen gyorsuló mozgás (szabadesés). Hajlítás felfelé. A tömeg fogalma. Különböző erők: általános tömegvonzás; a tapadás, az összetartó erő; szilárdság, rugalmasság; az ütközés, hatás-ellenhatás, a levegő ellenállása és a surlódás. Az erők összetevése és szétbontása. Hajítás oldalt. A súlypont, a testek egyensúlyi helyzete. Az inga és alkalmazása. Forgás és keringés. A földnek a nap körül való keringése. A munka fogalma és mérése. Az erőly vagy energia. A gépek fogalma. Az egyszerű gépek: emeltyű, csiga, hengerkerék, lejtő, ék, csavar s ezek alkalmazása. A víz- és szélmotorok.

A melegről. A hőmérő. A melegégység és fajmeleg. A testek kiterjedése, kiterjedési együttható. Halmazállapot-változások: olvadás és fagyás. A folyadékok forrása, a víz forralása zárt edényben; telített és nem telített gőzök. A párolgás. Mesterséges hideg. A meleg terjedése: hővezetés és hősugárzás. A meleg forrásai. Az időjárásról: a szél. A légköri nedvesség és légköri csapadékok.

A meleg, mint mozgató erő, a meleg átalakulása munkává és viszont. A gőzgép; a gőzgép hasznomunkája. Gázmotorok.

A dörzsölési villamosság. Alapkísérlet. Villamos megosztás. Elektroszkóp. A villamosság elhelyezkedése. Sűrítő készülékek: Franklin-féle tábla, leydeni palack. A villamgép. A légköri villamosság, villámhárító.

Delejesség. Delejes tünetmények, a delejsarkok és azok hatása egymásra. Delejezés. A föld delejessége, mágneses elhajlás és lehajlás. Iránytű.

Az elektromos áram. Ampère törvénye. Elektromos elemek. Ohm törvénye. Az elemek összekapcsolása. Az elektromos áram főbb hatásai: hevítő hatás (izzó- és ívlámpák), kémiai hatás (a víz szétbontása, galvanoplasztika, Galváni ezüstözés és aranyozás), az accumulator; mágneses hatások (elektromos csengetyű, a telegráf). A villamos indukció, az indukált áramok iránya. Mágneses indukció. A Ruhmkorff-féle szikraindító. Delej- és dynamo-elektromos gépek s azok megfordíthatósága és alkalmazása.

A hangról. A hang keletkezése és terjedése; a hang visszaverődése (visszhang), a hang magassága; a hangközök, a hanglétra. Hangszerek, ajak- és nyelv-sípek. Reszonálás, a hang színe. Telefon, mikrofon, fonográf. A fül szerkezete.

A fényről. A fénysugár terjedése és sebessége. A fény erőssége; a fény mibenléte. A fény visszaverődése és annak törvényei. A sík tükrök, a szétszórt fény. Gömbtükrök, a homorú tükör képei. A fény törése; teljes visszaverődés (délibáb). A fénytörő hasáb. A lencsék; a kettős domború lencse képei, a kettős homorú lencse. A színszóródás (szivárvány), a szinkép-elemzés. A szem szerkezete és alkalmazkodó képessége; a tárgyak látszólagos nagysága. Egyszerű és összetett nagyító vagy mikroszkóp, a messzelátók vagy teleszkópok. A stereoszkopikus látás. A lencsék hibái és azok javítása.

A tünemények rokonsága.

IX. Egészség és életmentés.

Életmentés. III. osztály. Vérzések általánosságban és különlegesen.

Törések és ficamok.

Lob. Égések és fagyások.

Napszúrás; agy- és szivguta.

Agy- és gerincagyrázkódás.

Ájulás. Az életmentő szerek ismertetése.

Mérgezések és ellenmérgek.

X. Gazdasági gyakorlatok és gazdaságtan.

A) *Gazdasági gyakorlatok.* A gazdasági gyakorlatokra szánt időben (osztályonként heti 2 óra) a növendékek az intézet kertjében a tanár vezetése alatt az összes kerti és szőlőmunkálatokat, úgyszintén az intézet méhesében a méhészeti teendőket gyakorolták. Télen és kedvezőtlen időben részint nemesítési gyakorlatokat végeztek, részint különböző jelzőtáblák, kaptárak, keretek, melegágytakarók stb. készítésével vagy kerti eszközök javításával voltak elfoglalva.

Minden gyakorlatot a munka okának, céljának és kivitelének megmagyarázása előzte meg. Időnkint összefoglaló ismétlések tartattak.

A gyakorlatok beosztása a következő:

II. osztály. Gyümölcsfacsemeték átültetése és kezelése a második évben. Mezőgazdasági növények termesztése. Konyhakerti termények betakarítása. Melegágyak készítése és gondozása. Jelzőtáblák, keretek, takarók készítése. Kerti eszközök javítása. Segédkezés a méhesben. Az első évben nemesített gyümölcsfaoltványok gondozása. Évelő konyhakerti növények ápolása.

III. osztály. Konyhakerti magvak termelése. Szőlőművelés. Méheskezelés. Kaptárak készítése. Gyümölcsfaültetés. Kerttervek, költségvetések készítése. Gazdasági (egyszerű) könyvvitel gyakorlása. A harmadéves oltványok gondozása. Gyümölcsfák trágyázása és a rovarellenségek irtása.

IV. osztály. A negyedéves oltványok kezelése. Gyümölcsfák metszése. Alakfák készítése és kezelése. Kirándulások gazdasági telepekre, muzeumok és gyűjtemények megtekintése. Gazdasági oktatáshoz való modellek készítése.

B) *Gazdaságtan*. IV. osztály. A gazdálkodás és alakjai. A termelés, termelési tényezők. A hitel, pénz, ár. A jövedelem. Takarékoság, fukarság, fényűzés, pazarlás.

Az őstermelés alakjai. A talaj osztályozása. A talajművelés és az erre szolgáló eszközök és gépek, Trágyázás, a trágyák osztályozása, az istálló-trágya kezelése. Növénytermelési kísérleti állomások. Telkesítés. Kulturmérnöki intézmény.

A növények szaporítása. A vetés, vetőgépek. Dugványozás, bujtás, döntés. A gyümölcsfák és szőlő nemesítése. A faiskola célja és berendezése. A gyomlálás és a nevezetesebb gyomok. A kapálás, töltögetés és az erre szolgáló eszközök. A művelési növények betegségei és ellenségei és az ezek ellen való védekezés. Vetőmagvizsgáló állomások. Rovartani állomás. Gyümölcsfacsemeték ápolása a faiskolában. Faültetés. Gyümölcsösök berendezése. Gyümölcsfák ápolása, metszése. A gyümölcsfák betegségei és ellenségei s az ellenük való védekezés. Szőlőtelepítés, a szőlő művelése. A szőlő betegsége és ellenségei s az ellenük való védekezés.

A termények betakarítása, aratás, cséplés, magtárak. Szénakészítés. Takarmányok bevermelése. Kender, len, dohány és komló-készítés. Konyhakerti termények betakarítása és eltartása. Konyhakerti magvak termelése. A gyümölcs leszedése és eltartása. Aszalás és aszalók. Gyümölcsíz, bor, szesz és ecetkészítés. A szüretelés, mustkezelés. Asztali, pecsenye- és vörösborok készítése. Borkezelés.

Az állatok tenyésztése és tartása. Az állati test külseje, az állat használhatósága. A táplálkozás és a takarmányozás. Az istállózás és legeltetés. Takarmányok előkészítése. A vemhesség és az ellés. Az állatok ápolása és fölnevelése.

XI. Ének és zene.

A) *Ének*. II. osztály. Technikai gyakorlatok s dalok a következő tárgykörben.

Dallam szerint: a kemény hangnem képletei az alaplépcsőn alul s a nyolcadik lépcsőn felül. A leggyakrabban előforduló esetleges alakító jegyek s az ezek által előálló könnyebb létraszerűtlen hangközök. A lágy hangnem. Gyakorlatok a használatosabb lágy létrafajokban. A lágy hangnem létraszerű hangközei.

Méret szerint: Különböző ütemnemek s méretbeosztások; kisebb metrikai osztás s értéknövelések. A magyar rithmus szokottabb képletei.

Kisebb részletekre s egyes hangokra vonatkozó *dinamikai* árnyalások.

Hallás és hangképző gyakorlatok.

Dalok iratása hallás és emlékezet után.

III. osztály. Technikai gyakorlatok. *Dallam* szerint: esetleges alakítójegyek minden lépcsőre vonatkozólag s az ezekből eredő nehezebb, létraszerűtlen hangközök.

Vegyes gyakorlatok a tanult létra- és ütemnemekben, dinamikai árnyalásokkal.

IV. osztály. Könnyebb solfeggiák Concone op. 9. műve nyomán.

Alkalomszerűleg a népiskolai énektanítás körébe eső módszertani fejtegetések.

Karének. I—IV. osztály. Négyszólamú kardalok férfikarra.

Válogatott karénekek Beethoven, Haydn, Mozart, Mendelssohn, Gluck, Händel, Weber, Bartalus, Káldy műdalaiból.

Magyar népdalok. Alkalomszerű dalok.

B) *Zeneelmélet.* II. osztály. Az első évfolyamon szerzett melodikai és rithmikai anyag rendszerezése.

A teljes létrarendszer és a hangközök tüzetes gyakorlása.

Bevezetés az összhangzattanba.

A hangzatok s felépítésük alaptörvényei; főbb fajaik, létraszerűségük, helyzetük megváltoztatása. Egyszerű kötések.

Technikai zeneórák alatt e körből csendes foglalkozásul iskolai dolgozatok.

III. osztály. (Összhangzattan.) A fő- és mellékhármasok szerkezete, tulajdonságaik, harmoniai szerepük. A főhármasok kötése.

A szólamvezetés irányai; a helyes szólamvezetés kellékei, szólamvezetési hibák felismerése, elkerülése. A szólamok elrendezése.

A hangzatok alkotórészeinek kettőzése s kihagyása.

A főhármasok fordításainak használata. A $\frac{3}{4}$ fordítás; a $\frac{4}{4}$ hangzat előkészítése, helyzete, feloldása.

Záradékminták.

Számjelzési feladatok. Főhármasok felhasználása adott dallam összhangosítására.

A mellékhármasok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt csendes foglalkozásul, részint házi dolgozatok.

IV. osztály. (Összhangzattan.) A négyes hangzatok létraszerűsége és fajai.

Az uralgó négyes; fordításai, a fekvések változtatása, számjelzése; feloldása az I., VI. és III. lépcsők hármasaival. Szabadabb feloldások. Az uralgó négyes mint átmenetet eszközölő hangzat. Színező átmenetek. Az uralgó négyes felhasználása adott dallam összhangosítására.

A melléknégyesek közül különösen a II. és VII. lépcsők négyesei. A szűkített négyes átalakíthatósága. Az előkészítési és feloldási szabályok rendezése. Az egyhangzós átmenet.

A módosított hangzatok.

A létraszerű átmenetek tüzetes tárgyalása a hangzatok harmoniai szerepének megváltoztatásával.

Elemzési, számszelzési s összhangosítási gyakorlatok.

Ezen tárgykörben részint iskolai dolgozatok a technikai órák alatt, csendes foglalkozásul, részint házi feladatok.

C) *Zongora*. II. osztály. Rithmusos gyakorlatok s ujjgyakorlatok nagyobb hangterjedelemben. Metrikai felezés.

III – IV. osztály. Ujjgyakorlatok, technikai gyakorlatok, hanglétrák, tört hangzatok képletei s ezek kíséretében rithmusos gyakorlatok, kisebb tanulmányok a szokottabb létranemekben.

D) *Orgona*. II. osztály. Két- és háromszólamú manuálgyakorlatok.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s imitációk előbb 5, később nagyobb hangterjedelemben. Az ujjak alá- és fölérakása. Ujjcsere.

A rendre következő gyakorlatok lehetőleg más-más létraneműek, változatos ütemfajokban s úgy időméret szerint, mint rithmikailag is különbözőképen tagoltak.

III. osztály. Három- és négyszólamú manuálgyakorlatok.

Előjátékok, kánonok, fughetták, imitációk három szólamban, a szólamok különböző módon való megosztásával, különböző létranemekben s ütemfajokban.

Előjátékok, khoráldallamok négy szólamban különböző létranemekben s ütemfajokban.

IV. osztály. Orgonajáték pedállal.

Technikai gyakorlatok, előjátékok s kisebb terjedelmű orgonadarabok a lábhegyek váltakozásának, a lábhegyek kicserélésének, a néma cserének, a lábhegy és sarok váltakozásának és kicserélésének gyakorlására.

Nagyobb terjedelmű előjátékok, s polifonstilban irt orgonatanulmányok.

E) *Hegedű*. I., II., III., IV. osztály A hegedű és részei. A hegedű tartása. A vonó tartása. A vonó hordozása.

A 4 üres húr. Alapfogások a 4 húron. $\frac{2}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{4}$ hangjegyek és szünetjelek, összekötött hangok (legato), csukló- és ujjképzőgyakorlatok, a korona, da capo al fine, felütés, coda, simile, I-mo — II-do, $\frac{1}{8}$ hang- és szünetjegyek, a hangjegy után irt pont, triolák, páros nyolcadok és triolák, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, gyakorlatok a hallás fejlesztésére, ütenynemek, synkopa.

Könnyebb hanglétrák: kem. C, lágy A, kem. G, lágy E, kem. F, lágy D, $\frac{1}{16}$ hang- és szünetjegyek, $\frac{1}{8}$ üteny, ritardandó — a tempo, abbreviatura, csukló- és ujjképzőgyakorlatok, kem.-D, I.-H, k.-B, I.-G, k.-A, I.-Fis, k.-Es, I.-C, k.-E, I.-Cis, k.-As, I.-F.

Előütések, trilla, utóütés, gyöngytrilla, mordent, előutóütés, staccato, pizzicato, arco, tört hangzatok, kettős hangok, vonásgyakorlatok.

Fekvések: félfekvés, második, harmadik, negyedik fekvés.

Közben Alard, Viotti, Pleyel könnyebb duói, valamint a népiskola énektanítási anyaga. Ez utóbbit az utolsó évfolyambeliek más könnyebb létrákba is áteszik.

Az előrehaladottabbak ezenkívül több hegedűre, vagy hegedűre és más hangszerekre irt társas darabokat is játszanak.

F) *Egyházi ének és zene.* a) Róm. kath. egyházi ének. III. osztály. Bevezetés a Gergely-féle karének rendszerének ismeretébe. Hangnév. Szolmizáció. Egyházi hangnemek. Authentikus és plagális hangnemek. Hangírás. A vonalrendszer. Kulcsok. A »custos«. A hangok időbeli értéke. Szünetjelek. Akcentus és koncentus.

Technikai gyakorlatok az egyházi hangnemekből alakítható hangsorozatok és hangközök elsajátítására.

Szertartásos énekek: Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepére; Hamvazó szerdára; Virágvasárnapra; a passziók; nagyszombati (feltámadási) szertartásos énekek. Búzaszentelési szertartásos énekek. A responsoriumok dallamai.

IV. osztály. Egyházi szertartásos és népénekek orgonakisérettel. Miseénekek, énekek az Oltári szentségről, ádventi, karácsonyi, újévi, nagybőjti, húsvéti, pünkösdi s más alkalmaszerű énekek. Mária-énekek. Síralmak. Litániák. Antifónák. Zsoltárok. A »Te Deum«. Responsoriumok.

b) *Protestáns egyházi ének és zene.* III—IV. osztály. Az illető felekezetek szokottabb egyházi énekei orgonán, előbb pedál nélkül, később pedállal, azonkívül könyv nélkül tanult szövegek éneklése. Egyházi énekek éneklése orgonakisérettel.

XII. Kézimunka.

Famunkák. II. osztály.

1. Faragási gyakorlatok késsel (szeg, gereblyefej, virágkaró, tollszár, ostornyél, csiga).

2. Gyalulási, fűrészelési, fűrési, reszelési, derékszögű és párhuzamos vonalzó-gyakorlatok (lapdaütő, jelzőlap, kerék, festéklap, vágódeszka, papírkés és gereblye).

3. Vésési, illesztési, végfagyululási gyakorlatok és szegezés (egyszerű doboz, sótartó csésze, evőkanál, kalapácsnyél, lisztmerőkanál, derékszögű hasábvonalzó, karácsonyfatalp, kisméretű lécajtó és eke-taliga puha- és félig kemény fából).

Famunkák. III. osztály.

1. Szerszámfenés és igazítás (kés, gyaluvas, egyenes és kupás vésők kifenése, fűrészeszelés; fűrészek és gyaluk összeállítása).

2. El-összeillesztés (eresztés), enyvezés, nagyfelületű síklapok kigyalulása, lemez-kigyalulás; lapozási, hevederezési és lécszegési gyakorlatok (mintázódeszka, rajztábla, üstfedő, egyenes vonalzó, méterrúd, derékszög vonalzó, növény-sajtó).

3. Egyenes fogazási, lapozási és hornyolási gyakorlatok (kis-

méretű melegágy-keret, lábzsámoly, egyszerű képkeret, kisméretű borona, késtartó-doboz).

4. A kemény fa megmunkálása (fejszenyél, tornabuzogány, merítőkánál).

Famunkák. IV. osztály.

1. Rézsfogazási, rézsillesztési, félig fedett fogazási s vegyes ismétlő gyakorlatok (tálca, cseber, méhkaptár, gazdasági udvar kisméretű berendezése).

2. Gyalupad- és műhelyfelszerelés, berendezés, anyagismeret. A fa kilugozása, szárítása; facsávázás; csávakészítés, mázolás (festés), olajozás, fénymázolás, fényezés és a politura készítése.

XIII. Rajz.

II. osztály. Szabadkézi rajzolás fali mintákról, magyarázat és utasítás mellett, leginkább emlékezetből és összetettebb, különféle stílű, nehezebb kézimintákról. A nevezetesebbek szintani magyarázatok és utasítások mellett festéssel is kidolgozva.

III. osztály. Természet után levelek és egyszerűbb virágok körrajzban; mértani gipszformák és ékítmények, csoportokról, természet után, árnytani magyarázat és utasítás mellett, vagy festve.

Az iskolai táblán krétával való rajzolás és írás gyakorlása.

IV. osztály. Sodrony- és testmintákról való rajzolás, természet után távlati és árnytani magyarázatok mellett.

XIV. Szépirás.

II. osztály. Visszás írás és a tollal írható díszírásokból, az irodai jelző- és a rondírás táblán való előírás mellett és magyarázattal.

XV. Testgyakorlat és játék.

I.-II. osztály.

a) A katonai rendgyakorlatokból a m. kir. honvéddyalogság számára írt oktató szabályzat szerint: menet és futás közben fordulatokkal, menetek különféle irányban. Szakaszképzés rendekben és kettős rendekben. Különféle mozdulatok és alakváltoztatások, húzódások és fejlődések helyben és menetközben. Ezeken kívül a szakaszban való részletes kiképzés és annak vezénylése, úgymint rendekben szakadozás, kettős rendekben fejlődés a kettős rendoszlopig.

b) A tornarendgyakorlatokból: arcsor, arcvonat és arcsoroszlop-, oldalsor-, oldalvonat- és oldaloszlop-képzések, továbbá szögvonulás, ellenvonulás, kör- és csigavonulás, kanyarulatok, menetközben, helyben és helyből. Fejlődések: elé, mellé, mögé, körül, elől és hátul kerülve, sorok és rendek nyitása és zárása, fölvonulások és fűzések hazafias énekekkel kísérve.

c) Szabadgyakorlatokból különféle állásokban, úgymint: alap, zárt, lépő, feszítő, mérő, terpeszkező, támadó, védő, guggoló állásban, a fej-, kar-, kéz-, váll-, törzs-, csipő- és lábgyakorlatok helyben és menetközben, ugyanezek szökkenéssel, futással, ugrással, fordulatokkal és fekvő támaszban; a kargyakorlatok lökessel, nyújtással, vágással, lendítéssel és körzéssel társítva, törzshajlítás és fordítás minden irányban különféle állásban. Különböző menetgyakorlat. Társas szabadgyakorlatok kettesével, hármasával és botgyakorlatok.

Kézi szergyakorlatok bottal, rúddal, súlyzóval buzogánygyakorlatok. Szergyakorlatok.

Magas, távol, rúd, zsámoly, kötél, rohamdeszka-ugrás; alacsony, magas nyújtón; nyújtón: térd-fellendülés kanyarulati leugrással, kelep, billentés, támaszban lendülésig; pózna- és kötélmászás; függőleges, vízszintes, rézsútós létrán függeszkedés és függésben szökkenés; körhinta: a gyűrűhintán hintázás egész fordulatig; a korláton szökkenés elő- és hátlendülettel hajlított támaszban, bakon és lovon körzések terpeszugrásig; gyakorlatok hosszában álló lovon és lebegő gerendán.

III. és IV. osztály.

A katonai rendgyakorlatoknak gyors, pontos és szabatos kiképzése és vezetése, arc- és szárnyváltozások; arcvonalmozdulatok, oszlopalakítás; fejlődött vonalból egyes vagy kettős rendoszlopba való alakulás, átmenet az egyik alakzathoz a másikba.

Szabadgyakorlatok folytatva és különféle alakzatokkal változtatva; körzések, ütések, lökések, lendítések, nyújtások már ellenoldali mozgásokkal, különböző menetekkel; szökkenéssel és ugrással összekötve, műjárással a női tornázás alapgyakorlatai, társas gyakorlatok folytatása. Ellenállási gyakorlatok. Gúllák.

Kézi szerekkel: súlyzó, vasbot, rúd, hosszú lengő kötél, faláb, buzogánygyakorlatok.

Szertornázás, mint fent.

Elmélet. Tornahelyek építése és felszerelése, gyakorlatok vezetése, vezénylése; a népiskolai testgyakorlás tanterve és anyagbeosztása; vizsgálat és osztályozás, tanítási terv készítése és a tanítás megbirálása. A testgyakorlatok közben előfordulható baleseteknél alkalmazandó első segélynyújtáshoz szükséges ismeretek.

Gyakorlatok a szabadban; kötélhúzás, magas- és távolugrás, discus-vetés, gerelydobás, súlydobás, birkózás meghatározott fogással, futás egész osztálylyal fokozatosan 15 percig.

Játékok minden osztályban.

c) A nevelés és tanítás eredménye osztályonként.

O s z t á l y	I. Magaviselet					II. Szorgalom					III. Előmenetel		
	Példás	Dicséretes	Jó	Szabályszerű	Rossz	Ernyedetlen	Kitartó	Kellő	Változó	Semmi	Felsőbb osztályba léphet	Javító vizsgálatra utasítatlak	Ismétlésre utasítatlak
I.	1	25	13	5	—	—	13	25	6	—	30	9	5
II.	14	24	5	—	—	5	13	21	4	—	36	6	1
III.	3	31	3	—	—	1	22	11	3	—	35	2	—
IV.	2	20	5	—	—	2	9	12	4	—	27	—	—
Összesen . . .	20	100	26	5	—	8	57	69	17	—	128	17	6

Órák	Oszt.	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
8—9	I.	Német	Történeke	Magyar	Történet	Magyar	Természetráaj
	II.	Földrajz	Ének	Mértan	Lélektan	Számtan	Magyar
	III.	Összhangzattan	Számtan	Tanítási gyakorlat	Rajz	Neveléstan	Hegedű B) Zene A) cs.
	IV.	Szervezetan	Neveléstörténet	Történet	Számtan	Irodalomtörténet	Tanítási gyakorlat
9—10	I.	Magyar	Testgyakorlat	Ének	Számtan	Földrajz	Német
	II.	Módszertan	Számtan	Magyar	Rajz	Német	Lélektan
	III.	Német	Módszertan	Mértan	Német	Módszertan	Költészettan
	IV.	Alkotmánytan	Irodalomtörténet	Nevelés-történet	Neveléstörténet	Mértan	Természettan
10—11	I.	Ének	Számtan	Gazdaságtan	Rajz	Zene B) cs. Hegedű A) cs.	Ének
	II.	Német	Kézügyesség Á) cs.	Természetráaj	Német	Gazdaságtan	Természetráaj
	III.	Neveléstan	Költészettan	Történet	Gazdaságtan	Számtan	Életmentés
	IV.	Történet	Összhangzattan	Zene	Természettan	Történet	Német
11—12	I.	Zene A) cs. Hegedű B) cs.	Szépírá	Történet	Rajz	Számtan	Gazdaságtan
	II.	—	Magyar	Testgyakorlat	Gazdaságtan	Róm. kat. hittan	Kézügyesség B) cs.
	III.	Történet	R. és ev. ref. egyházi-ének	Gazdaságtan	Vegyten	Történet	Vegyten
	IV.	Gazdaságtan	Számtan	Természettan	Német	Hegedű	R. k. h. és prot. egyházi-ének
12—1	I.	Földrajz	—	Természetráaj	Rajz	Testgyakorlat	Zenekari gyakorl.
	II.	—	Hegedű Á) cs.	Földrajz	Mértan	Hegedű B) cs.	
	III.	Hegedű Á) cs.	Természetráaj	} Testgyakorlat	—	Természetráaj	
	IV.	—	Gazdaságtan		Tűzoltástan	Gazdaságtan	
2—3	I.	—	Testtan	—	—	Róm. kath. hittan	} Karének
	II.	—	Szépírá	—	—	Orgona	
	III.	—	R. kath. h. }	—	—	} Testgyakorlat	
	IV.	—	Ev. ref. } hittan	—	—		
3—4	I.	—	Szépírá	—	—	Testtan	—
	II.	—	Róm. kath. hittan	—	—	Testgyakorlat	—
	III.	—	Kézügyesség B) cs.	—	—	Zene B) cs. Kézügyesség Á) cs.	—
	IV.	—	Gazdaságtan	—	—	Róm. kath. hittan	—
4—5	I.	—	R. k. h. } ág. ev. } Gőr. kel. h.	—	—	Kézügyesség	—
	II.	—	hittan }	—	—	Zongora	—
	III.	—	hittan }	—	—	R. kath. h. }	—
	IV.	—	Rajz	—	—	Ev. ref. } hittan	—
5—6	I.	—	} Ev. ref. hittan	—	—	} Ev. ref. hittan	—
	II.	—		—	—		—
	III.	—	Ág. ev. hittan	—	—	—	—
	IV.	—	—	—	—	Kézügyesség	—

e) *Tankönyvek és segédkönyvek* az 1904—1905. iskolai évben: I. osztály. Baló-Hanzély: A testi élet ismertetése K 2'60. Király Pál: Rendszeres magyar nyelvtan, 2. kiadás K 2'—. Bánóczy-Weszely: Stilisztika és Olvasókönyv, K 2'60. Horvay E.: Német nyelvtan és olvasókönyv I. rész K 2'40. Farkas S.: Egyetemes történet, I. kötet K 3'—. Farkas-Kovács: Csillagászat és fizikai földrajz K 2'40. Miklós G.: Közönséges számtan és algebra K 3'20. Miklós G.: Növénytan, 4. kiadás, K 3'50. Molnár J.: Fatenyésztes K 1'—. Sztankó B.: Énekiskola, I. rész K 3'—. Major J. Gy.: Zongoraiskola, I. rész K 4'—. Oheroly I.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Hohmann: Hegedűiskola I. rész K 3'60.

II. osztály. Pokorny: Szertartástan 7. kiadás, r. k. növendékek számára K 1'60. Baló J.: Lélektan K 1'80. Gyertyánffy I., Kiss A.: Módszertan, 4. kiadás K 3'20. Weszely: Poétika és Rhetorika K 3'20. Kiss Á. Komáromy L., Péterffy S.: Olvasókönyv, I. kötet 2. kiadás K 2'40. Horvay E.: Német nyelvtan és olvasókönyv, II. rész K 2'40. Farkas S.: Egyetemes történet II. Ujkor K 2'—. Farkas S.: A Föld öt része, Magyarország kivételével K 3'—. Kogutowicz: Rendszeres földr. atlasz füzve K 5, kötve K 6'—. Miklós G.: Állattan, 5. kiadás K 4'—. Miklós G.: Közönséges számtan és algebra I. rész K 3'20. Dékány Mihály: Mértan K 3'—. Sztankó B.: Énekiskola, II. rész K 3'—. Oheroly J.: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 2'20. Hohmann: Hegedűiskola, I. rész K 3'60. Simonkai: Növényhatározó, 3. kiadás K 1'80. Báthory: Orgona-iskola, K 4'—. Major Gy.: Zongoraiskola, K 4'—.

Segédkönyvek: Gyertyánffy I.: Előgyakorlatok, 4. k. K 1'—. Gönczy P.: Vezérkönyv az Abc-hez, —'36. Nagy L.: Vezérkönyv a beszéd és értelemgyakorlatokhoz K —'48. Nagy L., Komáromy L.: Vezérkönyv a nyelvtanhoz, I—IV. osztály K 1'20. Gönczy P.: Utasítás a tellurium és lunarium ismertetéséhez K 1'40. Kiss Á., Mayer M.: Vezérkönyv a történethez K 1'20. Mayer M.: Vezérkönyv az alkotmánytanhoz K 2'40. Emericzy-Kárpáthy: Vezérkönyv a számtanhoz, I—II. kötet, 3. kiadás K 4'—. Heller-Kozocsa: Használati utasítás a népisk. hármass gyűjteményhez K 1'20. Kiss-Kun: Játéktanító vezérkönyv K —'80. Molnár J.: Fatenyésztes K 1'—. Tormay: Magyar gazda kincsesháza K 1'—.

III. osztály. Vincze-Szentes: Egyháztörténet, 5. kiadás, r. kath. növendékek számára K 1'60. Kiss Á.: Rövid nevelés- és oktatástan K 1'40. Széll: Egészségtan és vezérkönyv K 1'40. Riedl: Rethorika, 5. kiadás K 2'60. Riedl: Poetika, 5. kiadás K 3'—. Sándor Domokos: Német olvasókönyv K 2'80. Hermann: Német olvasókönyv és nyelvtan I. II. rész, 2. kiadás, K 4'—. Mangold: Világtörténet, 4. kiadás K 2'50. Miklós: Ásvány-, közet- és földtan 3. k. K 2'—. Dr. Kovács: Kémia, I. és II. rész kötve K 4'—. Molnár G.: Közönséges számtan és algebra, II. rész K 2'50.

Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiadás K 2'20. Kapi Gy.: Gyakorlókönyv. I. II. f. K 1'40. Gyertyánffy-Bartalus I.: Négyesdalok zsebkönyve, 2. kiadás K 3'—. Bartalus: Énektanító vezérkönyve, V—VI. K 2'40. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Helmár Ágost: Történeti Atlasz, kötve K 3'20. Késmárky: Hegedűiskola, I. rész K 6'—. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—. Tormay: Magyar gazda kincsesháza K 1'—. Báthory: Orgonaiskola K 4'—. Major Gy.: Zongoraiskola, II. rész K 4'—.

Segédkönyv: Weszely Ödön dr.: Neveléstan I. rész K —'90.

IV osztály. Fonyó: Hitelemzés, 5. kiadás, r. kath. növendékek számára K 1'60. Kiss: Neveléstörténet, 6. kiadás K 2'60. Baló J.: A magyar népoktatásügy szervezete K 1'80. Horváth Cyrill: Magyar irodalom története, 3. kiadás K 7'—. Sándor Domokos: Német olvasókönyv K 2'80. Hermann: Német olvasókönyv és nyelvtan, III. r., kötve K 2'40. Csuday-Letmányi: Oknyomozó történet K 3'60. Csiky: Alkotmánytan, 6. kiadás K 2'60. Kovács: Fizika, 5. kiadás kötve K 3'—. Kiss K.: Mezei gazdaságtan és kertészettan, 3. kiadás K 2'60. Miklós G.: Közönséges számtan és algebra II. rész K 2'50. Mocnik-Pechány: Mértan, 2. kiadás K 2'20. Kapy Gyula: Összhangzattan I. II. K 1'40. Bartalus: Énektanító vezérkönyv K 2'40. Gyertyánffy-Bartalus: Négyes dalok zsebkönyve 2. kiadás K 3'—. Báthory: Orgonaiskola K 4'—. Major Gy.: Zongoraiskola, II. rész K 4'—. Oheroly: Tornazsebkönyv, 4. kiadás K 3'20. Késmárky: Hegedűiskola, I. K 6'—. Zoltai M.: Magyar népdalok hegedűre 3. füzet à K 3'—.

Segédkönyvek: Láng M.: A magyar beszéd tanítása nem magyarajku iskolákban K 2'50. Ministeri tantervek. Kiss: Magyar népiskolai tanítás tört., I—II. K 4'80. Molnár J.: Fatenyésztés K 1'—. Tormay: Magyar gazda kincsesháza K 1'—.

f) Tanítási gyakorlatok.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése általában hármas fokozat szerint történik, u. m. 1. *a tanítás szemlélése*-, 2. *egy fél óráig tartó próbatanítások*- és 3. *egész napokra terjedő tevékenység útján*. Eközben a jelölt folyton közelebb jut az önálló működéshez.

E fokozatok osztályonként így érvényesülnek.

II. osztály. Az I. évharmad végén a didaktika s általában a népiskola ismeretében körülbelül haladnak annyira a növendékek, hogy a tanítói működés leginkább szemlélhető vonásait illetőleg szempontokhoz jutnak. Erre nemcsak a didaktikai elmélet segíti őket, hanem az ennek körében alkalmazható néhány gyakorlati próba is. Így pl. *A tanítás alakjai*-nak tárgyalásánál az előző órán kitűzött tételről tanítást tarthat egyik jelölt a többinek, mint gyermekeknek, azzal az irányzattal, hogy pl. a próbatevő a kérdve-kifejtő tanalok minden kellékeit igyekezzék megvalósítani. Rövid próbája után úgy társai, mint a módszertan tanára megbírálják.

Épen így lehet megvilágosítani pl. a formális fokozatok tanát egy-két ilyen gyakorlati próbával, amely a módszertan elméleti tanítását a III. osztályon át is üdvösen kísérheti.

Az effélék azonban csak előleges tájékoztatók kívánnak lenni, amihez hozzájárul lassanként a rendes tanítási tervezethez hasonló dolgozatok készítése.

Mikor a *Beszéd- és értelemgyakorlatok* tanításának módszerével megismerkedtek a növendékek, a módszertan tanára által kijelölt sorrendben naponként és egymásután hospitálni mennek a gyakorló-iskolába. A módszertan tanára mindig aznap reggel jelöli ki s írja be az osztálykönyvbe a hospitálót. Az ily kijelölésnek az a haszna, hogy minden jelölt másod- és harmadizben más-más napokon jelöltetik s így minden hospitáláskor újat van alkalma szemlélni.

Hogy vajjon a jelölt igazán hasznos szemléléssel töltötte-e a hospitálási időt, arra nézve az ellenőrzés eszköze az, hogy szemléleteiről s tapasztalatairól írásban kell beszámolnia.

Minden jelölt első hospitálása alkalmából a módszertan tanára által az egész II. osztálynak ez időben kiadott utasítások szerint megfigyeli az osztatlan iskola főbb sajátságait, a tanítást s a magánfoglalkozásoknak a tanítás szolgálatába való állítását, az órarendet ez utóbbit le is másolja; a gyakorló-iskolai tanító tanításait pár; beszédbe foglalva feltünteti, a személyes foglalkozással párvonalosan följegyzi a magánfoglalkozások témáit is stb. Ilyenek a hospitálási jegyzetek, melyekből mindenki részleteket olvas fel a módszertan tanára és társai előtt s aztán a megjegyzések után lemásolja azt.

Másodizben való hospitálás alkalmával már szembetűnő a gondos jelöltnek a haladása. Először természetesen a beszéd- és értelemgyakorlati órák főképen a szemlélés tárgyai s vele párvonalosan az írva-olvasás; később más tárgybeli tanításokat is egyre jobban meg kell figyelni s egyre jobban és tartalmasabban alkalmaztatnak az elmélet körében is a gyakorlati próbák, meg a tervezetek készítése.

A *III. osztálybeli* növendékeknek a gyakorló-iskolában az a feladatuk, hogy hetenként felváltva előre megállapított időben, megszabott tételről egy-egy félóraig tartó nyilvános *próbatanításokat* tartsanak. Az előbbi szemléletet most maga a *ténykedés* követi.

A jelölt egy héttel előbb kapja ki a tanítás tételét a gyakorló-iskolai tanítótól, aki akkor megadja az általános utasításokat; vezérkönyveket, kézikönyveket ad a jelölt kezébe. A jelölt két napig az anyagban és módszerben való tájékozódottságra törekszik s a harmadik napon, miután a kiszabott tárgyból egy gyakorló-iskolai tanítást is meghallgat, fogalmazásban összeállítja tervezetét s bemutatja azt a módszertan tanárának, a ki előtt felolvassa s esetleg megkísérli a tanítást is. Ennek alapján látja el a jelöltet a módszertan tanára utasításokkal, amelyekkel a gyakorló-iskolai tanító uta-

sításai összhangban állanak. A jelölt ezeknek alapján írja meg javítottan és tisztázatlanban a tanítási tervezetet, melyet tanítása előtt két nappal bemutat a gyakorló-iskolai tanítónak. A gyakorló-sskolai próbatanítást egy nappal megelőző módszertani órán a módszertan tanára az egész osztállyal szöve teszi a tételt és tervezetet, sőt legalább részben azt el is taníttatja; e kísérlethez az osztálytársak is hozzászólhatnak; így aztán másnap a próbatanító már némi otthonossággal léphet fel a gyakorló-iskolában, a társai tájékozottan hallgatják meg őt, annnyival inkább, mivel legalább vázlatban nekik is megvan a tanítás tervezete.

A próbatanítás félóráig tart s az azt követő félóra a tanítás bírálatára fordítatik, melyről egy jelölt, rendszeren a *főbíró*, jegyzőkönyvet vezet. Az ily bírálat lefolyása a következő. Elnök felszólítja az előbbi alkalommal végbement bírálat jegyzőkönyvének vezetőjét, hogy a jegyzőkönyvet olvassa fel. Esetleges megjegyzések után az hitelesítetik. Elnök, a módszertan tanára, felszólítja a *próbatanítót*, hogy tartson *önbírálatot*. Ezután a *főbíró* következik, ki után a többi jelöltek szólnak; ha nem jelentkeznék hozzászóló, a módszertan tanára szólít fel egyeseket — feleletként — bírálatra. E megjegyzésekre a próbatanító válaszolhat. Végül a *gyakorló-iskolai tanító* bírál és a *módszertan* tanára elmondván a maga megjegyzéseit is, *összegezi az elmondottakat és megállapítja a tanítás értékét*.

A növendékek a feljegyzésre érdemes észrevételeket maguk is feljegyzik a tervezetük után, úgy hogy jegyzeteik minden próbatanításról hú képet nyújtanak.

Ha valakinek a *próbatanítás* épen nem sikerült, az másodszor is próbára bocsáttatik.

A IV. osztály növendékei a heti próbatanításokat épűgy végzik, mint a III. osztály növendékei, csakhogy természetesen kevesebb előkészítésben részesülnek.

Ezenkívül névsorban felváltva $2\frac{1}{2}$ napot töltenek ez osztálybeli jelöltek a gyakorló-iskolában (hétfő, kedd és szerda; csütörtök, péntek, szombat), a hétnek két fele a gyakorló-iskola órarendjében egyenlően van berendezve. Ez időben naponta több tanítást tartanak, időnként a gyakorló-iskolát mintegy önállóan vezetik, természetesen rövid ideig. Javítanak, magánfoglalkozást ellenőriznek, a tanmenetet tanulmányozzák s jegyzeteket vezetnek a *Haladási Napló* részlete gyanánt; e munkálataik alapján a gyakorló-iskolában egy felülvizsgált, hiteles példány készül, melyet minden IV. éves köteles lemásolni s azt hetenként a módszertan tanárának bemutatni.

A III. osztálybeli próbatanítások bírálatainak idején a gyakorló-iskolai tanítót mindig két IV. éves helyettesíti.

A III. és IV. éves jelöltek próbanításai alkalmával az osztatlan gyakorló-iskola mintegy osztottá alakíttatik, úgy hogy az

illető osztályt a tanító a tábla elé hívja ki s ez által azt az osztályt mintegy kiszakítja az egészből s így a próbatanító mindig csak egy osztályra fordíthatja figyelmét és erejét.

g) A tűzoltói szaktanfolyamról.

E tanfolyamot ezen isk. évben is, *Oleják Károly*, székes főv. tanító a budapesti önkéntes tűzoltótörség parancsnoka vezette.

E tanfolyamon a IV. éves növendékek, számszerint 27-en, tűzoltótisztekké képeztettek, 1 növendék pedig bizonyítványt nyert.

E szakban az oktatás 1903. szeptember 10-én kezdődött és 1904. május hó 16-án végződött azon vizsgálattal, melyen az intézetet képviselő igazgatóságon kívül hivatalból jelen volt: dr. *Szili József* önkéntes tűzoltó-főparancsnok, *Oleják K. Szidanits F.* volt buzgó tűzoltó tanárnak méltó utódja.

i) Az intézet hivatása a testileg vagy lelkileg fogyatékosok oktatása terén.

A fogyatékos gyermekek tanítása módjából ez isk. évben is *Dr. Baló József* elméletileg érintette a beszédhibában szenvedők tanítását is, de behatóbban foglalkozott a *siket-némák oktatásával*, melynek alapvonalait behatóbban ismertette a IV. osztályban a nev. történet és szervezettan óráiból megtakarított időkben.

Tárgyalta: 1. A siketnémaság lényegét, okait.

2. Az ily gyermekek helyzetét; eddigi elhanyagolását.

3. Országos és társadalmi intézkedéseket (más országokra nézve is).

4. A siket-némák iskoláinak megindítását a rendes népiskola körében.

5. A hangképzést, beszéd-tanítást, itt a *francia, német* módszereket érintvén.

6. A beszéd- és értelemgyakorlatok, *nyelvtan, számtan* köréből leckék menetét.

Az intézet e téren megkezdett lépéseit folytatni fogja.

3. Az ifjusági segítő-egyesület.

Jelentés a segítő-egyesület 1903/1904. iskola évi állapotáról.

A segítő-egyesület, mint minden évben, úgy az idén is megalakult. Az egyesület dr. Baló József igazgató elnöke alatt 1903. szeptember 26-án tartotta meg alakuló ülését. Tanárelnöke Miklós Gergely volt; jegyzőjeül Szilágyi Bélát, pénztárossá pedig Halbart Józsefet választotta meg az alakuló ülés. Nemsokára az egyes

osztályok is megválasztották a szabályzat értelmében 3—3 választmányi tagjaikat s így az egyesület megkezdhetette rendes működését.

Az elmúlt iskolaév a segítő-egyesület életében haladást mutat fel az által, hogy a tagok száma sokkal több volt, mint az előző évek akármelyikében; nevezetesen az intézet 157 növendéke közül 138 növendék lépett be az egyesületbe az évi 2 korona tagsági díj kötelezettsége és lefizetése mellett.

Az egyesület az alakuló és záró ülésen kívül 5 rendes gyűlést tartott; ezeken a gyűléseken 42 segélyért folyamodó növendék közül 32 növendéknek 214 korona segélyt osztott ki.

A Gyertyánffy-féle kisebb alap kamatait — 18 koronát — a választmány és a tanári kar ajánlatára Szilágyi Béla III. éves-, a Gyertyánffy István-féle nagyobb alap kamatait, a melyek ezen évben az elemi képzőben kerültek kiosztásra, ugyancsak a választmány javaslatára és a tanári kar kijelölésére Bereczky Béla II. éves és Kiss Antal III. éves növendéknek adományozta az alapító.

A Keller-féle alapítvány 8 korona kamatjáért a tanári kar jelenlétében megtörtént ebben az évben is a gyakorlati tanításból való verseny; a díjat két versenyző közül *Pingitzer K.* III. éves növendék nyerte el.

A segítő egyesület pénzügyi állapota a következő volt:

A) Tőkekészlet és bevételek.

1. 4 ⁰ /o-os papíráradékban	4500 K — f.
2. Takarékpénztári könyvben	100 » — »
3. Mult évi pénztári maradványban	133 » 70 »
4. Tagsági díjakból befolyt	276 » — »
5. Táncdíjakból	58 » — »
6. Gyakorló el. isk. vizsgálati díjak után	52 » — »
7. Kamatok fejében	186 » — »
8. Perzselyekből	26 » 91 »
9. A korcsolyapálya jövedelmeiből	20 » 10 »
10. Vegyesekből	— » 52 »
Összesen	5353 K 23 f.

B) Kiadások.

1. 500 K névértékű papíráradékba befektetés	495 K 49 f.
2. Segélyekre	214 » — »
3. Jutalmakra	26 » — »
Összesen	735 K 49 f.
Az alaptőke, mint egyenleg	4600 » — »
	5335 K 49 f.

Ennélfogva a segítőegyesület vagyona év végén 5000 K papíráradékban és (5353·23—5335·49) 17 K 74 f pénztári maradvány.

Miklós Gergely,

a s. egyesület tanár-elnöke.

4. Az ifjúsági önképzőkör.

Jelentés a budapesti I. ker. áll. elemi iskolai tanítóképző-intézet ifjúsági önképzőkörének 1903/4. évi működéséről.

Az önképzőkör 1903. évi szeptember hó 26-án tartotta első alakuló gyűlését dr. Baló József igazgató úr tiszteletbeli elnök elnökelete alatt.

Az alakuló gyűlés legfőbb mozzanata a tisztviselők választása volt. Elnökké Glöckner Keresztély IV. éves, pénztárossá Koháry Géza IV. éves, jegyzökké Ring Ödön és Kovách Árpád III. éves növendékek választottak meg.

1903-ik évi október 31-én tartott első rendes gyűlésen mondták el Farkas Sándor tanárelnök és Glöckner Keresztély ifj. elnök megnyitó beszédjüket. — Farkas Sándor tanárelnök azon óhajának adott kifejezést, hogy a kör tagjai az önképzés fontos munkáját az idén is buzgósággal és lelkesedéssel fogják végezni s a kör működésére Isten áldását kéri. — Glöckner Keresztély ifj. elnök a tagokat az önképzés munkájára hívja fel s egyuttal ismerteti a tagokkal az önképzőkör célját, hasznát és múltját, hogy a múltból lelkesedést merítsenek a jövőre. Az ifjúság nevében köszönetét fejezi ki Farkas Sándor tanár-elnök azon fáradságot nem ismerő buzgóságáért, melylyel az önképzőkör ügyét eddig is vezette s kéri, hogy a jövőben is legyen az ifjúságnak e tekintetben is vezére s tanácsával útmutatást adjon az önképzés hasznos munkájában.

Ugyanezen gyűlés tárgysorozatába voltak felvéve, Sciuto Kornél »A jellem« című értekezése, Münstermann Ernő szavalása, Hanl Antalnak »A gyermekre ható egyének« című munkája.

A következő gyűlés 1903. évi nov. 23-án tartatott, melynek tárgysorozatát: bírálati jelentések, Kiss Sándor és Háy Ferenc zongora- és hegedű-játéka; Kégl Tibor »A termelés a termelési tényezők szempontjából«; Szabó István »Részlet tanulmányi kirándulásunkból« című munkája képezték.

1903. évi december hó 5-én tartott gyűlésünk pontjai voltak: bírálati jelentések; Vándory Dezső szavalása, Kucharik József szabados előadása a fiziognomiáról.

1904. évi január hó 9-én tartott gyűlésünk tárgysorozatát a következők tették: Virág László szavalása és Kucharik József, Virág László, Vándory Dezső vitájuk a fiziognomiáról.

A következő gyűlés 1904. évi január 23-án tartatott, melynek tárgysorozatát a következők számok alkották: Szabó István felolvasása a magyarságról; Hermann Mihály értekezése a szántásról; Háy Ferenc zongorajátéka és az ifjúsági elnök által előadott indítványok.

Utolsó gyűlésünk 1994. évi február 13-án volt, melynek pontjai a következők: Bazsó Károly felolvasása »A magyar költészet úttörőiről«; Körössy Tamás zongorajátéka; Velinszky László szavalása, Novágh Ferenc és Körössy Tamás négykezes játéka.

Legnevezetesebb volt azonban az önképzőkörnek az 1848-iki nagy napok emlékére rendezett március hó 15-iki nyilvános ünnepélye, mely alkalmából *Hanl Antal* pályanyertes értekezését olvasta fel *Petik Kálmán*, *Tompa Mihálynak Új Simeon* című allegorikus költeményét nagy hatással szavalta *Szabó Kálmán*; az intézeti ének- és zenekar pedig hazafias darabokat adott elő. A jól sikerült ünnepet az ifjúság szülői s a hozzátartozók nagy számmal látogatták.

Alakuló gyűlésünkön kívül tehát 7 gyűlésünk volt, melyeken Farkas Sándor tanárelnök és Glöckner Keresztély ifjúsági elnök elnököltek, a kik mindig azon fáradoztak, hogy az ifjúságot a célnak megfelelően vezessék.

Budapest, 1904. VI/12-én.

Kovács Árpád,
ifj. jegyző.

5. Egészségügy.

A lefolyt tanévben az egészségi állapot kielégítőnek volt mondható.

6. A záró-ünnep.

Az isk. év végének körülményei, a melyek között nem utolsó jelentőségű volt az, hogy jul. 11-én már megnyilandónak mutatkozott a tanítóknak ez intézetben rendezett *továbbképző-tanfolyama*, szükségessé tették, hogy az évváró-ünnepet már jun. 12-én megtartsuk.

Az évváró ünnepet egy szép dal karban előadva nyitotta meg. Ezután *dr. Baló József* igazgató hosszas beszédet intézett a tanulókhoz, többoldalú ped. felfogással értékesítve az iskolai évnek ez alkalmát. Beszámolt az általánosaknak mondható tapasztalatokkal, a melyek a tanulóknak ez évi szorgalma és magaviselete alapján megállapíthatók voltak s ezekhez képest intézte, vezette a növények gondolkodását. A jó tannlókat megdicsérte, a gyengéket buzdította, a rosszakat megfeddette.

Az igazgató a szünidőre egészséget, az intézet jó hírnevének megőrzését ajánlván a fiatalságnak, az évet bezárta; az ünnepet pedig a *Himnusz* eléneklése zárta be.

A záróünnep egyszersmind az önképző-körnek is zárőnnepé volt, amely alkalmából a március 15-én tartott felolvasásért *Hanl Antal* IV. éves 10 K., szavalatért *Szabó Kálmán* IV. éves 6 K. jutalmat nyertek.

IV. Tanítóképesítés.

Tanítóképesítési vizsgálatra jelentkezett a IV. osztályt az 1903/4. isk. évben végzett 27 növendék, továbbá 2 a mult évi tanítóképesítőn visszalépett intézeti növendék, 2 magánúton készült jelölt, 1 ismétlő és 3 javító, összesen 35. Mindannyian vizsgálatra bocsáttattak. Azonban 1 jelölt betegsége miatt nem jelenhetett meg, tehát teljes vizsgálatra állott 31, javítóra 3.

Az írásbeli képesítő vizsgálat június 1., 3. és 4. napján tartott meg, a gyakorlati (próbatanítás) június 10. és 11. napján, a szóbeli képesítő június 16., 17., 18., 20. és 21. napjain napi 7 órai vizsgálás mellett.

A vizsgáló-bizottság elnöke *dr. Kiss Áron*, kir. tan., polg. isk. tanítóképzőintézeti igazgató volt.

Az írásbeli vizsgálatoknak a székesfevárosi kir. tanfelügyelő által klválasztott tételei a következők voltak:

1. *Pedagogiai s egyszersmind magyar nyelvű értekezésre: A sociális pedagogia legfőbb elveiről.*

2. *Német fordítására: Der Gensjäger (Grimm).*

3. *Geometriai tételek:* 1. Egy szabályos nyolcoldalú csonkagula nagy alapjához tartozó kör sugarai 12 dm., a kisebb alaphoz tartozó körsugár 8 dm., a csonkagula oldaléle pedig 15 dm. Mekkora a felszine és térfogata?

2. Valamely ellipsis egyik pontjához tartozó vezérsugarak nagysága 8 dm., 4 dm., az illető ponthoz tartozó metszék (abscissa) 3 dm. Mekkora ezen ellipsis területe? Mennyivel kisebb az ellipsis területe a nagy tengely, mint átmérő felett szerkeszthető kör területénél?

3. Mily hosszú az éle annak a tetraédernek, melynek térfogata egyenlő egy 7 cm. élű oktaéder térfogatával?

4. Mekkora egy 14 cm. sugarú gömbbe szerkeszthető kocka és a gömb térfogata között a különbség? Mekkora ezen kocka által lemetezett egyik gömbszelet térfogata?

A német és román nyelvű írásbeli tétel a pedagógiai tétel németül és románul kidolgozva.

A rajzból: egyszerűen tagolt oszlop négyzetes táblára.

A szépirásból: 2 sor *rond-* és 5 sor magyar folyóírás; szövege a Családi kör.

A román nyelvű biztos *dr. Alexics György*, keleti keresk. és egyetemi magántanár.

A gyakorlati tanítások tételei:

Első nap.

Gyak. isk. I. osztály: Beszéd, ért. gyak. A galamb.

I. osztály: Irvaolvasás. A »b« íratása és olvastatása.

I. » Számтан. A »3« szorzása 30-as számkörben.

I. » Torna. Egyszerű szabadgyakorlatok.

II. » Olv. tárgy. A kis pásztor.

II. » Nyelvtan. Tő- és bővített mondat.

II. » Számтан. Alapszámok szorzása 7-tel, 70-esszámkör.

III. » Földrajz. Lakó- és szülőhely.

IV. » Nyelvtan. A szók képzése.

III. » Számтан. Szóbeli szorzás 9-cel, 1000-es számkör.

III. » Földrajz. Budapest környéke.

III. » Ének. A petri gulyás c. dal.

IV. » Fogalmazvány. Az asztal leírása.

IV. » Földrajz. Afrika.

IV. » Történelem. A magyarok őshazája.

IV. » Term. razj. A tyúkok rendje.

Második nap.

I. osztály: Beszéd és ért. gyak. A szántóföldek művelése.

I. » Írásolv. A nyomt. b.

I. » számтан: Mérő osztás 3-mal.

II. » olv. tárgy: »A Kis Peti«.

III. » nyelvtan. Az összetett mondat.

VI. » számтан. Részekre osztás 7-el.

III. » földrajz. Fő- és mellékégtájak.

IV. » nyelvtan. Egyszerű és összetett mondat.

III. » számтан. Szóbeli osztás 9-cel, 1000-es körben.

IV. » számтан. A négyzet területe.

III. » Földrajz. Pest megye.

IV. » » Afrika időjárása és termékei.

IV. » Történet. A magyarok vándorlásai és a vérszerződés.

V. » oszt. Természetrázj: sóféle ásványok.

V. » Természettan: A testek kiterjedése.

A tanítóképesítő-vizsgálat eredménye.

Magyar nyelvű népiskolai tanítóságra képesítették:

1. Dermár Pál (Budapest), 2. Ember György (Budapest), 3. Glöckner Keresztély (Alsónána Tolnam.) 4. Gyurkovits Zoltán (Budapest), 5. Hajas György (Dunapentele), 6. Halbarth József (Bagonya, Zalam.), 7. Hanl Antal (Budapest), 8. Haris Jenő (Győr), 9. Fetter Kornél (Budapest), 10. Frankendorfer Róbert (Ruszt), 11. Kégl Tibor (Pusztaszentkirály, Pestm.), 12. Kiss Sándor (Budapest), 13. Koháry Géza (Turkeve), 14. Lenkei Vilmos (Budapest), 15. Petik Kálmán (Budapest), 16. Rumpl Engelbert (Budapest), 17. Schröder Lajos (Rozsnyó), 18. Szabó István (Dorosma), 19. Szabó Kálmán (Budapest), 20. Szekeres Ferenc (Cegléd), 21. Vései Győző (Budapest), 22. Zelenka János, (Szolnok), 23. Tepeneag Jenő (Mehadia), 24. Zsidó Lajos (Padány, Pozsonym.), 25. Perl Károly (Budapest), 26. Ványi Benő (Tök, Pestm.), 27. Nagy Pál (Vadosfa, Sopronm.).

Javító-vizsgálatra útasítottak: 5. *Ébner Rezső* (Svedlér) a magyarból és történehből, 2. *Kerekes Elemér* (Budapest) az alkotmánytanból, 3. *Márkus Rudolf* a magyarból és természetrajz-kémiából, 4. *Unghvári Elemér* a földrajzból és mennyiségtanból.

Zöld József javított a magyarból, *Frankó J.* a mértanból *Lindner Gyula* újból elégtelent nyert a magyarból.

Glöckner K. és *Rumpl E.* német nyelvű iskolákra is képesítették, *Tepeneag Jenő* román nyelvű iskolákra is.

Egyházi ének- és zenéből sikeres vizsgálatott tettek: Dermár P., Ébner R., Glöckner K., Gyurkovits Z., Hajas Gy. Hanl Antal, Fetter K., Frankendorfer R., Kerekes E., Kégl T., Kiss S., Koháry G., Lenkei V., Petik K., Rumpl E., Schröder L., Szabó J., Szabó K., Szekeres F., Vésey Gy., Zelenka J., Zsidó L., Ványi B.

A karácsonyi javító vizsgálaton sikeresen javítottak: Cicutti Lajos (Budapest), *Frankó István* (Kis-Cell) egyikből, Hanisch József (Budapest), Hock János (Budapest), Horváth József (Kis-Pest), Kiss Károly (Budapest), Lukács Árpád (Gyergyó-Ditró), Szabó Gerő (Nagytarna, Mármaros) és *Zöld József*, *Lindner Gyula* egyik-egyik tárgyból.

V. Gyakorló-iskola.*)

1. A gyakorló-iskola berendezése és felszerelése.

A) *Butorzat.*

A tanteremben. Tanítói asztal, 100 K. Emelvény a tanítói asztal és a két nagy tábla alatt, 15 K. Két drb. oszlopos táblaállvány, tengely körül forgatható nagy iskolai táblákkal, 240 K. Két drb. kréta- és [szivacstartó, 2·40 K. Egy órarend-keret, 5 K. Nyolc napig járó fali óra, 32 K. Egy karosszék, 10 K. Két nádszék, 10 K. Hőmérő, 2 K. Öt fogas, 32 K. 20 drb. Feiwel-Likroth-Gönczy-féle rendszerű, kettős ülésel bíró vaspad, 800 K. 4 drb. Michl-féle fapad a tanítónövendékek számára, 100 K. Emelvény a tanítónövendékek padjai alatt, 15 K. Egy tálca, palack, 4 pohár, 3 K. Köpöcsésze, 3 K. Fali mosdóedény bádogból, 3 K. Lépcső, 3 K.

A szertárban. Fiókos asztalka, 15 K. Két nagy szertári szekrény, felül 4 üvegajtóval, alul 4 deszkaajtóval, 480 K. Egy fali szekrény, 92 K. Két könyvszekrény, 180 K. Három nádszék, 15 K.

Az iskola feldíszítésére szolgáló képek.

Ő Felsége a király és Erzsébet királyné arcképe, aranyozott keretben, 72 K. Br. Eötvös József, dr. Berzeviczy Albert arcképe fakeretben, 24 K.

B) *Szertári felszerelés.*

1. Gönczy: Fali olvasó-táblák, 24 drb., 8 K. Gönczy: Írásbeli és nyomtatási mozgatható betűk, 2·20 K. Betűk szekrénye, 20 K. Gyertyánffy-Kiss-Radó: Fali olvasó-táblák, 8 K. 40 drb. szemléltető kép, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium kiadványa, 72 K. 4 drb. Schultz-féle szemléltető kép, 60 K. Dömötör-Cserépy-féle szemléltető képek, 18 drb. 54 K. Parasztfogat (szekér, két lóval felszerszámozva), 8·40 K. Drótostót-bábu, 2·40 K. Vitorlášhajó, 7·60 K. Halászcsonak, 2·40 K. Szivattyús kút, 1·70 K. Kulacs, 1·40 K. Acélkard szíjjal, 4 K. Puska, 4 K. Vajköpülő dézsa 80 fill. Acéj

*) A helyiséget lásd a II. 3. pont alatt!

ij, 2'40 K. Kürt, 1 K. Dugós pisztoly, 0'80 K. Targonca, 1 K. Puttony, 1'30 K. Huszár lovon, 15 K. Szamár, kautschukból, 5 K. Kutya, 5 K. Kecske, 5 K. Labda, 3 K. Eke, 8 K. Borona, 5 K. Henger, 2 K. Kendertiló, 5 K. Sarló, 0'8 K. Szénás villa, 1 K. Cséplő, 0'7 K. Kasza, 1'50 K. Borprés, 6 K.

2. Bibliai képek, 12 K. Palesztina fali térképe, 12 K.

3. Orosz számológép. 12 K. Krämmer számoló-kockák, 15 K. Bopp: métermértékek, 10 K. Gönczy: métermértékek fali táblája, 6 K. Tíz méteres mérőszalag, 9 K. Vonalzó 3'20 K. Háromszögű vonalzó, 5'60 K. Körző, 3 K. Szögmérő, 9 K. Eben-féle számoló gép. (Szerző ajándéka.)

4. Iránytű, 2 K. Homolka: Budapest térképe, 5 K. Péchy: Budapest környékének térképe. Kogutowicz: Budapest egész területének térképe, 28 K. Bárány Gy.: Budapest domború térképe, 12 K. Pestmegye politikai térképe, 9 K. Gönczy-Berghaus: Magyarország fali térképe, 9 K. (2 példány). Gönczy-Berghaus: Az Osztrák-magyar Monarchia fali térképe, 8'80 K. Sztás: Magyarország fali térképe, 5 K. Gönczy-Berghaus: Európa, 8 K. Ázsia, 8 K. Afrika, 8 K. Észak-Amerika, 8 K. Dél-Amerika, 8 K. Ausztrália, 8 K. Telegdy: A két félteke fali térképe, 4 K. Az Osztrák-magyar Monarchia domború térképe, 20 K. Budapest 1896-ban, térkép, 2'40 K. Gönczy-Kogutowicz: Pestmegye fali térképe, 13 K. Kogutowicz: Magyarország fali térképe, 12 K. Kogutowicz: Magyarország hegy- és vízrajzi térképe, 12 K. Kogutowicz: Osztrák-magyar Monarchia, 10 K. Kogutowicz: Európa térképe. 10 K. Kogutowicz: Afrika térképe, 10 K. Kogutowicz: A föld két féltekéjének fali térképe, 15 K. Földgömb rézdélkörrel, 25 K. Tellurium és planetarium, 40 K. Lehmann: Földrajzi jellemképek, 42 drb. 98 K. Nagyító lencse állvánnyal, 30 K. Fényképek a budapesti középületekről, 33 drb. tokban, 10 K. Fényképek a magas Tátrából, 39 drb. 28 K. Schneider-Gönczy-Hunfalvy: Képes atlasz, 3 K. Laurencic: Ezeréves Magyarország képekben, 10 K. Röptében a nagy világ körül, 15 korona.

5. Koronázási jelvények fényképe, 4 K. Helmár: Magyarország történelmi térképe, 10 K.

6. a) Lehmann: Az emberi fajok szemléltető képe, 4 K. Lehmann-Leutemann: Állattani képek, 80 drb. 160 K. Kitömött sündisznó, 3 K. Kitömött házigalamb, 3 K. Tarka harkály, 2 K. Béká, 2 K. Borszesz-készítmények 21 üvegben. Tojás-, rovar-, csiga- és kagylógyűjtemény. Csont- és bőrvázak állványokra erősítve.

b) Gerold-féle növény- és faképek, 40 drb. 96 K. Fagyűjtemény. Kozocsa-féle fa- és maggyűjtemény; herbarium.

c) Heller-Kozocsa-féle ásványgyűjtemény, 22 K. Budapest környékének ásványgyűjteménye, 3 K.

d) Vetter-Hestermann: a pamut és feldolgozása, 13 K. A len

és feldolgozása, 13 K. A gyapjú és feldolgozása, 13 K. A selyem és feldolgozása, 17 K. A bőr és feldolgozása, 14 K. A papír és feldolgozása, 15 K.

7. Heller-Kozocsa-féle természettani eszközök, 66 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani eszközök gyűjteménye, 20 K. Heller-Kozocsa-féle vegytani anyagok gyűjteménye, 20 K.

8. Magcsiráztató készülék, 8 K. Fák nemesítési táblája, 10 K. Konyhakerti eszközök, 12 K.

9. Harmónium transzponáló szerkezettel, 300 K. Lejtős harmóniumszék, 6 K. Máltzl-féle ütenymérő harangjelzéssel, 17 K.

10. Maszák H: kivágott papírminták, 10 példányban, 6 K. Maszák: Kézi rajzminták A, B, C, D füzet, 5.20 K. Maszák: Fali rajzminták, 3 K. Kozma-Felméry: Kivágott rajzminták, 4 K. Kozma-Felméry: Fali rajzminták, 14 K. Eichler: Elementar-Zeichen-Schule, 8 K. Schoop: Zeichenunterricht, 20 K. Schmidt-féle fali rajztáblák, 24 K. Velósi L.: Módszeres szabadkézi rajzoktatás, 2 K. Weinberger: Gyakorlati rajzminták, 2.40 K.

11. Torna- és játékeszközök a tanítóképző intézettel közösek.

Szertári gyarapodás az iskolai évben 24 darab Lehmann-féle jellemkép keretekkel.

C) Elemi népiskolai vezér- és kézikönyvek.

1. Gyertyánffy: Előgyakorlatok az irvaolvasáshoz, 1 K. Gönczy: Vezérkönyv az A, B, C tanításához, 0.30 K. Gönczy: ABC. és Olvasókönyv, 0.24 K. Gáspár: Olvasókönyv II—VI., 2.28 K. Gyertyánffy-Kiss-Radó: ABC és Olvasókönyvek I—VI., 4.40 K. Nagy L.: Vezérkönyv és gyakorlókönyvek I—V., 1.80 K.

2. Nagy L.: Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatokhoz (német), 0.72 K. Gönczy: Német ABC és Olvasókönyv, 0.24 K. Gáspár: Német Olvasókönyv II—IV., 1.44 K. Faludi: Német ABC és Olvasókönyv I—III. rész, 2.40 K.

3. Számolási gyakorlókönyv, 0.5 K. Emericzy-Kárpáti: Szám-tani példatár I—VI. oszt., 1.20 K. Faludi: Számvetési gyakorlókönyv, I—III. rész, 1.06 K. Faludi: Számvetési példatár, II—VI. oszt., 2 K. Lutter: Számvetési példatár, I—VI. oszt., 2.10 K. Szuppán: Mértan és a mértani rajz elemei, 0.8 K. Dr. Beke: Szám-tan, II—VI. oszt., 1.68 K.

4. Emericzy-Kárpáti: Vezérkönyv a földrajzhoz, 1 K. Rákóczi: Földrajz, III—VI. oszt., 2.60 K. Zák: Földrajz, III—IV. oszt., 1.36 K. Dr. Brózik: Földrajz, IV—VI. oszt., 1.40 K. Dr. Simonyi: Földrajz, IV—VI. oszt., 1.02 K.

5. Kiss-Mayer: Vezérkönyv a történet tanításához, 1.20 K. Dr. Kiss: A magyarok története, 0.3 K. Dr. Baróthi: A magyar nemzet története, 0.7 K. Sebestyén: A magyarok története, 0.3 K. Csiky: Magyar alkotmánytan, 0.48 K. Mayer: Alkotmánytan, 0.48 K. Hajnóczy: Alkotmánytan, 0.24 K.

6. Búza J.: Természetráaj, 0'68 K. Báthory: Természetráaj, 0'8 K. Miklós: Természetráaj, 0'8 K. Bein: Természettan, 0'6 K. Miklós: Természet- és vegytan, 0'88 K. Orbán: Népszerű természet- tan, 1'20 K. Dr. Dékány: Természettan, 1'20 K.

7. Bartalus J.: Énektanító Vezérkönyv I—VI. rész, 7'20 K. Bartalus J.: Éneklő ABC. I—VI. évf., 3'60 K. Langer: Énektan és dalkönyvecske, 1'20 K. Ság: Vezérkönyv az énektanításhoz, 1'20 K. Weber—Sándor—Horváth: Vezér- és gyakorlókönyvek az énektanításhoz, 4 K. Wehner: 101 iskolai ének, 1'20 K. Sztankó B.: Daloskönyv I—III. oszt., 1'48 K.

8. Dr. Széll L.: Vezér- és kézikönyv az életmentés és egész- ségtanhoz, 1'40 K.

D) *Paedagógiai művek, segéd- és kézikönyvek a tanító számára.*

1. Dr. Schermann A.: Test- és egészségtan, 4 K. Emericzy: Lélektan, 2'40 K. Dittes-Gyertyánffy: Logika, 1'30 K. Dr. Kiss: Nevelés- és oktatástan, 1'40 K. Dr. Kiss-Öreg: Nevelés- és oktatás- tan, 2'60 K. Mennyei: Nevelés- és tanítástan, 10 K. Emericzy: Általános- és részletes tanítástan, 2'60 K. Dr. Dittes-Gyertyánffy- Kiss: Módszertan, 3'20 K. Kehr—Környei—Gyertyánffy: Tanító az iskolában. Dr. Kiss: A nevelés- és oktatás története, 3'40 K. Dr. Kiss: A magyar népiskolai tanítás története, 4'80 K. Dölle: A gya- korló iskola, 4'40 K. Schmidt B.: Részletes tanítás- és óraterv 3 K. De Amicis-Radó: A sziv, 4 K. Gönczy P.: Tanulmányok, 3'20 K. Goerth—Dr. Havas: A tanítás művészete, 2 K. Gyertyánffy: Az ellenzéki szellem az iskolában, 0'6 K. Dr. Verédy: Népiskoláink felszerelése 1'20 K. Knigge: Érintkezés az emberekkel, 3'60 K. Laurent: Az iskolai takarékpénztárakról, 0'8 K. Tóth: Népoktatási törvények és rendeletek tára, 7 K. Belicza: Magyarország népokta- tási intézeteinek és tanítóinak név- és cím-tára, 6 K. Néptanítók Lapja (1878—1895), 120 K. Petrik: A Néptanítók Lapja reper- toriuma. 2'52 K. Pallas Nagy Lexikon, 216 K. Dr. Verédy: Paeda- gógiai encyclopaedia, 10 K.

2. Peres S.: A beszéd- és értelemgyakorlatokról, 1'60 K. Szinnyei: Iskolai magyar nyelvtan, 2 K. Simonyi: Rendszeres magyar nyelvtan, 2'80 K. Kárpáti E.: Vezérkönyv az iránygyakor- latokhoz, 2 K. Név: Írásművek elmélete, 3'20 K. Zsilinszky: A széptan előcsarnoka, 2 K. Beöthy: A magyar nemzeti irodalom története, 9 K. Kiss-Péterfi: Nyelvtudományi értekezések, 1'20 K.

3. Graf J.: Német nyelvtan, 3'60 K. James—Sime: Német irodalom története, 1 K.

4. Dr. Emericzy—Kárpáti: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 4'40 K. Lutter: Vezérkönyv a számtantanításhoz, 3'20 K.

5. Böngérfi—Velösi: Vezérkönyv a főv. népiskolai földrajz- tanításhoz, 1'50 K. Kiss J.: A magyar-osztrák monarchia össze- hasonlító földrajza, 2'40 K. Kozma Gy.: Földrajz a polg. isk. szá-

mára I—III., 7'20 K. Laky D.: Egyetemes földrajz, I—III., 3'20 K. Dr. Brózik K.: Természettani földrajz, 3 K. Zák A.: Térképrajzolás elemei, 2'40 K.

6. Dr. Göőz: Budapest története, 2 K. Mangold: Magyarország oknyomozó története, 3'20 K. Mangold: Világtörténelem, I—III., K. Csiky 3. K.: A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai, 1'40 K. Csiky: A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve, 2'50 K.

7. Thome—Paszlavszy: Az állattan kézikönyve, 4 K. Kriesch A.: A természetrajz elemei, I—III., 4'32 K. Kriesch A.: A természetrajz vezérfonala I—III., 8'40 K. Heller A.: A természettan elemei, 4'40 K.

8. H. Kiss K.: Mezei gazdaság- és kertészettan, 1'20 K. Gáspár J.: Háztartástan, 1 K. Legeza V.: Technologia, 1'60 K.

9. Dr. Bartsch—Kovácsits: A szépirás tanításának módszere, 1 K. Kozma és Felméri: Vezérfonal az elemi rajztanításban, 0'5 K.

10. Ambrus és Szauder: Vezérkönyv a tornatanításhoz, 2'40 K. Göhring és Józsa: Tornászati vezérfonal, 2 K. Józsa S.: Tornaiskola, 2 K. Egner: Vezérkönyv a fiú- és leány-tornázáshoz, 1 K. Oheroly J.: A tornázás elméleti és egészségtani alapelvei, 0'5 K. Oheroly: Tornazsebkönyv, 2 K.

11. Kubinyi L.: A háziipar könyve, I—II., 7'20 K. Dvihally E.: A házi ipar kézikönyve, 2'80 K. Háziipar Lapja, 4 K. Szabó: A kézimunka tanítása a népiskolában, 1 K.

2. A gyakorló-iskola részletes tanmenete.

1. *Hit- és erkölcstan.* E tantárgy tanítását a különböző hitfelekezetek lelkészei végezték a heti óratervben kijelölt 2 órában.

2. *Magyar nyelv.* a) *Beszéd- és értelemgyakorlatok.*

I. oszt. A bizalom felkeltése. Fegyelmi szoktatások. Szólásra ébresztés és bátorítás. Az iskolai rend és némely kötelességek megismertetése. Önmunkásságra és szorgalomra ébresztés.

Az iskolában levő tárgyak megnevezése, száma, közös név alá vonása. Az iskolai tárgyak helye, a tárgyak részeinek szemléltetése és megnevezése. Az iskolában levő tárgyak szemléltetése színök, alakjuk, terjedtségük, anyaguk, készítőjük és használatuk szempontjából. A szék és asztal leírása és összehasonlítása. A palatábla és a falitábla, a könyv és az írka, a szék és a pad, a pad és az asztal összefüggő leírása, ezek hasonlósága és különbsége. Az iskolai épület leírása. A tanító és tanítvány az iskolában.

Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások, téli örömek és multságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése, belső részeinek megnevezése és az egyes részek rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A ház, mint az emberek lakóhelye. A család, családtagok s a családi viszony.

A házi állatokról általában. A kutya (húsevő), a ló (egyujjú), a tehén (páros ujjú, kérődző), a sertés (páros ujjú, nem kérődző) emlős állatok leírása. A tyúk, a lúd (uszó madár) és a galamb szemléltető leírása.

Az emelkedések és mélyedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelőhelyei. A konyhasó (sóféle), a mészkő (kőféle), a vas (nem nemes fém), az arany (nemes fém), a kőszén (éghető ásvány), az agyag (földféle) ásványok szemléltető leírása, a vályog és a téglakészítés ismertetése.

A levegő s tulajdonságai, a légmozgás elnevezései és haszna. A testek párolgása, a vízgőzök elterjedése a levegőben. Köd, felhő, harmat, dér, eső és hó.

Tavaszi időjárás. A kert s fajtái, megmunkálása. A szántóföldek tavaszi művelése. A fű, a legelők, a rét, a széna, a sarjú, Az erdőkről általában. Tavaszi foglalkozások, játékok. Husvét ünneplése.

A cseresznyefa (keménymagvú), az almafa (lágymagvú), a ribiszke (bogyó és cserjeféle növény) leírása. A konyhakertek és ezek terményei, különösen a zöldség és sárgarépa. A burgonya, borsó és káposzta termesztése. A virágos kertek és ezek ápolása. Az ibolya, a rózsza és a liliom ismertetése. A gabonafélék termesztése, aratása, betakarítása; haszna. Az erdők, mint a vadállatok lakóhelyei és a növények termőhelyei. A tölgyfa és fenyőfa leírása.

Ismétlések és összefoglalások az iskolai tárgyak és butorok, a háziállatok, az ásványok és növények köréből.

II. osztály. Iskolai élethez szoktatás. A tanuló kötelességei társai, tanítója, szülei és Isten iránt. Az iskoláról általában, az iskolai tanítási eszközökről és a butorokról.

Az őszi, a mező, a rét s az erdő ősszel. A szüret. A földműves őszi foglalkozása. Ismétli az I. osztálylyal az iskolában levő tárgyak megnevezése és közös név alá vonása c. tételt. Az iskolában levő tárgyak részeinek megnevezése, az iskolában levő tárgyak színe, alakja, anyaga és haszna. Az ajtó és az ablak összefüggő leírása, azok összehasonlítása. Az íróeszközök a szekrény, a kályha és az óra leírása. Nap, a nappal és az éjjel. Téli idő, téli foglalkozások. Téli örömek és multságok. Karácsony ünnepe.

A házak magasságra, kiterjedésre, színre és alakra nézve. A ház építése s belső részeinek megnevezése, felszerelése és rendeltetése. A ház udvara és melléképületei. A kút, a víz és haszna. A család, családtagok s családi viszony.

A házi állatokról általában. A macska (húsevő) emlős állat leírása. A kutya és a macska összehasonlítása. A szamár (páratlan ujjú emlős állat) leírása. A ló és szamár összehasonlítása. A juh és kecske (páros ujjú emlős állatok) leírása és összehasonlításuk. A pulyka, a kacsza (úszómadár) leírása. A lúd és kacsza összehason-

lítása. A házi kártékony állatok ismertetése. Az I. és II. osztályban tanult állatok összefoglalása és osztályozása.

Az emelkedések elnevezései, a hegyek belseje, mint az ásványok lelethelyei. A szikso és timsó (sófélék) leírása. A kovakő (kőfélék) ismertetése, az üveggyártás. A réz (nem nemes fém), az ezüst (nemes fém), a kén (éghető), a porcellánföld (földféle) leírása. A porcellánedények készítmódja. Az I. és II. osztályban megismertetett ásványok összefoglalása és osztályozása.

Az emberi testnek a leírása, az öt érzékszerv ismertetése s ápolása. Az ember lelke, a mennyit e tételről a gyermek megérthet. Az emberi test szükségletei: evés, ivás, tiszta levegő, ruházat, szelöltetett lakás, tisztaság.

A család, családtagok, a szófogadás, a köszönés, a szolgálatkészség, a testvéri szeretet, egymásnak segítsége, a cseléd s az ezek iránt való jó bánásmód. Az emberek életkor szerint. Az élelem, a lakás és a ruházat előállításával foglalkozó emberek. Az orvos, a lelkész, a tanító, a jegyző, az ügyvéd s az előjárók foglalkozásai. Az emberek vagyoni állapota és társadalmi élete.

A gyümölcsös kertekről. A barackfa (keménymagú) leírása és összehasonlítása a cseresznyefával. A körtefa (lágymagvú) leírása és összehasonlítása az almával. Az egres (bogyó és cserjeféle) leírása és összehasonlítása a ribiszkével. A konyhakertekről általában, a saláta és kalarábé leírása; a bab és a lencse termesztése. A virágos kertekről általában. A tulipán, a viola és orgonacserje leírása. Az erdőkről általában. A bükk és a nyirfa leiró ismertetése. Az erdőben lakó vadállatokról; a mérges és gyógynövényekről. Az I. és II. osztályban megismert növények összefoglalása és osztályozása.

A fő- és mellék-égtájak a szabadban. Tájékozás az iskolában. A levegő tulajdonságai és haszna. Köd, felhő, eső. Az eső haszna és ártalma. Harmat, dér, hó, a szivárvány, a zivatar, a villámlás és a dörgés. Az ég, a nap és az idő, a föld, Isten.

b) *Írás, olvasás.*

I. osztály. *Írva-olvasás.* Az írás és olvasás előgyakorlatai Gyer-tyánffy István vezérkönyve alapján. Az »i« és »a« hangsorok, a pontok. A mássalhangzók mint utóhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Álló, fekvő és dülő vonalak szemléltetése és íratása. A mássalhangzók mint előhangok, ezekkel szók és szótagok bontása és alkotása. Egyenes vonalak összeköttetése. Három hangzójú egytagú szók hangokra bontása és három hang összeköttetése szókká. A kör szemléltetése és írása, a jobb és bal, a felső és alsó félkör szemléltetése és írása. Négy hangból álló egytagú szók bontása hangokra és négy hang összeköttetése szókká. Az egyenes és görbe vonalak összeköttetése az irott betűk alkotó részeivé.

Miután a gyermekek a felsorolt hallási és kézgyakorlatok által kellő jártasságot nyertek egyrészt a szók felbontásában és alkotá-

sában, másrészt a betűket alkotó elemek írásában, kezdetét veszi az írva-olvasás tanítása. A kis és nagy betűk írott és nyomtatott alakjait azon sorrendben tanulták ismerni, írni és olvasni, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és olvasókönyvben egymásután következnek. Elolvasták a kézikönyvben levő meséket, az olvasottakat mindenkor értelmezték és a mesék tartalmát saját szavaikkal elmondják. Beemléznek sok gyermekmondókát és hat erkölcs- és érzelmenemesítő hosszabb verset.

II. osztály. 1. *Olvasás.* A Barna-Sretvizer stb.-féle II. oszt. olvasókönyvből gyakorolták a folyékony s egyszersmind az értelmes olvasást. E közben gond fordítottat arra, hogy a tanulók az olvasottakat természetes hanglejtéssel ejtsék ki, minden elolvasott szót és mondatot értsenek s az egész olvasmány tartalmát saját szavaikkal el is tudják mondani.

2. *Írás.* a) Az év első felében ismételték a kis és nagy betűk írásmódját azon sorrendben, a mint azok a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ben vannak. Másolták az egyes betűkhöz fűzött gyakorlatokat, valamint az olvasókönyvből olvasott és értelmezett rövidebb olvasmányokat.

b) Az év második felében az olvasmányokban, a beszéd- és értelemgyakorlatokban, a nyelvtani gyakorló könyvben előforduló személyek és tárgyak neveit, az ezekkel kapcsolatban előfordult cselekvéseket, tulajdonságokat mondatokba foglalták és naplóba írták.

A naplókban a hibák megjelöltetnek, s a feltüntetett hibák a tanulókkal tárgyalattak s kijavítottak.

3. *Emlékezés gyakorlása.* Minden hónapban egy-egy olvasott és értelmezett verset tanultak be a gyermekek.

III. osztály. 1. *Olvasás.* A harmadik osztály számára szerkesztett Barna-Sretvizer stb.-féle Olvasókönyvből gyakorolták a folyékony és értelmes olvasást, mindenkor ügyelve arra, hogy a gyermekek az olvasmányok szavait, tartalmát megértsék s azt saját szavaikkal képesek legyenek elmondani.

2. *Írás.* a) A tanulók ezen osztályban is ismételték a kis és nagy betűk szabályszerű írásmódját a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC és Olvasókönyv nyomán. Az egyes betűkről írt gyakorlatok szépírási mintául szolgáltak.

b) A tanulók írtak könyv nélkül megtanult verseket emlékezetből; a helyesírás gyakorlása végett az olvasókönyvbe nyomtatott szöveggel azokat összehasonlították s a minta szerint ki is javították.

c) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek, miket naplóba írtak. A feladatok kijavítása azon mód szerint történt, mint a II. osztályban.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Az emlékezés és a jó előadás gyakorlására, valamint az erkölcs és szív nemesítése céljából be-

tanulták a következő verseket: Szülőföldem szép határa, A magyar fiú, Ki volt Árpád, A hazáról, Mátyás a szántó, A pacsirta. A nagylaki iskolás fiúk. Ezeknek felmondásakor a tiszta, világos és természetesen hangsúlyozás mindenkor megköveteltetett.

IV. osztály. 1. *Olvasás.* A Barna-Sretvizer stb.-féle a negyedik osztály számára készített részéből gyakorolták az értelmes és kellően hangsúlyozott olvasást. Az olvasottakat értelmezték és szabadon el is beszélték.

2. *Írás.* a) A kis és nagy betűk szépirásának módját gyakorolták a Gyertyánffy-Kiss-Radó-féle ABC-ből.

b) Nyelvtani ismereteiknek megfelelő mondatokat szerkesztettek s ezeket naplóba írták s kijavították.

c) Tanult földrajzi leírásokat emlékezetből fogalmaztak és leírtak.

3. *Az emlékezés gyakorlása.* Tárgyalták, beemlézték és értelmesen felmondták a következő költeményeket:

A nemes tett, Szüretünk, Magyar zászló, Hunyady, Szilágyi Erzsébet, Ki volt nagyobb? Balázs vitéz, Szózat.

c) *Magyar nyelvtan.*

I. osztály. 1. Beszéd- és értelemgyakorlatok alapján tanulták a tárgyaknak és azok részeinek helyes megnevezését; a tárgyak helyét, anyagját, alakját, használatát. Az így felfogott szókból mondatokat alkottak, a mondatokat beszéddé fűzték.

2. Az irva-olvasás alapján gyakorolták a hangoknak a hallás után, később az azokat kifejező betűknek, a szóknak és mondatoknak olvasása közben egymástól való megkülönböztetését. Gyakorolták a szótagolást a nyelvérték alapján. Írás közben folyton figyelem fordított a helyesírásra. Tanulták a nagy betűk használatát a nagy betűk tanulása közben.

II. osztály. A mondat fogalma, helyesírása és értelmes olvasása. Szók, szótagok, hangok, betűk. Magán- és mássalhangzók. Rövid és hosszú magánhangzók. Egy- és kétjegyű mássalhangzók. A mássalhangzók kettőztetése. Egy-, két-, három- s többtagú szók ismertetése s ezek elválasztása. A mondat két főrésze: az alany és állítmány fogalma. Vezeték- és keresztnév helyesírása. A személyes névmás, a főnév, a névelő, az ige és melléknév fogalma és alanyul vagy állítmányul való használata. A jelentő, kérdő és felszólító mondatok helyesírása. A főnevek, mellékevek, személyes névmások, igék egyes és többesszáma. Az igék három főideje. Nyelvtani elemzések a mondatban, a szóban és a hangtan köréből.

III. osztály. A mondat fogalma s ennek két főrésze. A főnév, melléknév, ige, személyes és kérdő névmás fogalmai s ezek alanyi vagy állítmányi szerepe a mondatokban. A jelentő, kérdő és parancsoló mondatok s ezek helyesírása. A főnevek jelentés és alkotás szerint. Az igék jelen, múlt és jövő ideje, száma és személye. Jelzői bővítés melléknévvel, melléknévi igenévvel, számnévvel, mutató

névmással és birtokos jelzővel. A birtokos ragok és birtokos névmások. Tárgyi bővítés. Az igék alanyi és tárgyas ragozása. A főnévi igenév, mint a cselekvés tárgya. A melléknevek fokragjai. Helyhatározói bővítés helyragos, névutós nevekkal és határozó szókkal. Idő, mód, eszköz, ok, cél, eredmény és részhathatározói bővítések. Összevont mondatok. — A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és hangtani szempontból.

IV osztály. A III. osztályban szerzett nyelvtani ismeretek ismétlése: *a)* a mondat-ismeretből, *b)* a szó- és ragismeretből, *c)* a helyesírási ismeretekből. A szóképzése. A főnevek, melléknevek és igék képzői. Az egyszerű és összetett mondatok. Kötőszók. Indulatszók. A fő- és mellékmondatok. Alanyi, jelzői, tárgyi, hely-, idő-, mód-, ok- és célhatározói mellékmondatok ismertetése és helyesírása. Az egymás mellérendelt mondatok, mellérendelő kötőszók. Az igék módjainak és ideinek tüzetesebb ismertetése. Az ik-es igék ragozása. Egyszerű és összetett igék. A tanult helyesírási szabályok összefoglalása, az írásjelek használata. A tanult nyelvtani ismeretek rendezése mondattani, szótani és ragozási szempontból.

d) Számítan.

I. osztály. A sok, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szemléltetése, képzete s fogalma. Az egyes számkörökben számlálás felfelé és lefelé. Sorgyakorlatok felfelé és lefelé szemléltetéssel, képzetekkel s elvont számokkal sorban és szökdösve, gyakorlati példák megfejtése s a tanultaknak írásban, számláló jegyekkel való leírása. Az 1, 0, +, =, — jelek ismertetése és alkalmazása. A 0 és 1 összehasonlítása, az összehasonlítás jelének $>$ $<$ ismertetése, íratása. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-ig számjegyek ismertetése és íratása. Minden egyes számkörben az összeadás és kivonás begyakorlása szóval és írásban, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal, gyakorlati példákkal. A számok szétbontása és összehasonlítása. A 7-es számkörben a hét napjainak megnevezése és begyakorlása. A 10-es számkörben a méter és deciméter, a liter és deciliter, a tíz és egy filléres, a füzet és ív megismertetése.

A számkör bővítése 10-től 12-ig, 12-től 15-ig, 15-től 20-ig. Minden új számkörben az új szám szemléltetése, képzete, fogalma s jegyének ismertetése és íratása, számlálás fel- és lefelé, sorgyakorlatok, összeadás és kivonás a számkörben szóval és írásban s a tanultak alkalmazása gyakorlati példákban. A 12-es számkörben a tucat és darab-viszony ismertetése, az év hónapjainak megnevezése és begyakorlása.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a mennyire a 20-as számkör engedi, szemléltetéssel, megnevezett és elvont számokkal sorban és szökdösve, gyakorlati példák megfejtésével s a tanultak írásbeli előállításával.

Az alapszámok szorozása 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10-zel s ugyanezen számokkal részekre osztás, a 20-as számkörben szóval és írásban a rendes fokozatokkal.

II. osztály. A múlt évben tanultak ismétlése után 20-tól 30-ig, 30-tól 50-ig, 50-től 100-ig terjedő számkör-bővítés. Minden bővített számkörben számlálás fel- és lefelé, a számjegyek írásmódja, az összeadás és kivonás begyakorlása a fent leírt fokozatokkal szóval és írásban előbb egyjegyű, később kétjegyű összeadandó, illetőleg kivonandó számokkal.

Az 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10 szorzása az alapszámokkal s ugyanezekkel mérő osztás a 100-as számkörben, előbb maradék nélkül, azután maradékkal is az említett fokozatok szerint.

Az alapszámok szorzása a következő számokkal: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 s 10-zel. Ugyanezen számokkal részekre osztás a 100-as számkörben előbb maradék nélkül, azután maradékkal is; szóval és írásban a rendes fokozatok szerint.

Gyakorlati példák oldása közben a pénzmérték, hosszúság-mérték, ürmérték, súly- s időmérték ismertetése a 100-as számkörben.

III. osztály. A számkör bővítése 100-tól 1000-ig. E számkörben a számjegyek ismertetése és íratása. Az összeadás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta s vegyes számokkal, később írásban is. Alkalmazott példák megfejtése minden fokozatban.

Ezres számkörben a kivonás művelete előbb szóbelileg egy-, két- s háromjegyű tiszta vegyesszámokkal, később írásban is. Az összeadás és kivonás gyakorlása vegyes összetett példák megfejtése útján.

Egy-, két- s háromjegyű számok szorozása az alapszámokkal, szóbelileg és írásban. Írásbeli szorzás kétjegyű vegyes számokkal ezres számkörben.

Mérő- és részekre való osztás az alapszámokkal az ezres számkörben szóbelileg. Az írásbeli osztás műveletének ismertetése a tényezők megnevezésével. A részekre osztásnál a ketted, harmad, negyed stb. részek ismertetése, íratása és gyakorlati értékük. Írásbeli osztás ezres számkörben fokozatosan nagyobbodó kétjegyű vegyes számmal. Alkalmazott példák megoldása közben, ezres számkörben a mértékek rendszere.

IV. osztály. A számkör kiszélesítése ezértől millióig egyesek, tizedek, századok és ezresek hozzáadásával. A tizedes számrendszer ismertetése, a számok alaki és helyi értéke, a számjegyek leírása és kimondása. A szóbeli és írásbeli összeadás, kivonás, szorzás és osztás művelete. A római számjegyek ismertetése. A mértékrendszerek begyakorlása szétbontási és összevonási gyakorlatokkal. Egynemű, de többnevű számok összeadása és kivonása; időszámítás: egynemű, de többnevű számok szorozása, terület és köbszámítás; egynemű, de többnevű számok osztása. Előismeretek a közönséges

törtekről; a törtek fajai, a törtek összehasonlítása egymással; a törtek alakjának és értékének változtatása. A számok oszthatóságának jelei. Egyenlő nevezővel bíró törtek összeadása és kivonása. A törtek szorzása és osztása egész számmal.

e) *Földrajz.*

III. osztály. A lakó- és szülőhely fogalma, az ezek iránti szeretet felébresztése. Fő- és melléktájak a szabadban és a tanteremben. Rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a térképen. Budapest fekvése és keletkezése. Budapest 10 kerületének nevezetességei. Budapest lakói szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Budapest igazgatása és közlekedési eszközei. Budapest határa az előforduló földrajzi fogalmakkal. A szerzett hegy- és vízrajzi fogalmak összefoglalása. Budapest időjárása, növényei, állatai és ásványai. Az égbolt, ezen a nap útja s a napszakok. A négy évszak. A hold járása és fényváltozatai. A csillagok.

A környék fogalma és leírása; földje, vizei, időjárása, terményei és lakói. Pestmegye földrajzi ismertetése égtájak szerint. A járások s ezek igazgatása. Pestmegye összefüggő leírása; fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei, lakói, közlekedési útai s ezek mellett levő nevezetesebb városai, végül közigazgatási beosztása és igazgatása.

IV. osztály. A rajz, alaprajz és térkép fogalma. Tájékozás a szabadban, a tanteremben és a térképen. A térkép kisebbített mértéke és főbb jegyei. Budapest fekvése s összevont leírása. Pestmegye összefüggő leírása, kormányzása és közigazgatási beosztása.

A Nagy-Alföldnek, a Délkeleti, Északkeleti és Északnyugati Kárpátok vidékének, a Kis-Alföldnek s Dunántúli Dombos vidéknek, Horvát-Szlavonországnak s a Magyar tengerpartnak természeti viszonyai (fekvése, földje, vizei, időjárása, terményei); lakóinak nyelve, s foglalkozása; közlekedési útai, az ezek mellett fekvő nevezetes helyei (utazási modorban), valamint az egyes vidéken levő megyék ismertetése.

Magyarország megalapítása, alkotó részei, természetes és politikai határai és nagysága, földje, folyói és állóvizei. A folyók mentében fekvő városok. Magyarország időjárása, terményei, lakói: szám, születés, nyelv, vallás, foglalkozás és műveltség szerint. Magyarország ipara, kereskedelme; azon közlekedési utak, melyeken Magyarország a szomszéd országokkal érintkezik: a közlekedési utak mentében levő nevezetes városok.

Az osztrák császárság, Balkán félsziget, Oroszország, Skandináviai félsziget, Németország, Dánia, Hollandia, Belgium, Franciaország, Svájc, Olaszország, a Pyreneusi félsziget és Nagy-Britannia földrajzi ismertetése.

Európa határai, öblei, félszigetei, szigetei, hegységei és síkságai, folyó- és állóvizei, időjárása, terményei, lakói: szám, nyelv-

törzs, foglalkozás, vallás és műveltség szerint. Európa országai és legnevezetesebb városai.

Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália természeti viszonyai, lakói, országai s nevezetességei.

A föld alakja, az öt földrész és az öt világtenger. A földgömb; a főbb tájékoztató vonalak; a föld forgása és keringése. A nap és évszakok. A földövek.

f) Éneklés.

I. és II. osztály. Dalok: »Kis tanulók dala, Hintadal, Leng, leng kicsi fa..., Ha kis madárka volnék..., Őszi dal.« Mindenkor szövegértelmezés, a szöveg beemlézése, éneklés hallás szerint.

Az ütenyérzők fejlesztése egyenletes számlálás útján, a hallóérzők fejlesztése az első és második hanglépcső énekeltetése által. Az egyenletes számlálás ábrázolása. Az üteny és az ütenymutatók ismertetése. Az 1., 2., 3., 4. és 5. hanglépcső ismertetése, iratása s énekeltetése Bartalus Éneklő ABC I. évf. c. kézikönyve nyomán. Dallamos gyakorlatok szöveggel.

III. és IV. osztály. A négyegyedes hangjegyek ismertetése; a négyegyedes üteny. A 6., 7. és 8. hanglépcső ismertetése, iratása és idevonatkozó gyakorlatok énekeltetése Bartalus István Éneklő ABC II. évf. c. kézikönyve nyomán. Az elméleti gyakorlatok éneklése közben szöveges dalokat tanultak hangjegyek után, melyek leginkább Sztankó B. Daloskönyvéből vették. Kétszólamú gyakorlatok és szöveges dalok éneklése.

g) Rajzolás.

I. osztály. A tanév elején a tanulók Maszák Hugó kivágott alakvázatait gépiesen körülrajzolgatták; október-december hónapokban Weinberger gyakorlati rajzmintáiból palatáblára rajzolták a tárgyak egyszerűbb körrajzait minden szigorúbb követelmény nélkül. Januártól kezdve a tanév végéig előrajzolás után ponthálózatos rajzlapokra Eichler és Schoop rajzmintáiból kiválasztott ábrákat s egyenes vonalakkal álló alakokat rajzoltak.

II. osztály. Egyenes vonalakkal alkotott négyzet és téglalap alakú síkdiszitmény, csillagalakok rajzolása az u. n. schraffírozással, tárgyak körvonalainak rajzolása ponthálózatos lapokra, Velösi, Weinberger, Eichler és Schoop műveiből válogatva.

III. osztály. Hajlított és hullámvonalak gyakorlatai után ívonalú leveles pálcákat, ívalakú diszitményeket és edényváza alakokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Gyakorolták a térképrajzolást is minden szigorúbb követelmény nélkül. A minták Vidéky János, Eichler, Schoop és Hänselman O. műveiből vették.

IV. osztály. Görbe és egyenes vonalakkal szimmetrikus és stilizált virágkehely és levélalakokat, diszitményeket, palmettákat és középkori (román) szalagokat rajzoltak vonalhálózatos lapokra. Az ábrák alapját egyszerű vízfestékekkel egy-egy színnel festették.

Gyakorolták a térkeprajzolást is. Az ábrák a fentemlített művekből vétettek.

h) Testgyakorlás.

I—IV. osztály Tornajátékok képezték a tornázás kezdetét, mely után gyakorolták a sor-, szakasz- és oszlopbafejlődés neveit. Ütem szerint a menés és futás, nyílt sorokban (állásban és menés-közben) fej-, tözs-, kar- és lábgyakorlatok, lengő kötél- és egyszerű botgyakorlatok, kötél- és póznamászás, távol- és magasugrás, a labdajátékok egyszerűbb nemei képezték a tornatanítás anyagát. Versenyfutás.

3. gyakorló-iskolában használt kézikönyvek:

I. osztály. Gerely F.: Képes biblia az I—II. oszt. sz. K —'50. — Gyertyánffy-Kiss Radó: ABC és olvasókönyv K —'40. — Bartalus J.: Éneklő ABC I. évf. K —'60.

II. osztály. Gergely F.: Kis képes biblia az I—II. oszt. sz. K —'50. — Barna, Sretvizer stb.: II. oszt. olvasókönyv K —'65. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv II. oszt. K —'16. — Bartalus J.: Éneklő ABC I. évf. K —'60.

III. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia III—IV. oszt. sz. K —'30. — Barna stb.: III. oszt. olvasókönyv, 6. kiad. K —'75. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III—IV. oszt. sz. K —'40. — Faludi: Számítan a III. oszt. sz. K —'36. — Kozma: Atlasz 24 kiad. K —'70. — Bartalus: Éneklő ABC II. évf.

IV. osztály. Gerely F.: Kis képes biblia a III—IV. oszt. sz. K —'80. — Barna stb.: IV. oszt. olvasókönyv, 5 kiad. K —'90. — Nagy L.: Nyelvtani gyakorlókönyv a III—IV. oszt. sz. K —'40. — Faludy: a IV. oszt. sz. K —'40. — Dr. Brózik K.: Földrajz a IV. oszt. sz. K —'40. — Kozma; Atlasz 24 kiadás K —'70. Bartalus: Éneklő ABC II. évf. —'72.

4. A budapesti áll. tanítóképző intézet gyakorló elemi iskolájának órarendje.

Napok	Osztály	D é l e l ő t t										D é l u t á n			
		8—9			9—10			10—11		11—12		2—3		3—4	
		8 ¹ / ₃	8 ² / ₃	9	9 ¹ / ₃	9 ² / ₃	10	10 ¹ / ₂	11	11 ¹ / ₂	12	2 ¹ / ₂	3	3 ¹ / ₂	4
Hétfő Csütörtök	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. f.					Rajzolás		Testgyakorlat	
	II.	Készül	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.					Rajzolás			
	III.	Földrajzi fogalm. f.	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.					Olvas.	Szép-írás		
	IV.	Földrajzi fogalm. f.	Nyelv-tan	Nyelvtani feladat			Számt.					Szép-írás	Olvas.		
Kedd Péntek	I.	Számt.	Számítani feladat			Irva olv.	Írás	Hit- és erkölcsstan				Beszéd és értelemgyakorlat	Hangjegyzírási feladat		Ének
	II.	Készül	Számt.	Számítani feladat			Olvas.						Rajzolás		
	III.	Fogalmazási f.	Számt.	Számítani feladat			Nyelv-tan			Rajzolás					
	IV.	Fogalmazási feladat	Számt.	Számít. feladat			Nyelv-tan Nyelv-tan				Rajzolás				
Szerda Szombat	I.	Irva olv.	Másolási feladat			Számt.	Számt. feladat.								
	II.	Készül.	Olvas.	Magyar szépírás			Számt.								
	III.	Nyelvtani f.		Olvas.	Olvasottakból feladat			Földrajz							
	IV.	Nyelvtani feladat			Olvas.	Olvasottakból feladat			Földrajz						

5. A gyakorló iskolai tanulók.

I. osztály.

	Viselet	Szorgalom	Ált. oszt.
1. Eisvogel Ernő	dicséretes	dicséretes	jeles
2. Fukátsch József	dicsér.	dicsér.	kitünő
3. Kanitz Ferencz	dicsér.	dicsér.	jeles
4. Katkits János	jó	változó	jeles
5. Kóbor Pál	jó	változó	jeles
6. Linzbauer Imre	jó	változó	jó
7. Nagy István	dicsér.	dicsér.	kitünő
8. Soulay Károly	dicsér.	dicsér.	jeles
9. Szerényi Károly	dicsér.	dicsér.	kitünő

II. osztály.

10. Berkes Sándor	dicsér.	dicsér.	kitünő
11. Campén Brunó	dicsér.	változó	jeles
12. Gyulay Zoltán	dicsér.	változó	jeles
13. Horváth Barnabás	dicsér.	dicsér.	kitünő
14. Koch Sándor	dicsér.	dicsér.	kitünő
15. Krausz Emil	dicsér.	dicsér.	kitünő
16. Preisinger György	dicsér.	változó	jeles
17. Straszer József	dicsér.	változó	jeles
18. Szabó Tuhutum	dicsér.	változó	jeles
19. Wirth Károly	dicsér.	dicsér.	kitünő

III. osztály.

20. Baló József	dicsér.	dicsér.	kitünő
21. Baranyai László	dicsér.	változó	jó
22. Kanitz István	dicsér.	dicsér.	jeles
23. Katkics Béla	dicsér.	változó	jeles
24. Pártos Ernő	dicsér.	dicsér.	kitünő
25. Pogány Sándor	dicsér.	dicsér.	kitünő
26. Rambausek Oszkár	dicsér.	dicsér.	jeles
27. Szupp László	jó	változó	jó

IV. osztály.

28. Bánhegyi István	dicsér.	dicsér.	kitünő
29. Berger Károly	dicsér.	változó	jeles
30. Berkes János	dicsér.	dicsér.	kitünő
31. Borbély József	dicsér.	dicsér.	kitünő
32. Brichse József	dicsér.	változó	jó
33. Rokay Zoltán	dicsér.	változó	jeles

	Viselet	Szorgalom	Ált. oszt.
34. Szabó István	dicsér.	dicsér.	kitűnő
35. Straszer János	dicsér.	változó	jó
36. Woniavka József	dicsér.	változó	jeles

1. Magaviseleti osztályzatok fokozatai:

1 = dicséretes. 2 = jó. 3 = tűrhető.

2. Szorgalmi osztályzatok fokozatai:

1 = dicséretes. 2 = változó. 3 = hanyag.

3. Előmeneteli osztályzatok fokozatai:

1 = kitűnő. 2 = jeles. 3 = jó. 4 = elégséges. 5 = elégtelen.

6. A gyakorló iskolai tanulókra vonatkozó fontosabb statisztikai adatok.

1. Létszámra nézve.

	I.	II. o s z t á l y	III.	IV.	összesen
Beiratkozott az év elején	9	10	8	9	36
Alsóbb osztályból fellépett	—	10	8	9	27
Kimaradt	—	—	—	—	—
Vizsgálatott tett az év végén	9	10	8	9	36

2. Korra nézve.

1897-ben született	9	—	—	—	9
1896-ben »	—	10	—	—	10
1895-ben »	—	—	7	—	7
1894-ben »	—	—	1	9	10
Összesen .	9	10	8	9	36

3. Vallásra nézve.

Római katolikus	5	8	5	6	24
Ágostai református	1	1	—	2	4
Evangelikus református	1	1	1	1	4
Izraelita	2	—	2	—	4
Összesen .	9	10	8	9	36

4. Anyanyelvre nézve.

Magyar	7	10	7	9	33
Német	2	—	1	—	3
Összesen .	9	10	8	9	36

5. Illetőségre nézve.

Budapesti (helybeli)	8	6	4	6	24
Más községbeli	1	4	3	3	11
Külföldi	—	—	1	—	1
Összesen .	9	10	8	9	36

6. A szülők polgári állására nézve.

Tanító, tanár	2	5	2	4	13
Iparos, kereskedő	4	1	3	—	8

	I.	II.	III.	IV.	összesen
		o s z t á l y			
Állami vagy községi tisztviselő	—	1	1	2	4
Más értelmiség	2	1	1	—	4
Szolga	1	2	1	3	7
Összesen .	9	10	8	9	36

7. Viseletre nézve.)*

Dicséretes	6	10	7	9	32
Jó	3	—	1	—	4
Tűrhető	—	—	—	—	—
Összesen .	9	10	8	9	36

8. Szorgalomra nézve.

Dicséretes	5	5	5	4	19
Változó	4	5	3	5	17
Hanyag	—	—	—	—	—
Összesen .	9	10	8	9	36

9. Előmenetelre nézve.

Kitünő	3	5	3	4	15
Jeles	5	5	3	3	16
Jó	1	—	2	2	5
Elégséges	—	—	—	—	—
Elégtelen	—	—	—	—	—
Összesen .	9	10	8	9	36

10. Beszédhibák szerint.

Tisztán beszélt	9	10	8	9	36
Dadogó	—	—	—	—	—
Selypítő	—	—	—	—	—
Összesen .	9	10	8	9	36

7. Magántanulók névsora.

I. osztály.

1. Báró Pongrácz Sarolta, ev. ref. vall., helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
2. Kovács Erzsébet, ev. ref. vallású, helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.

II. osztály.

3. Báró Pongrácz Sarolta, ev. ref. vall., helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
4. Sztankó Katalin, róm. kath. vallású, helybeli tanuló, jeles ált. osztályzattal.
5. Sztankó Teréz, » » » » » » » »

III. osztály.

6. Malobiczky Ferenc, róm. kath. vall., helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.
7. Weber Tibor, » » » » » » » »
8. Wekerle Géza » » » » » » » »

IV. osztály.

9. Wekerle Géza, róm. kath. vallású, helybeli tanuló, kitünő ált. osztályzattal.

*) A 7—10. pont alatti kimutatások az év végéről vett adatokat tüntetik fel.

VI. A továbbképző-tanfolyam.

Az intézetben a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak 90094/1902., valamint 40246/1904. sz. m. rendelete alapján vidéki néptanítók számára a nyári iskolai szünet alatt július 11-én kezdődő és július 30-án véget ért háromhetes továbbképző tanfolyam tartatott.

A tanfolyam tárgyai a következők voltak :

1. Előadások a *socialis paedagogia és a gyermek tanulmányozása köréből*, érintve a népiskolai tanítás és nevelés újabb vívmányainak eredményeit, főkép a beszéd- és értelemgyakorlatokat illetőleg. Ennek előadója *dr. Baló József* volt, az intézet igazgatója.

2. Előadások a *magyar történelem* köréből, szem előtt tartva a nemzeti hivatás történelmi fejlődését és érvényesülését.

3. Előadások hazánk *földrajza* köréből, a statisztikára támaszkodva és a közgazdaság szempontjait érvényesítve.

E kétféle tárgyak előadója *Farkas S. r.* tanár volt.

2. *Közgazdaságtan*: előadja *Snašel F. r.* tanár.

5. A tanítás gyakorlata a gyakorló-iskolában, mintaszerű tanításokban bemutatva, mit tárgyanként a hallgatók tanítási gyakorlatai követtek.

Ennek vezetője *Kún Alajos*, r. tanár, gyakorló-iskolai tanító volt.

6. *Természettan*; előadó *Miklós Gergely*, r. tanár.

7. *Kézimunka*, szem előtt tartva a gyermeknek a szemléltetésre is alkalmas foglalkozását, melynek előadója *Német Gyula*, ipariskolai felügyelő volt.

E tanfolyamra a magas miniszterium állami segéllyel 30 tanítót, segély nélkül 20 tanítót vett fel, a kik közül segélyes 26 és segély nélküli 14, tehát összesen 40 jelent meg a két önkéntes hallgatón kívül.

Az állami segélyeseket, mint a segély nélkülieket, az intézet látta el lakással és étkezéssel, csak hogy a segélyesek a három heti ellátási díjat, 20 koronát az államtól nyerték, míg a segély nélküliek ezt maguk fizették. Úgy a segélyesek, mint az önköltségesek úti költséget is nyertek az államtól.

Minden előadó egy-egy tárgykörből 18 órát tartott, kivéve a gyakorló iskolai tanítót, a ki 36-ot. Az órák száma e szerint 144 volt, a mely szám naponként a hallgatók számára 8-at jelent.

E 8 óra pedig reggel 7-től déli 1 óráig és d. u. 3—6-ig tartott meg, oly módon, hogy ez idő közepe egy kis üdülésre adhasson alkalmat és oly célból, hogy a délutánok fenmaradó részét részint az előadókkal folytatott seminariumszerű tárgyalásokkal, részint kirándulásokkal értékesíthessék a hallgatók.

Nehéz órarend volt ez a hallgatók számára, de dicséretükre legyen mondvá, nem lankadó szorgalommal látogatták az előadásokat, s e mellett nem vonakodtak *dr. Baló József* vezetése mellett az új országházat, *Kún A.* vezetése mellett a kir. palotát, *Farkas S.* vezetése mellett *Aquincumot*, *Miklós G.* vezetése mellett a Ganz gyárat s az előadók és hallgatók együtt *dr. Verédy K.* tanfelügyelő úr vezetése mellett a *tanszer-kiállítást* megtekinteni.

Az országház megtekintése azonban csak függeléke volt annak a tisztelgésnek, a melyet a hallgatók *dr. Berzeviczy Albert* ő excellenciája előtt *dr. Baló* igazgató vezetése mellett végeztek, megköszönvén a tanfolyam rendezését.

E mellett arra is jutott idő, hogy *dr. Büchlernek* az alkoholizmus ellen való küzdelemről tartott előadását, *dr. Göcz Józsefnek* egyesítő módszeréről tartott előadásait meghallgassák.

Több ízben látogatta meg a tanfolyamot, annak hivatalos vezetője: *dr. Verédy K.* kir. tanácsos, a III. oszt. vaskorona-rend tulajdonosa stb., a ki úgy a megnyitáson, mint a bezáráson is jelen volt.

A tanfolyamot a magas miniszterium állandóan nagy figyelemmel kísérte. Ezt is érezték a hallgatók, midőn felkérték *dr. Baló József* igazgatót, a tanfolyam közvetlen vezetőjét és rendezőjét, hogy őket a miniszterium illetékes tanácsosai előtt mutassa be, a mi jul. 27-én történt meg, *dr. Axaméthy Lajos* miniszteri és *dr. Neményi Imre* osztálytanácsos urak előtt való tisztelgéssel.

A tanfolyam bezárása jul. 30-án történt, egy pár bucsúkocintás kíséretében, a mi élénk tüntetésre adott alkalmat abban, hogy minden hallgató lelkes magyar tanítónak vallotta magát, a románok, szászok, szerbek, ép úgy, mint a magyarok.

A jelen volt vidéki néptanítók névsora :

I. Állami segélyesek.

1. Fray Oszkár r. k. tanító, Jászalsószentgyörgy, Jász-Nagy-Kún-Szolnok m.
2. Tóth Sándor ev. ref. tanító, Jászkisér.
3. Kézdy János r. k. tanító, Szerdahely, Szeben m.
4. Nána Aurél áll. tanító Petrilla-Deákbánya, Hunyad m.

5. Jenne Ede áll. isk. ig.-tanító, Medgyes, Nagy-Küküllő m.
6. Takács Lajos r. k. főtanító, Buzsák, Somogy m.
7. Molnár János ág. h. ev. egyházi tanító Tótbánhegyes Csanád m.
8. Balogh István ev. ref. hitfelekezeti igazg.-tanító, N.-Kikinda, Torontál m.
9. Boldor Ananiás gör. kel. felekezeti igazg.-tanító, Fekete-halom, Brassó m.
10. Pampu János gör. kath. felekezeti tanító, Gyulafehérvártt.
11. Hány Mihály r. k. tanító, Hodonyon (u. p. Merczyfalva), Temes m.
12. Nándor Ferenc ág. h. ev. tanító, Bodóhegy, Vas m.
13. Szobolovszky János r. k. tanító, Kiskér, Hont m.
14. Boczán Győző g. kath. felekezeti tanító, Alsó-Kaznacs, Szilágy m.
15. Weber Ágoston községi tanító, Arad.
16. Katona Elek ev. ref. tanító, Besenyőd, Szabolcs m.
17. Pákav György áll. isk. igazg.-tanító, Szolnok.
18. Hal Viktor r. k. felekezeti és községi iparos tanonciskolai tanító, Pécsvárad, Baranya m.
19. Ravasz Lajos ág. hitv. ev. felekezeti tanító, Dunaföldvár.
20. Engel Márton községi tanító, Versecz, Temes m.
21. Rajkovity Sebő szerb hitfelekezeti tanító Aracson, Temes m.
22. Onaie Sándor gör. kel. román felekezeti tanító, Lugos, Krassó-Szörény m.
23. Davidovics János gör. kel. szerb felekezeti tanító, Szerb-Neuzina, Torontál m.
24. Novák Szilárd gör. kel. román felekezeti tanító, Nagy-Zorlencz, Krassó-Szörény m.
25. Reimesch Frieyes evangélikus szász leányiskolai tanító, Brassó, Brassó m.
26. Békefi Elek közs. igazg.-tanító Zala-Koppány, utóbbi július 18-án jelentkezett.

II. Önköltségeselek.

1. Szondi Nándor áll. el. isk. rendes tanító, Vajdahunyad.
2. Garoiu Miklós gör. kel. felekezeti tanító, Almásmező, Fogaras m.
3. Muntean Vazul gör. kel. felekezeti vez. tanító Almásmező, Fogaras m.
4. Terlai Dömjén gör. kel. román hitfelekezeti tanító. Kistorák, Torontál m.
5. Főríz László áll. s. községi tanító, Kaszaper, Csanád m.
6. Boeriu B. György községi isk. igazgató-tanító, Alsó-Vist, Fogaras m.

7. Okánovits Péter gör. kel. tanító, Bács-Kula.
8. Kálnoky Domokos áll. el. isk. tanító, Makó.
9. Domonits Mihály áll. isk. tanító, Ujpest.
10. Havranek János áll. isk. tanító, Szakálháza, Temes m.
11. Fehér Ignác áll. el. isk. ig.-tanító, Algyő, Csongrád m.
12. Gavrilla Miklós gör. kel. felekezeti tanító Nagy-Zorle
Krassó-Szőrény m.
13. Gáspáry Sándor állami isk. tanító, Budakesz.
14. Dobos Géza közs. tanító, Törökszentmiklós.

III. Önkéntes hallgatók.

Grossmann Ábrahám, Aranyos-Torda, izraelita felekezeti tanító.

Karaszch Rajmund.

VII. Értesítés.

A tanítóképző-intézet *első évfolyamába* oly ép testű tanulók vétetnek fel, a kik 14-ik évöket már betöltötték, de 18 évesnél nem idősebbek és annyi előképzettséget igazolnak, a mennyit a felső népiskolának, a polgári iskola, gymnasium és reáliskola alsó négy osztályának sikeres elvégzése nyújt.

E követelmények igazolása szabályszerű iskolai bizonyítvánnyal, vagy *kivételképen* a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye mellett leteendő *felvételi vizsgálat*tal történik.

A felvétel a következő iskolai évre mindenkor a megelőző iskolai év végeztével történik.

A felvételre vonatkozólag a vallás- és közoktatásügyi miniszterium által kiadott »Hivatalos Közlöny«-ben és a »Néptanítók Lapja«-ban május 1-ig pályázati hirdetés tétetik közzé, melynek *lejárat*i határideje: május 31-ik napja.

A pályázati kérvényekhez a következő okmányok csatolandók; 1. születési bizonyítvány; 2. a megkívántató előképzettségről szóló iskolai bizonyítvány a *megelőző iskolai évről*, esetleg az utolsó évi tanulmányokról szóló igazolvány, illetőleg évharmadi értesítő; 3. tiszti orvosi bizonyítvány a folyamodónak a tanítói pályára alkalmas voltáról, tehát testi-lelki épségéről; 4. hiteles községi bizonyítvány a szülők vagyoni állapotáról, a családfő polgári állásának feltüntetésével; 5. hiteles családi kimutatás.

A felvétel e pályázati kérvények alapján történik. A kérvények az intézet igazgatóságánál nyújtandók be. (Budapest, I. ker., Győri-út 15. sz. a.)

Magasabb évfolyamba rendszerint csak azok vétetnek fel, kik a megelőző évfolyamot ugyanezen intézetben mint rendes tanulók sikeresen elvégezték.

A *III. évfolyamba* felvehetők, a kik a polgári vagy középiskola hat osztályát végezték. Az ilyen tanulók az I. és II. évfolyam különbözeti tárgyaiból vizsgálatot tesznek. E vizsgálat díjtalan.

Évközben csak kivételesen történhetik átlépés *más tanítóképzőből*. Ily esetben az elbocsátó intézet igazgatójának hivatalos bizonyítványa is megkívántatik.

Az állami tanítóképző-intézetnek csupán rendes tanulói vannak.

Az intézet négy évfolyamú; a négyéves tanfolyam sikeres elvégzése után a tanulók a tanítói oklevél elnyerése végett *tanítóképesülő vizsgálatra* bocsáttatnak.

A tanulók tandíjat nem fizetnek; azonban köteleztetnek a következő illetékek befizetésére: szerelvények használata címén künn lakó 5 K, bentlakó 10 K; biztosítéki díj (lététként) 20 kor.

A tanítóképző mellett a szülői házat pótló nevelői céllal internatus (bentlakás és köztartás) van szervezve, melyben a növendékek lakást élelmezést, mosást, és szükség esetén gyógykezelést nyernek.

Az internatusba való felvétel ösztöndíj jellegével bir: ez ösztöndíjat a vallás- és közoktatásügyi miniszter adományozza.

Az ez iránt való kérelmek a *felvételi kérvénybe* foglalandók s így szintén az igazgatóság útján terjesztetnek fel.

Az ösztöndíjak háromfélék:

1. az *egész köztartás*, mely az intézet internatusában való egészen ingyenes, teljes ellátásból áll;

2. a *fél-köztartás*, melynek élvezői az internatusban szintén teljes ellátást kapnak ugyan, de a költségvetésileg egy növendékre megállapított élelmezési költségnek *felét* (ez idő szerint *évi 150 koronát*) félévi előleges részletekben tartoznak az intézet pénztárába befizetni;

3. az *ingyenes ebéd*; e jótétemény az intézet konviktusában az egész szorgalmi időszak alatt díjtalan déli étkezésekből áll.

Kivételesen, külön miniszteri engedéllyel évenként 1—2 növendéknek megengedtetik, hogy mint az egész ellátást fizető ösztöndíj nélküli növendékek az internatusban elhelyeztessenek.

A köztartásban résztvevő növendékek évenként szerelvények használati díj címén 10 koronát tartoznak befizetni.

Az évenként üresedésbe jövő fentebb említett ösztöndíjak minőségéről és mennyiségéről a már fentebb említett pályázati hirdetés nyújt időről-időre részletes felvilágosítást.

A tanítóképző-intézetek részére a 45.781. szám alatt miniszteri rendelettel kiadott rendtartási szabályzat 4. §-a alapján meg

van engedve, hogy magán úton készülő tanulók, főképen a tanítói képesítés megszerzésének céljából a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedelmével, a rendes tanulóktól elkülönítetten, osztályvizsgálatokat tehessenek.

Az ezen vizsgálatokra való jelentkezés föltételeit illetőleg miheztartás végett tájékoztatást nyújt a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszter úrnak 1900. évi 45.781. számú magas rendeletével kiadott elemi népiskolai *tanítóképesítő vizsgálati szabályzat* (kapható Budapest, I. ker., Vár, Magyar. Kir. Tudomány-Egyetemi Nyomda).

Ezen vizsgálatoknál irányadóul szolgál a *magyar kir. állami tanítóképző-intézetek tanterve* (kapható ugyanott).

Az igazgatóság.

TARTALOM.

	Lapszám
I. Az iskolai év történetéhez	3
1. Az 1903/4. isk. év fontosabb eseményei	4
2. Fontosabb ministeri rendeletek	6
II. A képző-intézet állapota	8
1. A tanári testület és munkaköre	8
2. A növendékekről	11
a) A növendékek névsora	11
b) Statisztikai kimutatás a tanulókról	14
3. Épületek, udvar, kert, szolgák	21
4. A szertárak	22
5. Internatus	23
6. Segélyezés	24
III. A képző-intézet működése	26
1. Nevelés és fegyelem	26
Tanulmányi kirándulás	28
Növendékek közreműködése a felügyeletben	29
Az iskola látogatói	30
2. A tanítás	30
a) Tanári értekezletek	30
b) A) Az I. osztály tananyaga	31
B) A felsőbb osztályok tananyaga	40
c) A tanítás és nevelés eredménye	59
d) Órarend	60
e) Tankönyvek	61
f) Tanítási gyakorlatok	62
g) A tűzoltói tanfolyamról	65
i) A fogyatékos gyermekek tanításmódjának terjesztése	65
3. Az ifj. segítő-egyesület	65
4. Az ifj. önképző-kör	67
5. Az egészségügy	68
6. A záróünnep	68
IV. Tanítóképesítés	69
V. Gyakorló-iskola	72
VI. A továbbképző-tanfolyam	90
VII. Értesítés	94

